

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Diplomová práce

**Zhodnocení přínosu obchodního konceptu fair trade pro
vybrané rozvojové země**

Bc. Nela Hamouzová

© 2018 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Nela Hamouzová

Provoz a ekonomika

Název práce

Zhodnocení přínosu obchodního konceptu fair trade pro vybrané rozvojové země

Název anglicky

Contribution of Fair Trade and its Assessment for Selected Developing Countries

Cíle práce

Cílem diplomové práce je na základě analýzy současného stavu zhodnotit přínos obchodního konceptu fair trade pro vybrané rozvojové země.

Metodika

Vytvoření teoretické části bude vycházet ze studia dostupné literatury, především odborných knih a dalších relevantních informačních zdrojů. Teoretická východiska budou zpracována na základě metody zkoumání dokumentů a prostřednictvím komparace a syntézy informací ze sekundárních zdrojů.

Následně bude zpracována praktická část diplomové práce, ve které budou analyzovány informace z oficiálních dostupných zdrojů, které budou prostřednictvím metody komparace syntetizovány, bude provedeno vyhodnocení a vyvozeny příslušné závěry.

Doporučený rozsah práce

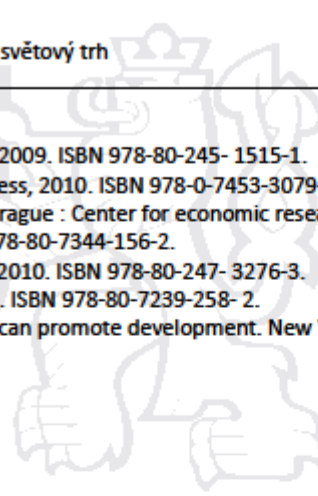
60 – 80 stran

Klíčová slova

certifikace, fair trade, obchod, organizace, rozvojové země, světový trh

Doporučené zdroje informací

ADAMCOVÁ, L. Rozvojová ekonomika. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245- 1515-1.
BOWES, J. The Fair Trade revolution. London, GBR: Pluto Press, 2010. ISBN 978-0-7453-3079-2.
KONEČNÝ, T. – MYSLIVEČEK, J. Fair trade – is it really fair?. Prague : Center for economic research and graduate education-Economics institute, 2008. ISBN 978-80-7344-156-2.
NEUMANN, P. a kol. Mezinárodní ekonomie. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247- 3276-3.
RANSOM, D. Fair trade. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2011. ISBN 978-80-7239-258- 2.
STIGLITZ, J. E. – CHARLTON, A. Fair trade for all : how trade can promote development. New York: Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-929090-3.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Miroslava Navrátilová

Garantující pracoviště

Katedra obchodu a financí

Elektronicky schváleno dne 25. 10. 2016

Ing. Helena Čermáková, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 25. 10. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 24. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Zhodnocení přínosu obchodního konceptu fair trade pro vybrané rozvojové země" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 29.3.2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Ing. Miroslavě Navrátilové, vedoucí mé diplomové práce, za její vstřícnost, ochotu a cenné rady, které dopomohly k vypracování této diplomové práce. Poděkování dále patří celé mé rodině, která mi byla oporou nejen při psaní diplomové práce, ale především během celého studia.

Zhodnocení přínosu obchodního konceptu fair trade pro vybrané rozvojové země

Abstrakt

Tato diplomová práce, zabývající se zhodnocením konceptu fair trade, se konkrétně zaměřuje na přínosy tohoto hnutí ve vztahu k vybraným rozvojovým zemím a jejich preferovaným komoditám. Rovněž tato práce nabízí srovnání dopadů konceptu fair trade v sociální, ekonomické a environmentální sféře účastníků, zapojených do systému spravedlivého obchodu. Teoretická část vymezuje dva základní pojmy spojené s tímto tématem práce – rozvojové země a fair trade – a to především na základě odborné literatury. Vlastní práce je založena na čtyřech případových studiích, které zkoumají vliv účasti v systému fair trade na producenty kaka, kávy, bavlny a cukrové třtiny a prověřují míru naplnění proklamovaných cílů hnutí v reálném prostředí.

Klíčová slova: certifikace, fair trade, obchod, organizace, rozvojové země, světový trh

Contribution of Fair Trade and its Assessment for Selected Developing Countries

Abstract

This diploma thesis, dealing with the evaluation of the fair trade concept, focuses specifically on the benefits of this movement in relation to selected developing countries and their commodities. This work also offers a comparison of the impact of the fair trade concept on the social, economic and environmental spheres of participants in the Fair Trade system. The theoretical part defines two basic concepts related to this theme of work - developing countries and fair trade - based mainly on specialized literature. Practical part of this thesis is based on four case studies examining the impact of fair trade participation on cocoa, coffee, cotton and sugar cane producers, and examining the extent to which the proclaimed goals of the movement are being met in a real surroundings.

Keywords: certification, fair trade, trade, organization, developing countries, world market

Obsah

1. Úvod.....	14
2. Cíl práce a metodika	15
2.1 Cíl práce	15
2.2 Metodika	15
3. Teoretická východiska	18
3.1 Rozvojové země	18
3.1.1 Charakteristika rozvojových zemí	18
3.1.2 Ekonomická struktura rozvojových zemí	21
3.1.3 Sociální struktura rozvojových zemí	22
3.1.4 Specifika vybraných skupin rozvojových zemí	25
3.2 Obchodní koncept Fair Trade.....	28
3.2.1 Vymezení pojmu.....	29
3.2.2 Historický vývoj konceptu.....	29
3.2.3 Vznik a rozvoj hnutí Fair Trade.....	31
3.2.4 Mezinárodní principy a standardy Fair Trade.....	32
3.2.5 Certifikace Fair Trade	35
3.2.6 Ochranná známka Fair Trade.....	37
3.2.7 Typy Fairtrade produktů	38
3.2.8 Velikost Fair Trade trhů a jejich hlavní trendy.....	40
3.2.9 Dopady fair trade konceptu.....	41
3.2.10 Měření dopadů spravedlivého obchodu.....	42
3.2.11 Přínosy i možná kritika spojována s konceptem fair trade	44
4. Vlastní práce	48
4.1 Dopady konceptu fair trade pro vybrané rozvojové země	48
4.2 Fair trade v Ghaně se zaměřením na kakao	50
4.2.1 Situace na mezinárodním trhu s kakaem	51
4.2.2 Charakteristika produkce kakaa v Ghaně	53
4.2.3 Fair trade v Ghaně.....	54
4.2.4 Dopady konceptu fair trade na producenty kakaa v Ghaně.....	56
4.2.5 Zhodnocení konceptu fair trade v Ghaně.....	61
4.3 Fair trade v Nikaragui se zaměřením na kávu.....	61
4.3.1 Situace na mezinárodním trhu s kávou	62
4.3.2 Charakteristika produkce kávy v Nikaragui	64
4.3.3 Fair trade v Nikaragui	65
4.3.4 Dopady konceptu fair trade na producenty kávy v Nikaragui	67

4.3.5	Zhodnocení konceptu fair trade v Nikaragui	71
4.4	Fair trade v Mali se zaměřením na bavlnu	72
4.4.1	Situace na mezinárodním trhu s bavlnou	72
4.4.2	Charakteristika produkce bavlny v Mali.....	75
4.4.3	Fair trade v Mali	78
4.4.4	Dopady konceptu fair trade na producenty bavlny v Mali	79
4.4.5	Zhodnocení konceptu fair trade v Mali.....	85
4.5	Fair trade na Fidži se zaměřením na cukrovou třtinu.....	85
4.5.1	Situace na mezinárodním trhu s cukrovou třtinou	86
4.5.2	Charakteristika produkce cukrové třtiny na Fidži.....	88
4.5.3	Fair trade na Fidži	90
4.5.4	Dopady konceptu fair trade na producenty cukru na Fidži.....	90
4.5.5	Zhodnocení konceptu fair trade na Fidži	93
5.	Zhodnocení výsledků	95
6.	Závěr.....	98
7.	Seznam použitých zdrojů	100
8.	Přílohy	113

Seznam obrázků

Obrázek č. 1:	Země zařazené do nových příjmových skupin pro rok 2015	21
Obrázek č. 2:	Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) pro 2015-2030	24
Obrázek č. 3:	Logo ochranné známky Fairtrade.....	38
Obrázek č. 4:	Vývoj ceny kávy Arabica v USD	40
Obrázek č. 5:	Oblasti produkce kaka v Ghaně.....	50
Obrázek č. 6:	Organizační struktura Kuapa Kokoo	56
Obrázek č. 7:	Změny v příjmech producentů kávy v Nikaragui.....	70
Obrázek č. 8:	Hlavní pěstitelské oblasti bavlny v Mali	76

Seznam grafů

Graf č. 1:	Celosvětové maloobchodní tržby Fairtrade výrobků v letech 2004 - 2014.....	41
Graf č. 2:	Světová produkce kaka v letech 2012 - 2017	51
Graf č. 3:	Průměrné denní ceny kaka (2017/2018)	53
Graf č. 4:	Průměrný příjem domácností z různých druhů příjmů za rok 2012	59
Graf č. 5:	Využití prémie fair trade organizací v roce 2013	60

Graf č. 6: Produkce kávy podle nejvýznamnějších států za rok 2017	62
Graf č. 7: Průměrné denní ceny kávy podle jednotlivých skupin (2015 - 2017).....	64
Graf 8: Světová produkce bavlny v nejvýznamnějších zemích (2016/2017)	73
Graf č. 9: Průměrné denní ceny bavlny na mezinárodních trzích (2017/2018).....	75
Graf č. 10: Světová produkce cukru v letech 2009 - 2017	86
Graf č. 11: Průměrné denní ceny cukru v letech 2013 - 2018	88
Graf č. 12: Vyplacené ceny producentům cukrové třtiny v letech 2004-2016 v FJD/t	89

Seznam tabulek

Tabulka 1: Chudoba podle regionů: počet obyvatel žijících za méně než 1 USD na den (v milionech).....	23
Tabulka č. 2: Vybrané případové studie	49

Seznam zkratek

AfDF	Africký rozvojový fond (African Development Fund)
ANIZ	Hong Kong, Jižní Korea, Singapur, Taiwan
ATOs	Alternativní obchodní organizace (Alternative trading organizations)
CDP	Komise pro rozvojovou politiku (Committee for Development Policy)
COCOBOD	Ghanská rada pro kakao (Ghana Cocoa Board)
FAO	Potravinářská a zemědělská organizace (Food and Agriculture Organization)
FLO	Fairtrade International (Fairtrade Labelling Organization)
FSC	Sdružení cukru na Fidži (Fiji Sugar Corporation)
G7	Kanada, Francie, Německo, Itálie, Japonsko, Velké Británie a USA
GMO	Geneticky modifikovaný organismus (Genetically Modified Organisms)
HDP	Hrubý domácí produkt
HIPCs	Hluboce zadlužené země (Highly Indebted Poor Countries)
HND	Hrubý národní důchod
ICAC	Mezinárodní výbor pro bavlnu (International Cotton Advisory Committee)
ICO	Mezinárodní organizace pro kávu (International Coffee Organization)

ICCO	Mezinárodní organizace pro kakao (International Cocoa Organization)
ISO	Mezinárodní organizace pro cukr (International Sugar Organization)
IDA	Mezinárodní rozvojová agentura (International Development Agency)
IFAT	Mezinárodní federace pro alternativní obchod (International Federation for Alternative Trade)
IMF	Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund)
LCPA	Asociace producentů cukrové třtiny v Labase (Labasa Cane Producers Association)
LDC	Nejméně rozvinuté země (Least Developed Countries)
MDRI	Multilaterální iniciativa oddlužení (Multilateral Debt Relief Initiative)
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí Millennium Development Goals)
MMF	Mezinárodní měnový fond
SDGs	Cíle udržitelného rozvoje (Sustainable Development Goals)
OSN	Organizace spojených národů
RTE	Rozvinuté tržní ekonomiky
RZ	Rozvojové země
UN	Spojené národy (The United Nations)
UNCTAD	Konference OSN o obchodu a rozvoji (United Nations Conference on Trade and Development)

UN-OHRLLS	Úřad vysokého představitele pro nejméně rozvinuté země (Unoffice of the High Representative for the Least Developer Countries)
WEO	Publikace IMF (World Economic Outlook)
WDI	Světové rozvojové indikátory (World Development Indicators)

1. Úvod

Rozvojové země představují členskou základnu Světové obchodní organizace a jejich participace na světových trzích má stále rostoucí tendence. Zvyšující se míra zapojení v rámci jednání se světovými organizacemi a stále se prohlubující liberalizace v mezinárodním obchodě, je jedním z aspektů, ze kterého vyplývá přirozené zlepšení jejich postavení a pozice na světovém trhu. I přes pozornost, která je rozvojovým zemím stále více věnována, však nic nemění na tom, že příjmy a možnosti těchto států jsou stále velmi omezené.

Koncept fair trade představuje pro tyto znevýhodněné země jednu z možností, jak mohou jejich producenti dosáhnout lepších podmínek na poli mezinárodního obchodu. Hnutí fair trade tak poskytuje spravedlivější alternativu pro obchodní systém mezi různě vyspělými zeměmi. V praxi se jedná o implementaci principů definovaných systémem fair trade skrz vytvořený trh, který poskytuje stabilně výhodnější ceny producentům organizacím a podporu tohoto rozvoje ze strany nevládních organizací. Takto nastavený systém slouží jako nástroj udržitelného rozvoje ve znevýhodněných oblastech rozvojových zemí na jedné straně, a na straně druhé je fair trade současně vnímán, jako prostředek pro formu spravedlnosti v rozvinutých zemích. I přes rostoucí povědomí, jak tento koncept spravedlivého obchodu funguje v praxi, je jeho součástí soustavné ujišťování odborníků i veřejnosti o jeho působení na rozvoj a kvalitu života producentů z rozvojových zemí a jejich komunit.

Fair trade má celou řadu zastánců, ale i odpůrců, kteří mezi sebou svádějí nekonečné debaty o tom, na čí straně je skutečná pravda. Kritika je patrná zejména ze stran obhájců volného trhu, kteří systému fair trade vyčítají jeho odchylky od konvenčního obchodu, díky kterým se však mnohým producentům z rozvojových zemí podařilo vymanit z nejtěžší formy chudoby. V opozičním postavení stojí zastánci konceptu fair trade, kteří, v souvislosti s vymaněním pěstitelů z chudoby, naopak praktiky volného obchodu v mezinárodním postavení odsuzují a propagují své hnutí, jako jedinou možnou cestu k dosažení rozvoje v sociální, ekonomické a environmentální oblasti rozvojových zemí.

2. Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této diplomové práce je na základě analýzy současného stavu provést zhodnocení přínosu konceptu fair trade pro vybrané rozvojové země a komodity významně se podílející na mezinárodním trhu. Dílčím cílem této práce je komparace proklamovaných cílů tohoto hnutí s výsledky, jež přináší zvolené případové studie z reálného prostředí rozvojových zemí.

Ke splnění těchto cílů jsou stanoveny následující dílčí úkoly:

- formulace a vymezení základních pojmů souvisejících s problematikou fair trade a rozvojových zemích,
- zpracování teoretických východisek na zmiňované téma,
- studium vybraných případových studií,
- analyzování výsledků případových studií a jejich porovnání s teoretickými východisky,
- zhodnocení výsledků vlastní práce.

2.2 Metodika

První, teoretická část, této diplomové práce je založena na zkoumání potřebných zdrojů k dané problematice, jejichž studium vychází z dostupné literatury, tedy především odborných knih a jiných relevantních informačních zdrojů, jako jsou například oficiální materiály Světové banky, Organizace spojených národů, či statistického portálu Statista. Teoretická východiska jsou tak zpracována na základě metody zkoumání dokumentů a skrze komparace a syntézy informací ze zdrojů sekundárních. Teoretická část je rozdělena do dvou hlavních zkoumaných oblastí, a to na problematiku rozvojových zemí a problematiku konceptu fair trade, která s rozvojovými zeměmi úzce souvisí.

Stěžejní částí této diplomové práce je práce vlastní. Tato kapitola se zaměřuje na dopady konceptu fair trade ve vztahu ke čtyřem vybraným zemím a čtyřem přiřazeným

komoditám. Pro tuto část byly vybrány příslušné případové studie, jejichž analýza předkládá možnost komparace výsledků s obecnými cíli, které hnutí fair trade vyzdvihuje. Pozornost je směřována především sociální, ekonomické a environmentální oblasti, kde jsou zhodnoceny jak dopady, tak i možné přínosy a negativa. Pro tuto práci byly zvoleny případové studie v následujících rozvojových zemích se zaměřením vždy na jednu danou komoditu.

- Fair trade v **Ghaně** se zaměřením na **kakao**.
- Fair trade v **Nikaragui** se zaměřením na **kávu**.
- Fair trade v **Mali** se zaměřením na **bavlnu**.
- Fair trade na **Fidži** se zaměřením na **cukrovou třtinu**.

Získané informace z těchto oficiálně dostupných zdrojů jsou prostřednictvím metody komparace syntetizovány a vyhodnoceny s příslušnými závěry.

Zkoumání dokumentů

Tato metoda představuje sběr dat, tedy vyhledávání, co možná nejvhodnějších dokumentů pro získání relevantních informací o daném jevu nebo problematice. Výhodou zkoumání dokumentů je možnost kombinace s dalšími metodami sběru dat, tedy například s rozhovory nebo pozorováním. Podle Dvořákové (2010) je však nutností prověřit triangulaci dat a rovněž si dát pozor na předběžné a nepodložené závěry.

Sekundární analýza dat

Účelem sekundární analýzy dat by mělo být nalezení nových souvislostí v již zpracovaných informacích. Analýza těchto dat interpretuje text zcela novým způsobem a přináší nový rozměr pohledu na danou problematiku. Takto analyzovat lze různé druhy dokumentů, jako například statistiky, tiskové články, odbornou literaturu nebo záznamy z rozhovorů. Před samotnou analýzou je možné zpracování rešerše dostupných informačních zdrojů a vyhledání konkrétních dokumentů, které budou následně analyzovány (Vojtišek, 2012).

Analýza případových studií

Kazuistika neboli případová studie, představuje jednu z metod kvalitativního výzkumu, běžně užívanou v disciplínách psychologie, sociologie, ekonomie atd. Určitým předpokladem pro zpracování případové studie je zaměření na jednu sociologickou jednotku, v případě této diplomové práce se jedná o producenty z rozvojových zemí, zapojené do konceptu fair trade. Tato jednotka je následně studii zkoumána a zpracovávána jako celek ze všech relevantních aspektů. Charakteristickým rysem pro případové studie je kombinace různých technik, skrze které je možné získat informace. Jedná se například o přímé pozorování předmětu studie, interview se zainteresovanými osobami v kombinaci s preferovanou analýzou dokumentů. Ke zpracování případové studie jsou užívány záznamy jak zvukové, tak i vizuální. Obecně platí využití spíše kvalifikační metody a techniky na úkor statistickým metodám, které však mohou být rovněž užity. Podstatou případové studie je předpoklad, že detailní šetření jednoho případu, pomůže napomoci pochopit podobné případy (Hendl, 2005).

3. Teoretická východiska

3.1 Rozvojové země

Termín „rozvojové země“ (RZ) je používán pro země, které jsou na rozdíl od vyspělých zemí světa, tedy rozvinutých tržních ekonomik (RTE), méně pokročilé. Charakteristickým rysem RZ je tedy relativní zaostalost nebo také menší rozvinutost. Pojem RZ, který je používán dnes, však prošel určitým vývojem (Holub, Foltýn a Ordnung, 1997). V období kolonialismu se užíval pro většinu závislých území pojem „zaostalé země“ (backward countries), kdy právě tato zaostalost byla způsobena koloniálními vztahy, které udržovaly kolonie ve stagnaci, nebo jim umožňovaly pouze velmi mírný růst. Po druhé světové válce však tyto země získaly samostatnost a díky tomu začal být název „zaostalé země“ odmítán. Dalším důvodem proč kolonie zaujaly záporný postoj k tomuto označení, byla skutečnost, že v určitých teoriích byla zaostalost spjata s barvou pleti a jinými antropologickými parametry charakteristickými pro rasistické pojetí. Ve stejném období, tedy po získání politické nezávislosti, byl prosazen a používán také název „méně rozvinuté země“ (less developed countries), což bylo považováno za pokrok. Toto označení nevnese jen dynamický prvek do jejich pojmenování, ale také poukazovalo na rozdíl mezi touto skupinou a zeměmi více rozvinutými. V dalším kroku se začalo používat označení „země ve stádiu přípravy na rozvoj“ (underdeveloped countries), se kterým však RZ nebyly úplně spokojeny. Až termín „rozvojové země“ se ustálil a rozšířil prakticky po celém světě, a to zejména po roce 1964, kdy byl termín použit na prvním zasedání Konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD). Nutno však podotknout, že se prakticky jedná o zvyk používat toto označení, možná také jakousi diplomatickou kulantnost. Ve skutečnosti je rozvoj taktéž charakteristický pro rozvinuté země a naopak ne všechny rozvojové země se musejí zpravidla rozvíjet, naopak dochází často i ke stagnaci. (Adamcová, Němečková, 2009)

3.1.1 Charakteristika rozvojových zemí

Jak již bylo zmíněno výše, pro země s nižším životním standardem byl ustálen termín „rozvojové země“. Co však ustáleno nebylo, je jednotná klasifikace těchto RZ – v současné době existují dvě pojetí.

Užší pojetí

Toto pojetí prezentuje Konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD). Mezi hlavní kritéria spadá hledisko politické samostatnosti a charakter sociálně-ekonomických vztahů. Do RZ se tedy podle užšího pojetí řadí země Afriky, Latinské Ameriky, západní Asie (Blízký východ a Perský záliv) a jižní a východní Asie. UNCTAD dále dělí země na rozvinuté ekonomiky, transformující se ekonomiky střední a východní Evropy a země bývalého SSSR. Podle tohoto rozlišení získávají některé z nově industrializovaných zemí Asie (např. Hongkong, Singapur, Tchaj-wan, Jižní Korea) a státy vyvážející ropu (Spojené arabské emiráty) pokročilejší parametry než některé z méně rozvinutých ekonomik - např. i země EU, jako je Portugalsko nebo Řecko (Kunešová, Cihelková a kol., 2006).

Oproti UNCTAD rozděluje IMF ve své publikaci World Economic Outlook (WEO) země do dvou hlavních skupin – rozvojové ekonomiky, rozvinuté a formulující se tržní ekonomiky. IMF využívá při hodnocení zemí tři kritéria – příjem na obyvatele, diverzifikaci exportu a míru integrace v rámci globálního finančního systému. Ačkoliv se jedná o tři hlavní používaná kritéria, existují ještě další faktory, které jsou zvažovány při klasifikaci zemí. K přeřazení zemí dochází z pravidla pouze tehdy, pokud dojde k výrazným změnám. V posledních letech se reklasifikace týkaly zemí, které vstoupily do eurozóny, a tak byla např. Litva přeřazena z rozvojového trhu na vyspělou ekonomiku. Do rozvinutých ekonomik jsou zahrnuty země G7, ANIZ, země Eurozóny a ostatní země. Ekonomiky rozvojové, rozvíjející se a tržní jsou rozděleny do jednotlivých podskupin podle geografické příslušnosti, hlavního příjmu z exportu a míry zadluženosti (čistý věřitel, čistý dlužník, HIPC) (IMF, 2016).

Širší pojetí

Zde je prezentována klasifikace rozvojových zemí Mezinárodní bankou pro obnovu a rozvoj (Světovou bankou - WB). V tomto pojetí je za rozhodující faktor považováno pouze kritérium ekonomické úrovně, které je vyjádřeno v makroekonomickém důchodu přepočítaném na jednoho obyvatele (HND na obyvatele). Výhoda této metody spočívá ve snadném zařazení země do určité skupiny, díky pouze jednomu ukazateli. Na druhou

stranu HND na obyvatele nemusí vždy korektně určit, jak ekonomicky vyspělá, rozvinutá daná země opravdu je. Konkrétním příkladem tohoto problému mohou být nejméně rozvinuté země (Least Development Countries – LDCs), kde výraznou změnu ve výši HND na obyvatele způsobí příchod nebo odchod investora. Na HND působí i další faktory, které ovlivňují jeho velikost (např. měnový kurz, populační růst atd.) (Adamcová, Němečková, 2009). Dříve metodu HND využíval i MMF, ale později od ní upustil a nyní využívá užší pojetí.

Světová banka (WB) ve svých statistikách člení země (členové Světové banky a všechny ostatní ekonomiky s populací více než 30 000) do čtyř kategorií dle HND na obyvatele a využívá při výpočtech „World Bank Atlas method“. WB reviduje klasifikaci světových ekonomik každý rok 1. července a tyto aktualizované odhady HND na obyvatele jsou také používány jako vstup do provozní klasifikace Světové banky ekonomik, které určuje úvěrové způsobilosti. Podle výše HND na obyvatele byla stanovena WB níže uvedená kritéria platná pro období od 1. července do 30. června 2015:

1. země s nízkým příjmem (low-income) – HND na obyvatele ve výši do 1 045 USD;
2. země s nižším středním příjmem (lower middle-income) – HND na obyvatele v rozmezí 1 046 USD až 4 125 USD;
3. země s vyšším středním příjmem (upper middle-income) – HND na obyvatele v rozmezí 4 126 USD až 12 735 USD;
4. země s vysokým příjmem (high-income) – HND na obyvatele je vyšší než 12 736 USD (World Bank, 2015).

V prvních třech kategoriích se nacházejí země, které WB označuje jako RZ. Jedná se celkem o 135 zemí (31 s nízkým příjmem, 51 s nižším středním příjmem a 53 s vyšším středním příjmem). Ve čtvrté kategorii jsou země s vysokým příjmem, tedy země označované, jako země rozvinuté. Těch WB označila celkem 80 a nově se mezi nimi nachází např.: Venezuela, Seychely nebo také Maďarsko. (Podrobný seznam všech zemí v příloze č. 1,2,3,4) Obrázek č. 1 ukazuje, které země WB přeřadila podle HND na obyvatele do jiné příjmové skupiny, přičemž až na Jižní Súdán, který byl ještě v roce 2014 v nižší střední příjmové skupině a v roce 2015 se nachází v kategorii nízkých příjmů, si všechny ostatní níže uvedené země vylepšily své postavení (World Bank, 2015).

Obrázek 1: Země zařazené do nových příjmových skupin pro rok 2015

Economy	Old income group	New income group
Bangladesh	Low	Lower middle
Kenya	Low	Lower middle
Myanmar	Low	Lower middle
Tajikistan	Low	Lower middle
Mongolia	Lower middle	Upper middle
Paraguay	Lower middle	Upper middle
South Sudan	Lower middle	Low
Argentina	Upper middle	High income
Hungary	Upper middle	High income
Seychelles	Upper middle	High income
Venezuela, RB	Upper middle	High income

Zdroj: World Bank, 2015

Nutno však podotknout, že k RZ a jejich celkové charakteristice je třeba přistupovat nejen ze statistického hlediska, ale především z hlediska dynamického. U těchto zemí je třeba zohlednit fázi dlouhodobého procesu vývoje a chápat tak charakteristiku jako velmi relativní při srovnání s rozvinutými ekonomikami (Kunešová, Cihelková a kol., 2006).

3.1.2 Ekonomická struktura rozvojových zemí

V důsledku kolonialismu je pro rozvojové oblasti typické vysoké procento prvovýroby, tj. zemědělství a těžební průmysl, která představuje tradiční strukturu zaměstnanosti. Situace v oblasti produkce se lepší a dostává se stále blíže k rozvinutým zemím. Klíčovou úlohu představuje stále pro RZ zemědělství, jakožto způsob zajišťování potravy pro obyvatele, jejichž počet dynamicky roste. V některých regionech však stále přetrvává problém s nedostatkem potravy a tím souvisejícím hladem. Tzv. „pás hladu“ se nachází v oblasti rovníku (počínaje Afrikou až po oblasti jižní a jihovýchodní Asie), zejména se pak jedná o subsaharskou Afriku.

Zaměstnanost v RZ odpovídá sociálně ekonomické struktuře předkapitalistického způsobu hospodaření. Současně se však prosazuje moderní podnikání a kapitalistický způsob hospodaření, které souvisí s postupným ekonomickým růstem. Ve většině oblastí RZ se tak

neustále více prosazují tyto trendy, díky nimž se celá ekonomika mění na ekonomiku moderní struktury (Kunešová, Cihelková a kol., 2006).

Další charakteristikou značnou pro rozvojový svět je stále ještě existující závislost na bývalých koloniálních velmocech. To představuje dopady na teritoriální strukturu zahraničního obchodu a pohyb zahraničního kapitálu. Ačkoliv dochází k dlouhodobě klesající tendenci, stále celkový dovoz rozvinutých zemí realizovaný s RZ představuje 20 %, zatímco RZ dovážejí 60 % ze zemí rozvinutých ekonomik. Také v oblasti mezinárodního pohybu kapitálu panuje ne zrovna jednoduchá situace. Z důvodu velkého zadlužení RZ došlo k zpomalení přílivu kapitálu, a tyto oblasti se staly místo čistým dovozcem kapitálu čistým vývozcem (Cihelková a kol., 1997). Velké problémy nastávají i v oblasti investičních aktivit, kde jsou značné teritoriální rozdíly. Zatímco v roce 2014 se do celé Afriky dostalo 53,912 miliard USD přímých zahraničních investic, do Singapuru 67,523 miliard USD, do Hongkongu 103,254 miliard USD, do Číny 1,085 293 bilionu USD, do Mexika 22,795 miliard USD nebo do Brazílie 62,495 miliard USD, nejhudší země na světě nedostanou prakticky nic (Botswana 65 milionů USD, Rwanda 1 milion USD, Zambie 0 USD). Investoři pravděpodobně nedůvěřují politické situaci v těchto regionech. Přitom z výsledků studií, které uvádí na svých stránkách UNCTAD, vyplývá, že právě přímé zahraniční investice v Africe mohou dosáhnout vyšších zisků než investice v jiných oblastech světa (World Investment Report, 2015).

3.1.3 Sociální struktura rozvojových zemí

Nejzávažnější problém rozvojových oblastí představuje populační růst, se kterým je spjata nezaměstnanost, problémy chudoby a nedostatečná sociální infrastruktura. Z těchto sociálních problémů vyplývá nízký průměrný věk, zapříčiněný nízkou úrovní zdravotní péče, vysoká negramotnost a vzdělanost na nedostatečné úrovni (Kunešová, Cihelková a kol., 2006).

Za hlavní příčinu sociálních problémů je všeobecně považován vysoký populační růst v rozvojových oblastech. WB ve svých statistikách za rok 2014 uvádí, že na světě žije 7,259 miliard lidí, přičemž 6,13 miliard lidí žije v zemích s nízkým, nižším středním a vyšším středním příjmem. Předpokládá se, že v následujících 20 letech vzroste celkový počet obyvatel přibližně o 2 miliardy a z toho přes 90% tohoto nárůstu připadne na RZ.

I přes klesající trend je populační růst u RZ stále mnohonásobně vyšší než u zemí rozvinutých. S tím také souvisí hlavní problém východní a jihovýchodní části států rozvojové Afriky, kde populační růst převyšuje růst produkce zemědělství, z čehož následně vyplývá nedostatečné množství potravin potřebných pro místní obyvatelstvo (World Bank, WDI 2016).

V roce 2012 žilo 13 % světové populace pod hranicí chudoby, za méně než 1 USD na den, což představuje 897 miliónů lidí (12,7 %). Oproti roku 1990 sice došlo k poklesu o 37 %, avšak počty lidí, kteří jsou nuceni žít v chudobě, jsou stále i přes tento pokrok vysoké. Jak ukazuje **tabulka č. 1**, nejvíce lidí, kteří žijí za méně než 1 USD na den, žije v oblasti Subsaharské Afriky (42,7 %) a v jižní Asii (18,8 %) (World Bank, WDI 2016). I když bylo v uplynulém století dosaženo značného pokroku, problém chudoby v rozvojových oblastech stále přetrvává. Zaznamenán byl klesající trend počtu chudých na celkové populaci za posledních 20 let pouze v oblastech východní a jižní Asie (včetně Číny), naopak v zemích Afriky a Latinské Ameriky se hranice chudoby stále udržuje na konstantní úrovni (Kunešová Cihelková a kol., 2006).

Tabulka č. 1: Chudoba podle regionů: počet obyvatel žijících za méně než 1 USD na den (v milionech)

Region	1990	1993	1996	1999	2002	205	2008	2011	2012
Východní Asie a Pacifik	996	891	699	689	553	367	297	173	147
Evropa a Střední Asie	9	24	33	37	29	26	15	11	10
Latinská Amerika a Karibik	78	69	69	71	70	56	41	35	34
Severní Afrika	14	17	16	11	-	10	9	-	-
Jižní Asie	575	579	550	-	583	539	501	362	309
Subsaharská Afrika	288	336	349	375	399	402	392	394	389
Svět	1,959	1,917	1,716	1,751	1,645	1,401	1,254	983	897

Zdroj: vlastní zpracování, World Development Indicators, 2016, str. 59

V důsledku extrémní chudoby, která se v Subsaharské Africe dlouhodobě pohybovala okolo 50 %, se Organizace spojených národů (OSN) v 90. letech rozhodla vyhlásit boj proti chudobě, jejímž výsledkem bylo spuštění rozvojového programu „Millennium Development Goals“ (MDGs) v roce 2000. Snahou se tak stalo splnit 8 hlavních cílů, a to do roku 2015 (Rozvojovka, 2010).

Zpráva o plnění Rozvojových cílů tisíciletí poté jasně ukazuje na velmi dobré výsledky, které MDGs přineslo. Počet extrémně chudých lidí v roce 2015 klesl z 1,9 miliardy (1990) na 836 milionů, což představuje pokles téměř o polovinu za 25 let. Lepší situace nastala také v úmrtnosti dětí do pěti let, kde došlo k poklesu o více než polovinu – z 90 na 43 úmrtí na 1000 narozených dětí od roku 1990. I přes tyto a další dobré výsledky jsou však problémy v rozvojových oblastech stále trvající (MDGs Report, 2015).

Z důvodu úspěšnosti MDGs navazuje po roce 2015 na tuto agendu Sustainable Development Goals (SDGs). Tento program nastavil 17 hlavních cílů udržitelného rozvoje na následujících 15 let po MDGs (2015 – 2030) a byl oficiálně schválen na summitu OSN v New Yorku 25. září 2015. Hlavní témata udržitelného rozvoje jsou následující:

Obrázek č. 2: Cíle udržitelného rozvoje (SDGs) pro 2015-2030

Zdroj: OSN.cz, 2015

Ať už se jedná o chudobu, vysoký populační růst, zdravotní péči nebo např. školství, řešení všech problémů spjatých se sociální a ekonomickou sférou rozvojového světa je vždy

složitou a hlavně dlouhodobou záležitostí. V současné době přispívají k řešení problémů svou pomocí z velké části vyspělé země, ty nejdůležitější kroky však musejí udělat RZ samy (Kunešová, Cihelková a kol., 2006).

3.1.4 Specifika vybraných skupin rozvojových zemí

Na rozvojové země lze pohlížet z několika hledisek. Z hlediska geografického, se RZ dělí do 3 regionů, které jsou relativně homogenní – Asie, Afrika a Latinská Amerika. Do jejich specifických částí spadá jihovýchodní Asie, subsaharská Afrika a Jižní Amerika. Zmíněné regiony se značně liší, jak v ekonomické, tak sociální úrovni a jejich celková rozvinutost souvisí s politickou samostatností, která se v délce trvání u každého z regionu liší. Zatímco nejvyspělejší Latinská Amerika dosáhla politické nezávislosti již v 19. století, subsaharská Afrika do dnešní doby stále ještě připomíná kolonie na pomezí 19. a 20. století (Cihelková, 1997). Nejčastěji se v dnešní době však setkáváme s rozdělením RZ do jednotlivých skupin, kdy každá skupina vykazuje určitá společná specifika. Konkrétně se jedná o nejméně rozvinuté země, těžce zadlužené země a nově industrializované země.

Nejméně rozvinuté země

LDCs tvoří specifickou skupinu, která byla vyčleněna v roce 1971. Valné shromáždění OSN stanovilo jednotlivá kritéria sloužící k zařazení státu právě mezi ty nejméně rozvinuté (Adamcová, Sýkorová, 2002). Podle UN-OHRLLS v zemích LDCs žije 880 milionů lidí, což představuje 12 % populace, přesto se však tyto země podílejí na světovém HDP pouze 2 % a podíl na světovém obchodu se zbožím představuje jen 1 %. Specifikem této skupiny jsou nedostatečné lidské a institucionální kapacity, nízký příjem a vzácné domácí finanční zdroje. Problémy pro tyto země představují konflikty, politická nestabilita a značnou nevýhodu přináší závislost na zemědělské produkci, nízká produktivita práce a nedostatek investic.

Původně se v roce 1971 řadilo mezi LDCs 25 států. V současné době tvoří tuto skupinu 48 RZ – 34 zemí Afriky, 13 zemí Asie a 1 země (Haiti) z karibské oblasti. Nejnovějším členem se stal Jižní Súdán v roce 2012 (Seznam všech členů LDCs v **příloze č. 5**) (UN-OHRLLS, 2016).

Výbor pro rozvojovou politiku (CDP), pomocný orgán Hospodářské a sociální rady OSN, je pověřen přezkoumávat kategorie nejméně rozvinutých zemí jednou za tři roky a sledovat jejich pokroky po zařazení do této kategorie. Pro identifikaci a zařazení zemí do skupiny LDCs musí země v současné době splňovat následující tři kritéria:

- 1) kritérium nízkého příjmu – odhad tříletého průměru velikosti HND na obyvatele. Pro zařazení země do LDCs musí být hodnota menší než 1 035 UDS, pro vyřazení větší než 1 242 USD;
- 2) index lidských zdrojů – sleduje se procento podvyživené populace, gramotnost u dospělé populace, úmrtnost dětí do věku pěti let a hrubá míra zápisu do sekundární úrovně vzdělání;
- 3) index ekonomické zranitelnosti – monitorována velikost populace, podíl zemědělství, lesnictví a rybolovu na HDP, nestabilita zemědělské produkce, oběti na přírodních katastrofách, nestabilita exportu služeb a zboží, ekonomická odlehlost a populace žijící v nízko položených pobřežních oblastech.

Aby byla daná země zařazena do skupiny LDCs, musí splňovat všechno výše zmíněná kritéria a současně nesmí počet obyvatel přesáhnout hranici 75 milionů. K vyřazení země dochází naopak v situaci, kdy dosáhne hraničních hodnot pro vyřazení minimálně u dvou kritérií nebo pokud HND na obyvatele přesáhne alespoň dvojnásobek hraniční hodnoty. Současně musí země prokázat vysokou pravděpodobnost udržet HND na obyvatele i v budoucnu.

Při přezkoumávání kritérií v roce 2015 CDP u pěti zemí zjistil splnění kritérií pro vystoupení ze skupiny LDCs. Konkrétně se jedná o Bhútán, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Šalamounovy ostrovy, Východní Timor a Nepál. Podle pravidel tak budou tyto země doporučeny DCP k vystoupení, a to po přezkoumání kritérií po třech letech, tedy v roce 2018. Pokud země vystoupí ze skupiny LDCs, přijdou však o nárok na mnoho benefitů, které členství ve skupině nejméně rozvojových zemí přináší (UN-OHRLLS, 2015).

Nově industrializované země

Pojem „nově industrializované země“ byl zaveden WB v 80. letech 20. století. Společným znakem se pro tyto země stala dynamicky rostoucí ekonomika, díky industrializaci exportu a rozvoji zpracovatelského průmyslu, a také vysoké tempo růstu HDP. Pro tyto země se stalo hlavním cílem exportovat do velmi rozvinutých ekonomik, nikoliv do RZ. Jedním z kritérií pro zařazení do skupiny nově industrializovaných zemí se stal podíl zpracovatelského průmyslu na HNP ve výši minimálně 25 % a současně se musí hotové výrobky podílet na celkovém vývozu také alespoň z 25 % (Adamcová, Němečková, 2009). UNCTAD rozděluje industrializované země na ANIZ 1. generace (Hong Kong, Jižní Korea, Singapur, Taiwan) a ANIZ 2. generace (Filipíny, Indonésie, Malajsie, Thajsko). Některé literatury uvádějí dále i latinskoamerické nově industrializované země – LANIZ (Brazílie, Chile, Mexiko, Argentina) (Syravátka, Harmáček, 2014).

Těžce zadlužené země (HIPC)

Iniciativa HIPC byla založena v roce 1996 Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem s cílem pomoci chudým zemím, které samy nedokáží čelit dluhovému břemenu. Na pomoc tak přicházejí jak finanční instituce, tak i organizace a vlády, které se snaží dostat dluh těchto zemí na udržitelnou úroveň. V roce 2005 byla iniciativa doplněna o Multilaterální iniciativu oddlužení (MDRI), aby bylo dosaženo souladu s Rozvojovými cíli tisíciletí (MDGs). Pokud země splní stanovené podmínky, MDRI jim za to následně odpustí dluhy až do výše 100 % prostřednictvím tří organizací – IMF, WB a Afrického rozvojového fondu (AfDF). V roce 2007 se rozhodla poskytovat pomoc pěti těžce zadluženým zemím na západní polokouli.

Pro oddlužení země je zapotřebí podstoupit dvě fáze procesu. První krok představuje čtyři níže uvedené podmínky, za kterých daná země může vůbec do iniciativy vstoupit.

- 1) Musí mít oprávnění půjčovat si kapitál od Mezinárodní rozvojové agentury (IDA), která půjčuje bezúročně nejchudším zemím světa, a také oprávnění na čerpání z Rozšířené úvěrové facility IMF, jehož půjčky mají pro země s nízkým příjmem dotované sazby.

- 2) Musí mít neudržitelný dluh, který nelze řešit skrz tradiční oddlužovací mechanismy.
- 3) Musí mít zavedené reformní politiky, které jsou podporovány skrz IMF a WB.
- 4) Musí mít vypracovaný návrh strategie na snížení hranice chudoby (Poverty Reduction Strategy Paper).

Pokud má být dluh úplně odpuštěn, musí země splňovat následující tři podmínky:

- 1) vykazovat dobré výsledky v programech, které podporují svými financemi IMF a WB;
- 2) uspokojivě naplňovat reformy, které byly dohodnuty při vstupu do iniciativy;
- 3) po dobu minimálně jednoho roku implementovat PRSP.

Pokud země splní všechny podmínky, dosáhne tzv. „bodu splnění“ a dluh jí je následně odpuštěn. Naplnit všechny tři podmínky se zatím podařilo v rámci HIPS 36 zemím a 3 země potenciálně již do iniciativy vstoupily. (Seznam zemí v příloze č. 6) Přibližně 44 % finančních prostředků pochází od IMF, zbývající část pokrývají dvoustranní věřitelé. Celkové náklady na poskytnutí pomoci pro celkem 39 zemí byly na konci roku 2014 odhadnuty na 75 miliard dolarů (IMF, 2016).

Rozvojové země lze dělit i do dalších skupin a regionů. Např. skupina zemí BRICS, kterou tvoří země s velkým ekonomickým potenciálem – Brazílie, Rusko, Indie a Čína. Regionální sdružení CARICOM – Karibské společenství a společný trh, MERCOSUR – Brazílie, Argentina, Uruguay, Paraguay, Bolívie, Venezuela nebo také ASEAN tvořící země jihovýchodní Asie – Indonésie, Malajsie, Filipíny, Thajsko, Singapur, Brunej, Kambodža, Laos, Myanmar, Vietnam (Kunešová, Cihelková a kol., 2006).

3.2 Obchodní koncept Fair Trade

Fair Trade v překladu do češtiny znamená férový nebo také spravedlivý obchod. Jak už samotný název tedy napovídá, Fair Trade usiluje o poskytnutí spravedlivých obchodních podmínek znevýhodněným zemědělcům nebo řemeslníkům v rozvojových zemích a

umožňuje jim vstup na mezinárodní trhy, což jim volný obchod ne vždy dovoluje. Současně se tento obchodní koncept snaží o dodržování pracovních práv, bere ohled na ochranu životního prostředí a zvyšuje povědomí spotřebitelů o situaci zemědělců a řemeslníků v rozvojových zemích, kteří ne vždy žijí v důstojných podmínkách (Fairtrade-asociace.cz, 2012). Často je Fair Trade označován také za fenomén dnešní doby, který nabízí mnohé výhody pro producenty a spotřebitelé si na druhé straně mohou koupit výrobky za odpovídající cenu, čímž podpoří nejen producenty, ale také celý tento obchodní koncept (Nicholls, 2005). V návaznosti na kapitulu o rozvojových zemích tak práce pokračuje s popisem problematiky fair trade.

3.2.1 Vymezení pojmu

Pojem „Fair Trade“ nebo také „fair trade“ je české označení pro „spravedlivý obchod“. Tento pojem odkazuje na všeobecný koncept spravedlivého obchodu, tedy na obchodní partnerství založené na respektování, komunikaci a transparentnosti, které usiluje o větší spravedlnost v mezinárodním obchodě vůči RZ. S dalším pojmem, se kterým se lze setkat je „fairtrade“. Ten odkazuje na FLO certifikační systém, označující přímo výrobky certifikované FLO nebo také samotné standardy FLO (Fairtrade.ca, 2014-2015).

3.2.2 Historický vývoj konceptu

V oblasti rozvojové ekonomiky byl po dlouhá léta veden názorový rozpor mezi skupinou zastánců volného obchodu a skupinou příznivců protekcionismu v RZ (Salvatore, 1993). Zatímco první skupina prosazuje názor, že právě volný obchod přinese chudým zemím příležitosti a pomůže jim tak v jejich situaci, v opozici stojí myšlenka druhé skupiny, která se domnívá, že obchod pro RZ může znamenat jisté nebezpečí a místo volného obchodu tak upřednostňuje protekcionismus v kombinaci s rozvojovou pomocí. Právě rozdílnost mezi dvěma pohledy na danou problematiku tak zapříčinila globální diskuzi v oblasti mezinárodního obchodu v zemích třetího světa (Ransom, 2011).

Hlavním cílem z historického hlediska se pro zahraniční obchod stal zisk a obohacení koloniálních velmocí. V počátcích 19. století vznikla ekonomická teorie komparativních výhod, která objasňuje, proč by měl zahraniční obchod přinášet výhody pro všechny zúčastněné strany. V této době začaly současně vznikat názorové rozpory právě mezi

zastánci volného obchodu a protekcionismu, které do určité míry trvají dodnes (Ransom, 2011).

Velká hospodářská krize z 30. let se stala jedním z hlavních milníků volného obchodu. K překonání tohoto období byly nutné velké vládní výdaje a jiné programy a nástroje, které s volným obchodem a jeho charakteristikami měly pramálo společného. Toto období přineslo zkušenosti, po kterých začaly snahy evropských velmocí o zprůmyslnění svých kolonií po celém světě. V globálním Jihu tak odstartovaly programy na podporu průmyslové výroby a substituci importů, které využívaly cela a jiné nástroje zahraničního obchodu pro boj s mezinárodní konkurencí. Úspěchy byly u některých zemí zaznamenány velice rychle, zejména v jihovýchodní Asii, naopak v rozvojových zemích Afriky a Latinské Ameriky systém pozitivní výsledky nepřinesl. Průmysl v těchto oblastech produkoval výrobky pouze pro lokální trhy a k výrobě potřeboval i značné dotace (Ransom, 2011).

V 70. letech byl nefunkční systém nahrazování dovozů ještě patrnější. Situaci později podpořil i rozpad Sovětského svazu, díky němuž se zastánci volného obchodu dostali opět do popředí. Začalo tak období úspěchu asijských zemí, které se orientovaly na podporu exportu. Typickým znakem zemí globálního Jihu, tehdy i nyní, je vysoké procento závislosti na produkci jen několika málo surovin nebo plodin. Kvůli takto úzce zaměřené produkci jsou tyto země velmi citlivé na spekulaci na světových trzích a vlivem např. přírodních katastrof, válečných konfliktů a jiných aspektů mohou tak velmi rychle zbohatnout, ale i zchudnout. Spousta RZ se tak v dnešní době nachází v pozici dlužníků.

Přelom 20. století oproti minulému století přináší v mezinárodním obchodu výrazné změny. Koloniální mocnosti téměř zcela vymizely a v oblasti obchodu se dostaly do popředí velké korporace a banky. Významnou roli hraje také přesunutí výrobních sil z oblasti Severu na Jih, z důvodu levnější pracovní síly. Začátek nového tisíciletí pro velkou část světové populace přinesl výraznější chudobu a horší životní podmínky, které mají dopad i na environmentální oblast.

Na řadu těchto událostí a situace ve světě se snaží reagovat obchodní koncept Fair Trade, který je prezentován, jako alternativní přístup ke konvenčnímu mezinárodnímu obchodu a současně má představovat alternativu problému asymetrie ve světové ekonomice.

3.2.3 Vznik a rozvoj hnutí Fair Trade

V 50. letech 20. století se začaly po Evropě a Severní Americe šířit různé alternativní obchodní organizace (ATOs), mezi které patřily např. Oxfam, Goodwill selling, Tradecraft, Sales Exchange for Refugee Rehabilitation and Vocation a jiné rozvojové skupiny. Jejich hlavním posláním se stala snaha pomoci chudým zemím a jejich znevýhodněným skupinám, a tak začaly ATOs navazovat spolupráce s producenty skrze nevládní organizace v RZ. Navázané obchodní vztahy nebyly založeny na bázi konkurence, ale na důvěře a solidaritě. V oblastech globálního Jihu se začaly nakupovat výrobky od chudých producentů a následně byly prodány za vyšší cenu spotřebitelům globálního Severu.

V Evropě, konkrétně v Nizozemí, byla v roce 1959 založena organizace SOS, která jako úplně první začala obchodovat s výrobky dovezených z RZ. Patrný byl tedy vznik nové koncepce, která měla za cíl nahradit standardní finanční podporu obchodem, který by zajistil zemím třetího světa zvýhodnění v tržním systému bohatého Severu. V roce 1964 byla na konferenci UNCTAD přijata koncepce spravedlivého obchodu, kde se podstatou stalo heslo „Trade, not aid“, tedy „obchod, ne pomoc“. V západní Evropě se hnutí Fair Trade začalo velmi rychle rozvíjet na konci 70. let, o čemž svědčí otevření přes 120 obchodů s výrobky z RZ (Fairtrade-cesko.cz, 2016).

V průběhu 80. let 20. století se celé hnutí posunulo do mnohem větších rozměrů. Začalo působit na mainstreamovém trhu, což znamenalo začátek označování produktů, a tak se z fair tradu stal Fairtrade. Přelom 80. a 90. let přinesl upevnění snah ATOs skrz čtyři hlavní asociace. Národní asociace Fair Trade obchodů a alternativní obchodní organizace pro Evropu reprezentují dvě asociace - *The Network of European Worldshops* (NEWS!) a *European Fair Trade Association* (EFTA). Pro USA, Kanadu a organizace producentů nacházející se v Asii slouží *The Fair Trade Federation* (FTF). World Fair Trade Organization (WFTO) dříve známá také jako *The International Fair Trade Association* (IFAT) představuje v současnosti největší zastřešující organizaci, pro alternativní obchodní organizace Evropy, Severní Ameriky a Pacifiku včetně organizace výrobců a individuální členy Latinské Ameriky, Afriky a Asie. Tyto asociace primárně slouží jako zprostředkovatelé komunikace mezi marketingovými organizacemi a dovozci, stejně tak mezi marketingovými organizacemi a prodejci a rovněž fungují jako prostředníci pro

spotřebitele. V roce 1997 došlo ke sjednocení a posílení certifikačních aktivit všech Fairtrade asociací skrz *Fairtrade Labelling Organization International* (FLO). Tato organizace původně plnila dvě základní funkce - regulaci a poskytování certifikačních služeb. Aby nedocházelo k případnému střetnutí zájmů, byla v roce 2004 zřízena autonomní mezinárodní inspekce a certifikační společnost FLO-CERT, kterou FLO pověřila poskytovat inspekci a certifikační služby mezi výrobci, vývozci a dovozci. Díky Fairtrade certifikaci a systému značení už nemusely být výrobky prodávány pouze ve specializovaných obchodech, ale i v supermarketech. Tím bylo dosaženo prodeje většího objemu výrobků a růstu tržeb (Fairtrade-asociace.cz, 2012).

Oproti volnému obchodu se stal přístup Fair Tradu určitým kompromisem. Jeho certifikační systém vytvořil vazby mezi produkty Fairtrade a jejich obchodními partnery. Fair Trade je primárně zaměřen na vyhraněný segment spotřebitelů, kteří jsou ochotni zaplatit prémii, pokud věří, že by tím mohl pomoci producentům v RZ. Systém informuje spotřebitele o původu výrobku a rovněž působí na solidaritu ve vztahu producent – spotřebitel, která je u konvenčních transakcí opomíjena. Značení Fairtrade tak představuje garanci kvality vztahující se k etickým hodnotám (Renard, 2005).

3.2.4 Mezinárodní principy a standardy Fair Trade

Jednotlivé organizace stanovují principy a standardy fair trade, které mají zajistit naplnění jednotlivých cílů převážně tím, že budou dodržovány. Organizace pohybující se v této oblasti stanovují různé požadavky na účastníky systému. I přesto, že jednotlivé organizace stanovují principy, které se v různých bodech liší, jejich přístupy se navzájem doplňují a respektují.

Principy WFTO

WFTO představuje mezinárodní seskupení fairtradových organizací, které má více než 400 členů ve více než 70 zemích světa (wfto.com, 2016). Valná část těchto členů jsou reprezentanti rozvojových zemí. Organizace WFTO předkládá celkem 10 principů, kterým účastníci obchodních procesů podléhají, a současně organizace realizuje monitoring, kterým zajišťuje splňování stanovených podmínek.

- 1) Vytváření příležitostí pro ekonomicky znevýhodněné producenty.

- 2) Transparentnost a odpovědnost.
- 3) Podporování spravedlivých obchodních praktik a způsobů.
- 4) Vyplácení spravedlivých cen.
- 5) Zákaz dětské a nucené práce.
- 6) Posílení ekonomického postavení žen, rovnosti pohlaví a zákaz diskriminace.
- 7) Zajištění bezpečného a zdraví nezávadného pracovního prostředí.
- 8) Poskytování technické a finanční podpory k vytváření kapacit a rozvoji schopností.
- 9) Propagace fair trade.
- 10) Respektování a ochrana životního prostředí (wfto.com, 2016).

Principy FTF

Principy Fair Trade Federation byly vytvořeny na základě mezinárodně platných principů WFTO, který byly použity jako základní kámen. FTF s WFTO navzájem spolupracují, jako příbuzné organizace a společně také podporují větší míru rovnosti v mezinárodním obchodě. Členové FTF plně podléhají níže uvedeným principům.

- 1) Vytváření příležitostí pro ekonomicky a sociálně znevýhodněné producenty.
- 2) Rozvíjení transparentních a odpovědných vztahů.
- 3) Budování kapacit.
- 4) Podporování Fair Trade a vzdělávání spotřebitelů.
- 5) Včasné poskytování férových mezd.
- 6) Zajištění bezpečných pracovních podmínek.
- 7) Zajištění práv dětí.
- 8) Péče o životní prostředí.

9) Respektování kulturní identity (fairtradefederation.org, 2016).

Standardy FLO

Výše zmíněné principy dvou organizací nejsou však jediné podmínky, které jsou účastníci Fair Trade nuceni dodržovat. Dalšími normami, které se vztahují na zúčastněné, jsou definovány FLO neboli Fair Trade International. Tato organizace funguje jako neziskový svaz spojující 19 národních iniciativ, které poskytují fair trade licence, neboli povolení, které opravňuje držitele v dané zemi používat certifikační známku Fairtrade (fairtrade.net/standards, 2016).

FLO primárně předkládá obecné principy automaticky se vztahující ke všem standardům, čímž by měly být aplikovány na všechny drobné producenty i pracovníky. Tyto principy jsou děleny do 4 sekcí:

1. **Sociální rozvoj** – FLO zde požaduje, aby menší producenti byli organizováni do takové struktury, která jim umožní vstoupit na trh s jejich výrobky. Všem členům organizace musí být umožněno demokratického rozhodování a podílení se na aktivitách společnosti. Samozřejmost v tomto bodě představuje pro pracovníky transparentnost, bezpečnostní a sociální právo, z kterého plyne zamezení diskriminace, dětské práce či práce nucené nebo otrokářské.
2. **Ekonomický rozvoj** – v tomto bodě je od FLO vyžadováno, aby kupující za všechny dovezené produkty zaplatil producentům stanovenou minimální Fairtrade cenu nebo Fairtrade prémii. Minimální cena slouží k pokrytí nákladů udržitelné produkce, zatímco prémie představuje možnost investice do kvalitnějšího života producentů. Výrobci a zemědělci sami rozhodují o využití získaných prémie ve prospěch svých priorit. Standardy dále odkazují na možnost producentů požadovat od obchodníků finanční zálohu před samotným dodáním zboží.
3. **Environmentální rozvoj** – hospodaření musí být v souladu s životním prostředím. FLO vyžaduje šetrné užívání chemických hnojiv a pesticidů, bezpečnou likvidaci odpadu, udržování úrodnosti půdy, ochranu vodních zdrojů a nevyužívání GMO. V oblasti organické produkce není vyžadována žádná certifikace, ale pěstitelé využívající tento koncept dostávají vyšší hodnotu minimální ceny.

4. **Nucená a dětská práce** – Jak nucená, tak dětská práce jsou velmi přísně zakázány (fairtrade.net/aboutfairtrade, 2016).

Kromě výše zmíněných 4 skupin standardů překládá FLO dále tzv. produktové standardy, představující konkrétní normy, které by měly splňovat jednotlivé výrobky. Tyto produktové standardy zahrnují širokou škálu potravinářských i nepotravinářských výrobků a každé skupině výrobků se věnují z pohledu všech 4 skupin všeobecných standardů FLO zvlášť (fairtrade.net/standards, 2016).

Podmínky Světové banky

Mezi podmínky, podle kterých je zboží obchodováno na základě značky „Fairtrade Trademark“ řadí WB následující:

- 1) nakupování pouze od organizovaných výrobních skupin;
- 2) vyplácení minimální spravedlivé ceny;
- 3) udržování a rozvíjení dlouhodobých obchodních vztahů;
- 4) transparentní využívání fair trade prémie (Ronchi, 2006).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že uzavření obchodních smluv a dohod neprobíhá s jednotlivci, ale s organizacemi výrobců. Pokud jde o výrobky certifikované FLO, je určena minimální cena stanovená podle kritérií, které upřednostňují tržní cenu výrobku, a to vždy, když překročí hranici úrovně garantovaného minima.

Snahou hnutí Fair Trade je motivace producentů rozvojových zemí ke snaze využít svůj vlastní potenciál k vlastním rozvoji. Myšlenka tohoto obchodního konceptu je podpořit lokální subjekty v jejich udržitelné produkci v jejich vlastním sociálním prostředí (Fair Trade Year Book, 1997).

3.2.5 Certifikace Fair Trade

Fair Trade certifikace má za úkol zajistit dostatečný příjem a blahobyt producentům na základě dvou pobídkových mechanismů – zaručená minimální cena a roční prémie. Klesající tendence individuální cenové pobídky jsou způsobeny certifikovanými družstvy,

kteřá sledují rostoucí počty členství způsobené tlakem vnějšího okolí na začlenění. Vliv na certifikovaná družstva následně oslabuje jejich motivace, s čímž souvisí následné zvýšení organizační neefektivnosti. Cenové pobídky spjaté s Fair Trade certifikací mají být ve prospěch producentů při existenci jasně definovaných pravidel pro vstup a výstup členů z družstva a alokování jejich rozhodnutí. V případě sociálního začleňování mohou producenti kvůli Fair Trade přijít o svoje klíčové zázemí, což může způsobit nevoli dále spolupracovat. Zemědělci se tak musí připojit k opaku toho, o co Fair Trade usiluje, tedy ke kolektivnímu marketingu (Francesconi, Ruben, 2014).

Mezi certifikovanými a necertifikovanými družstvy jsou odlišnosti patrné převážně v oblasti zemědělských postupů. Fair Trade certifikace podporuje přechod k udržitelným zemědělským postupům, ale pokud jsou standardy v místních podmínkách nereálné, účinnost se snižuje a nemohou být prakticky realizovány. Kvůli neposkytování okamžitých finančních výhod se v určitých případech může zdát, že Fair Trade odrazuje pěstitele od řízení jejich energie v rámci zemědělských postupů a jejich následným dopadům na životní prostředí v dlouhodobém horizontu. Příkladem může sloužit situace v Rwandě, která dokazuje vliv družstevních organizací pěstitelů na ovlivňování zemědělských postupů díky jejich zainteresování do vzdělávání v oblasti pěstitelských postupů skřze příklady a interakce mezi farmáři v místě jejich zpracování (Zerriffi, Le Billon, 2013).

Certifikaci Fair Trade výrobků zajišťuje nezávislá instituce FLOCERT, která dohlíží na dodržování Fair Trade standardů a splňování jejich norem dle FLO. Lidé vykonávající práci pro FLOCERT se nazývají auditoři a obvykle sídlí v místech výroby a pěstování Fair Trade produktů. Aby mohl výrobek získat označení Fairtrade, musí projít několika fázemi. Ještě před zahájením první fáze však musí být splněno několik základních pravidel. Standardy FLO jsou sestaveny v souladu s požadavky, které jsou uvedeny v dokumentu *Code of Good Practice for Setting Social and Environmental Standards* vydaným ISEAL.

V rámci prvního kroku musí být vyplněna a podána **přihláška**, podle které se vyhodnotí, zda jsou producenti vhodnými kandidáty a následně jsou účastníkům zaslány informace o dalších fázích procesu a jeho podmínkách. V dalším kroku následuje **audit**, který spočívá ve fyzické návštěvě pověřeného auditora, jehož úkolem je zmapovat terén na plantážích a promluvit o problematice s danými pracovníky. Po skončení auditu, jehož délka se odvíjí od mnoha aspektů, je odeslána zpráva na posouzení. FLOCERT na základě tohoto

předloženého dokumentu **rozhodne**, zda dané produkty certifikovat či nikoli. V případě, že se certifikační instituce rozhodne ochrannou známku neudělit, zpětně sdělí družstvu neshody, které je třeba napravit. Pokud družstvo **certifikaci** získá, je i nadále podrobováno kontrole. Spotřebitel, který se rozhodne pro nákup Fair Trade výrobků nebo potravin si tak může být jist, že toto zboží opravdu splňuje standardy spravedlivého obchodu (fairtrade.net/certifying-fairtrade, 2016).

3.2.6 Ochranná známka Fair Trade

Ochranná známka Fair Trade se stala uznávaným symbolem tohoto mezinárodního obchodního konceptu. Nákup výrobků s touto známkou představuje podporu pro zemědělce a řemeslníky z globálního Jihu, která zajišťuje nejen jim, ale i celé komunitě lepší budoucnost (fairtrade.net/certifying-fairtrade, 2016).

V roce 2002 byla vytvořena Fairtrade Mark, která nahradila všechny certifikační známky používané předtím. Na začátku roku 2011 pak byla představena FAIRTRADE Mark rozlišující národní a mezinárodní organizace Fair Trade.

V současnosti mezinárodní ochranná známka Fair Trade podle organizace Max Havelaar Foundation vyobrazuje dva vzájemně provázané tvary reprezentující vztah mezi Severem a Jihem. Černý tvar ve středu známky představuje člověka, který je se stal ústředním bodem symbolu (maxhavelaar.ch, 2010). FLO interpretuje logo jako vyobrazení člověka se zdviženou paží, který má symbolizovat optimismus producentů a propojení odhodlanosti lidí v RZ s aspirací spotřebitelů po celém světě. Modrá barva je symbolem nebe a zelená představuje potenciál růstu. Celkově symbol reprezentuje podstatu značky Fairtrade (fairtrade.net/about-fairtrade, 2016).

Obrázek č. 3: Logo ochranné známky Fairtrade

Zdroj: watfordfairtrade.com, 2016

3.2.7 Typy Fairtrade produktů

Při založení obchodního konceptu Fair Trade bylo první myšlenkou obchodování s řemeslnými výrobky a až později byla pozornost směřována také na potraviny a jiné komodity. V současnosti představuje jeden z největších problémů v oblasti komoditních trhů skutečnost, že valnou většinu účastníků tvoří prostředníci, místo producentů a spotřebitelů, jejichž hlavním cílem je čistý zisk. S tímto problémem souvisí následné spekulace a narušování tržních trendů (Robinson, 2011).

Fairtrade produkty lze kategorizovat do různých skupin. Pokud je bráno v úvahu rozdělení podle způsobu výroby, produkty lze rozdělit do následujících 3 skupin:

Produkty drobného pěstitelství – představují např. kávu, kakao a jiné potraviny. Fair Trade soustřeďuje své aktivity na podporu marketingových nástrojů u drobných výrobců. V mnoha RZ, kde je produkována káva a kakao došlo ke změnám v oblasti regulace. Tyto reformy v oblasti regulace trhů měly za úkol omezit přímou roli státu při nakupování a určování ceny, a také zajistit soukromým obchodníkům nové příležitosti při vyšším vystavení producentů fluktuacím mezinárodních tržních cen (Ridell, 2007).

Produkty vypěstované na plantážích – reprezentují např. banány nebo čaj. V této skupině hrají významnou roli pracovní normy, se kterými souvisejí problémy etického

obchodování. Mnoho plodin, které jsou pěstovány ve výrobních systémech drobnými zemědělci, jsou v některých RZ produkovány na plantážích a obráceně.

Produkty drobného zpracovatelského průmyslu – např. hračky, oblečení. Tato skupina představuje historicky prvotní a nejdůležitější oblast celého hnutí. V porovnání se zemědělskými produkty, které jsou obchodovány na mezinárodních trzích s pomocí marketingových institucí, pro většinu produktů drobného zpracovatelského průmyslu tyto standardy uvedení na trh v rámci marketingového řetězce neplatí. Tyto produkty jsou zcela vhodně označovány známkou Fairtrade. V mnoha RZ patří ruční výroba k významnější části obživě, než např. pěstování plodin.

Rozdělení typů Fairtrade produktů je důležité z hlediska posouzení nejvhodnějšího způsobu při určení dopadů v konkrétních případech. Ve druhé části práce je pozornost směřována na nejvíce zastoupené zemědělské produkty, kterými jsou káva a kakao. Změny v tržních systémech, které nedávno proběhly u těchto komodit, přinesly výrobcům výzvy, které by mohly Fair Trade pomoci adresovat. K vysvětlení slouží níže uvedené shrnutí klíčových vlastností trhů dvou komodit.

Poslední desetiletí přineslo zásadní změny v podobě liberalizace a privatizace trhů s kávou a kakaem v mnoha producentských zemích, zejména pak v Africe (africaeconomicanalysis.org, 2008). Tyto změny vyvolaly nejen nové příležitosti, ale také možnost nových členů trhu ujmout se rolí, které měl ještě nedávno v rukou stát. V tomto novém prostředí však existují bariéry, jako např. vysoké transakční náklady nebo vládní intervence, které ztěžují vstup novým soukromým aktivitám. Jedním z hlavních znaků liberální reformy je propojování domácích cen výrobců s cenami na světovém trhu, kde díky státním intervencím panuje stabilizace.

Jak vyplývá z **obrázku č. 4**, mezinárodní ceny kávy arabika se potýkají s vysokou mírou nestability, čemuž jsou vystaveni samotní producenti čelící dlouhodobému klesajícímu trendu, který měl rostoucí charakter pouze v letech 2010 a 2014. Pokud cena kávy dlouhodobě klesá, musí výrobci výrazně zvýšit svou produktivitu, jinak dojde k poklesu jejich zisků.

Obrázek č. 4: Vývoj ceny kávy Arabica v USD

Zdroj: peníze.cz, 2016

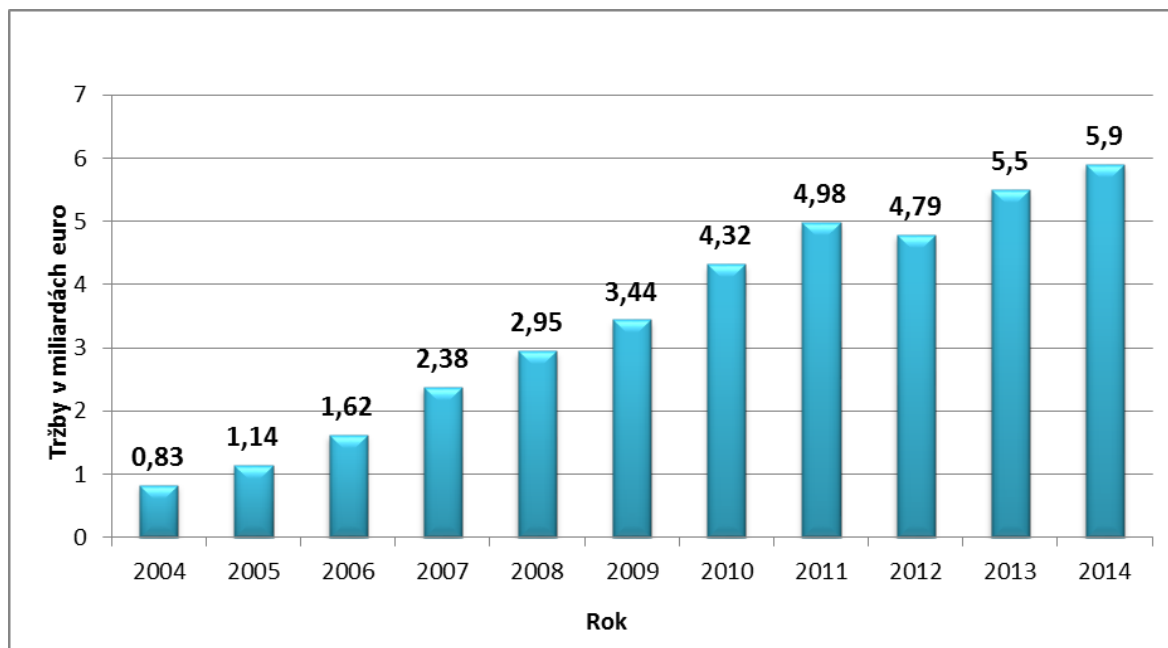
3.2.8 Velikost Fair Trade trhů a jejich hlavní trendy

Statistiky WFTO platné pro období 2014 – 2015 uvádějí, že do konceptu Fair Trade je zapojeno 1,5 milionu farmářů a výrobců ze 74 zemí. Přes 80 % farmářů představují malovýrobci, ve 25 % se jedná o ženy a 55 % producentů Fairtrade výrobků se nacházejí na asijských plantážích. Na tyto producenty se váží roční sociální příplatky ve výši 2 miliard euro. V roce 2014 Fairtrade Access Fund, který nově expandoval do Afriky, půjčil malým organizacím producentů 11,1 milionů eur. Na tuto finanční pomoc navazovalo v roce 2014 školení 74 organizací producentů v oblasti finančního managementu, aby byly schopni své půjčky zvládat a zajistit tak včasné splácení. Organizace a družstva producentů čítají celkem 1210, přičemž nejvíce z nich bychom našli v oblasti Latinské Ameriky a Karibiku (624), dále v Africe a Středním Východě (404) a na posledním místě v Asii a Oceánii (182) (fairtrade.ca – our impact, 2014-2015).

Jak dokazuje **graf č. 1**, celosvětový prodej výrobků certifikovaných ochrannou známkou Fairtrade podle Fairtrade International rok od roku stále roste. Podle statistik se 6 z 10 spotřebitelů někdy setkala s označením Fairtrade, přičemž v roce 2014 spotřebitelé za tyto produkty utratily přes 5,9 miliardy euro, což představuje 7 % nárůst oproti roku 2013. V České republice tyto prodeje činily 7,4 milionů euro, což opět představuje nárůst oproti roku 2013, a to o 15 %. Trend rostoucích tržeb je patrný prakticky na všech zavedených

Fair Trade trzích. Ve Velké Británii byla dokonce prolomena prodejní hranice 2 miliardy euro. Výrazný růst hlásí i země, jejichž Fair Trade trhy patří k těm novějším – např. Hong Kong či USA (annualreport-fairtrade.net, 2007)

Graf č. 1: Celosvětově odhadované maloobchodní tržby FT výrobků v letech 2004 - 2014

Zdroj: vlastní zpracování, Statista.com, 2016

Co se týče konkrétních prodaných Fairtrade výrobků v roce 2014, zaznamenán byl 28 % nárůst maloobchodního prodeje Fairtrade bavlny, což představuje pozitivní trend po několikaletém poklesu prodeje. O 24 % vzrostl objem prodaného kaka, ale lepší výsledky prodeje hlásí též např. zlato, zelenina nebo med. (Podrobný seznam FT produktů a jejich vývoj v **příloze č. 7**)

Poptávka po FT produktech bude mít podle mainstreamových obchodníků stále rostoucí charakter v důsledku tlaku na spotřebitele, zvýšeného povědomí spotřebitelů a podpory ze stran nevládních organizací. I přes rostoucí trend je však pravděpodobné, že objem prodaných produktů zůstane relativně malý v porovnání s běžnými obchodními prodeji.

3.2.9 Dopady fair trade konceptu

V následujících kapitolách je text věnován problematice dopadů konceptu fair trade. Zachycují způsoby měření těchto efektů, jejich výsledky a náhled na to, kdo a jak tyto

skutečnosti sleduje a zaznamenává. Jsou zde uvedeny, jak přínosy spojené s touto problematikou pro rozvojové země zapojené do konceptu fair trade, tak i aspekty, které figurují v tomto ohledu jako možná rizika či dokonce negativa. Ucelený pohled na danou problematiku dotváří analýza dopadů konceptu fair trade pro vybrané rozvojové země, a to na základě jednotlivých případových studií.

3.2.10 Měření dopadů spravedlivého obchodu

Dopady férového obchodu byly zkoumány mnoha různými způsoby, přičemž mezi ty nejčastěji uváděné bývají řazeny dopady přímo na výrobce skrze hospodářské a finanční přínosy, ale také dopady na ženy či nepřímé vlivy a celkové účinky na společenství jako takové. Všechny tyto jevy jsou sledovány Fair Trade organizacemi pravidelně. Členské organizace mají povinnost pravidelně každé dva roky podávat asociaci IFAT zprávu o dosažených výsledcích v souladu se standardy fair trade. IFAT poté v návaznosti stanoví cíle pro následné zlepšení. Další asociací realizující výroční kontroly jednotlivých producentů je FLO. Ta uskutečňuje také audit obchodních toků. Měření dopadů konceptu fair trade se účastní také vládní orgány a některé univerzity vypracovávající nezávislé studie. Jako příklad lze uvést Státní univerzitu v Coloradu, Světovou banku nebo Mezinárodní institut pro životní prostředí a rozvoj.

Jako průkaznost kvantifikovatelnosti hospodářského a finančního přínosu férového obchodu lze např. zmínit světovou tržní cenu za kávové boby. Pro Arabicu definuje tržní cenu newyorská burza a pro Robustu naopak londýnská. Pokud je srovnána tržní cena s minimální fair trade cenou a příplatkem, dojde k zjištění, že u producentů dodatečné zisky přesáhly v roce 2003 hodnotu 23 mil. eur.

Dopady jsou však stále podstatnější také v oblasti nehospodářské, jako je posílení postavení producentů, a to především díky poskytovaným úvěrům, jistým výdělkům, technické pomoci nebo přímému obchodování. Taktéž bylo zjištěno zvýšené úrovně vzdělání, zachovávání lokální kultury a jiné sociální přínosy.

Vedle zmíněných přímých dopadů existují další přínosy, ovlivňující producenty, kteří nesou do fair tradu zapojení. Zprostředkovatelé v tomto odvětví mohou nastolit změny v již zavedených postupech vážení i poskytování informací o cenách. Tato skutečnost znamená konečné přínosy pro všechny výrobce z této oblasti. Sdružení producentů působí

také na cenový a dopravní monopol, který pomáhá prolomit (Zpráva o spravedlivém obchodu, Evropský parlament, 2006).

V současné době jsou posuzovány dopady v oblasti spravedlivého obchodu třemi hlavními hybnými silami. Zaprvé, pokud se jedná o dárce, je vyžadováno, aby jejich pomoc byla auditována a jejich dopad byl vyhodnocen v rámci stanovených cílů. Zadruhé, certifikace, akreditace a jiné označování v oblasti fair trade počáteční zhodnocení a následné přezkoumávání v určitých periodách, což může iniciovat nebo zasáhnout do již probíhajícího procesu monitorovacích a hodnotících systémů. Zatřetí, mnoho producentů má zájem o rozvoj monitorovacích systémů, které mohou zlepšit management jejich podniků.

Každá z výše uvedených skupin má odlišné cíle pro hodnocení dopadu, a taktéž tedy i odlišné přístupy k vývoji metod, ukazatelů a mechanismů pro zpětnou vazbu. Kvůli rozdílným přístupům je tedy obtížné posoudit dopady spravedlivého obchodu v jednotné rovině. Mezi hlavní omezení v hodnocení dopadů fair trade lze řadit následující skutečnosti:

- dopad spravedlivého obchodu musí být měřen na mnoha různých úrovních, včetně politické, organizační, rozvojové a operativní,
- klíčovým přínosem jsou nehmotná aktiva, jako je sebevědomí a posílení postavení, které je obtížně měřitelné,
- není snadné určit příčinnou souvislost mezi příjmy z fair trade (výstupy) a přínosy na úrovni jednotlivce, domácnosti nebo komunity (výsledky),
- existence příležitostných nákladů pro malé producenty, jejich komunity a zastupující organizace při účasti na hodnocení dopadu.

Z výše uvedených důvodů tak zůstává snahou většiny organizací vyvinout nákladově efektivní a transparentní systémy, které by vedly k poskytování informací všem zainteresovaným partnerům, potřebné k lepšímu porozumění a lepšímu plánování svých operací, ale také ke shromažďování dat pro monitorování přínosů od úrovně výrobních komunit, po celé dodavatelské řetězce (Robins a kol. 1999).

3.2.11 Přínosy i možná kritika spojována s konceptem fair trade

Z předchozího textu vyplývá obtížnost hodnocení přínosů, ale i nákladů spojovaných se spravedlivým obchodem v obecné rovině. Fair trade je provázen striktními podmínkami, a to jak pro producenty, tak i pro obchodníky a doprovázející propagace tohoto konceptu bývá spojována s ovlivňováním myšlení spotřebitelů o konvenčním obchodování. To má představovat formu vykořisťování újmy výrobcům komodit a taktéž producentům ze zemí třetího světa, což se promítá v cílech fair trade dle FINE. Např. využívání kupní síly spotřebitelů ve prospěch fair trade na základě zvyšování jejich povědomí o negativních vlivech mezinárodního obchodu na producenty. Na základě těchto tvrzení se lze setkat s kritikou tohoto konceptu, jehož předmětem jsou na jedné straně proklamovaná pozitiva a na druhé straně figurují reálné výhody pro všechny účastníky spravedlivého obchodu.

Na druhé straně představuje fair trade i pozitiva. Ta nejčastěji uváděná lze řadit do tří oblastí. FINE uvádí mezi hlavní výhody garantovanou minimální cenu, jež fair trade poskytuje znevýhodněným výrobcům rozvojových zemí, a která často převyšuje cenu na světovém trhu. Mimo tuto minimální cenu je taktéž producentům poskytována sociální prémie, sloužící pro financování rozvoje rozmanitých společenských potřeb komunit, jako je například výstavba škol, rozvoj sociálních služeb, infrastruktury, financování nemocnic atd. Dané finanční prostředky napomáhají rozvoji a celkovému sociálnímu růstu v zemích a komunitách, kde by jinak producenti neměli přístup k pitné vodě nebo by nebylo zajištěno základní vzdělávání jejich dětí. Garantovaná minimální cena funguje také jako nástroj pro zajištění rizika výkyvu tržních cen. Jedná se tedy o určitý systém, který lze přirovnat k prodejním (put) opcím (Berndt, 2007).

Dalším pozitivem pro fair trade producenty je možnost zprostit se chudoby skrze možnost přístupu na specializované trhy a burzy a za pomoci předfinancování obchodů. Pomoc je taktéž směřována demokratickým skupinám menších producentů (družstvům) a pracovníkům (odborům), což vede k jejich organizačnímu budování kapacit. Zvyšuje se tak nejen produkce, ale také obchodní fortel zúčastněných farmářů z rozvojových zemí.

Snaha o změnu komoditní směny ze strany fair trade organizací založená na formě solidární výměny mezi výrobcí z Jihu a kupujícími ze Severu by v dlouhodobém hledisku měla dospět ke spravedlivějším obchodním partnerstvím (FLO, Annual Report, 2007).

Koncept fair trade tak usiluje o vytvoření nového komoditního spojení mezi producenty a spotřebiteli, které by bylo více rovnostářské a potlačit tak konvenční výrobu a spotřební vztahy, které jsou pod nátlakem kritiky.

Jak již bylo v této práci zmíněno, se stále rostoucím působením konceptu spravedlivého obchodu v rozvojových zemích se častěji navenek objevují názory a tvrzení o mezeře vzniklé mezi tím, jak systém fair trade a jeho podoba funguje v praxi (Potts, 2004). Jde např. o problematiku fair trade prémie, kde se zastánci tohoto konceptu snaží přesvědčit o přenesení této prémie, která je přidělena za dané produkty přímo samotným výrobcům. Ve skutečnosti to však může být úplně jinak (Weber, 2007).

Otázka, která z dané problematiky vyplývá je, kolik peněz se tedy skutečně dostane do rukou producentům z rozvojových zemí za fair trade produkty zakoupené spotřebiteli. Podle některých informací se k těmto výrobcům dostane pouze určité procento z marže, jež kupující za fair trade produkty zaplatí. Nicholls a kol. ve své publikaci např. uvádějí, že producenti Fairtrade banánů obdrží nanejvýš 25 % přidané ceny, a to především z důvodu stále rostoucí přírážky maloobchodů i velkoobchodů (2005).

Kritika nezůstává jen u fair trade premií a finančních přínosů producentům. Certifikační poplatky taktéž spadají do oblasti, která je podrobována kritice. V tomto bodě se názory střetávají především v otázce výše poplatků, které mnozí považují za příliš vysoké a pohltní tak značnou část zmiňovaných cenových premií. Celý tento fair trade koncept, který zahrnuje propagaci až inspekci dodržování všech standardů je nákladný a prakticky může fungovat jen díky zásluhou kupní síly spotřebitelů, kteří jsou ochotni pokrýt výši nákladů v rámci nastavených cen produktů.

Vyskytují se taktéž obavy z navyšování vlastní přírážky velkoobchodníky, maloobchodníky i prostředníky, jejich zájmem je oslovit takový segment zákazníků, kteří jsou ochotní za dané produkty zaplatit více. V takových případech se potom od těchto spotřebitelů jedná o cenové neelastickou poptávku. I přesto, že je tento koncept mimo jiné založen na přísných kontrolách, tyto přírážky nemusejí být vždy průkazné a odhalitelné u produktů v koloběhu obchodního řetězce (The Economics, 2006). Ať již jsou náklady na celý proces oprávněné či nikoliv, faktem zůstává pohlcení značného podílu cenové prémie

dodavatelským řetězcem. Spolu s dalšími výdaji na plnění přísných certifikačních podmínek vytvářejí tak další zatížení a náklady.

Spekulativní by mohla být i otázka volatility, tedy zda jsou zapojení producenti v systému chránění před kolísáním tržních cen. Tuto problematiku zajišťuje základní fair trade podmínka, kterou je minimální garantovaná cena. Ta zaručuje bezpodmínečnou finanční částku, kterou výrobci obdrží bez ohledu na jakýkoliv vývoj na trhu v oblasti nabídky a poptávky v období dodání výrobku. Obecně vzato slouží producentům tato garantovaná cena, jako jakési pojištění proti riziku pohyblivosti tržních cen. Pro samotné výrobce je ovšem podstatná cena z hlediska ovlivňování jejich příjmů. Rizika spojená s běžným chodem výroby, jako je plánování produkce nebo investice zůstávají i v tomto konceptu pro producenty stejné, z čehož vyplývá důležitost plánování a plnění objemu prodejů. Pokud těchto cílů není dosaženo, ani garantovaná minimální cena není nástrojem pro dosažení určité výše příjmů.

Jedena z prvních základních myšlenek a cílů konceptu je zajištění spravedlivých obchodních vztahů pro všechny producenty. Ti se mohou v rozvojových zemích setkat se situací, kdy budou vystaveni tržní síle kupujících, a to z důvodu chybějících elementárních předpokladů pro růst tržního hospodářství, které téměř znemožňují obchodní příležitosti. Fair trade teoreticky umožňuje producentům získat výhodnější cenové podmínky za primární výrobky, ovšem zda tomu tak reálně vždy je, žádné statistiky nedeklarují.

Kriticky bývá u fair trade vnímána i jeho exkluzivita, která staví dodavatele mimo tento systém do ústraní, čímž ho poškozují. V tomto bodě je řešena otázka vstupu do konceptu a celého systému fair trade, který je pro mnohé uchazeče komplikovaný. Některé z požadavků jsou pro výrobce nedosažitelné, a tak např. kvůli povinnosti vytvořit organizaci producentů mnozí do systému nemohou být zařazeni (Lyon, 2006). Může se také stát, že fair trade zvýší poutavost produkce určitým primárním produktům v rozvinutých bohatších zemích, což zvýší nabídku těchto produktů na jedné straně, ale na straně druhé dojde k možným komplikacím pro zemědělců v rozvojových chudších zemích.

Některé další kritiky poukazují na požadavky systému, které mohou ve finále spíše některé producenty poškozovat. Dětská práce, kterou spravedlivý obchod zakazuje, přivádí některé

rodiny v rozvojových zemích do nepříznivé finanční situace. Jsou to právě často děti, kdo zvyšují celkový příjem chudých rodin. I přesto, že zákaz dětské práce je přinejmenším morálně v pořádku, může mít v rozvojových zemích neblahý dopad pro značnou část rodin. Na tuto problematiku argumentuje fair trade tím, že dostatečný příjem pro rodiny zajišťuje již zmíněná sociální prémie, a tak mohou děti místo práce chodit do školy.

Názory se rozcházejí i v diskuzích ohledně životního prostředí. Zde jde zejména o aplikaci metod a hodnot z rozvinutých zemí, které však nemusejí být v souladu s charakteristikou prostředí v zemích rozvojových. Vzhledem k odlišným podmínkám mohou nastat zásadní dopady na životní prostředí, a to mnohdy nevratné.

4. Vlastní práce

4.1 Dopady konceptu fair trade pro vybrané rozvojové země

Pro zhodnocení dopadů konceptu fair trade v této práci, jsou využity dostupné případové studie, které byly vzhledem k tématu práce shledány, jako ty nejrelevantnější. I přesto je zde nahlíženo na fair trade poměrně z obecné roviny a cílem není zhodnocení přínosů nebo jakýchkoliv dopadů systému pro konkrétní organizaci nebo družstvo. Studie, zabývající se hodnocením dopadů, např. cost-benefit analýza, vychází z teorie, kdy intervencemi ovlivněný ekonomický systém přináší různé doprovodné efekty. Tyto externality mohou způsobit jedním náklady a druhým naopak profity. V rámci daného prověřovaného systému je záměrem identifikace takových nákladů a přínosů, jejichž kvantifikace nevede k neoprávněným výrokům o vlivu sledovaných aktivit. V letech minulých byly dokonce sepsány studie pro účel analýz agrárních oblastí v rozvojových zemích. V tomto směru však fair trade naráží na problém výběru producentů. Pro studie jsou záměrně voleni výrobci, jejichž produkce dosahuje lepších výsledků a zemědělci působící mimo systém tak mohou být svým postavením dokonce fair trade kompromitováni. Důvodem pro výběr daného zhodnocení dopadů a přínosů konceptu fair trade hraje roli postrádání základního období ve studiích rozvojových zemí, které by jasně vymezovalo postavení před začleněním do systému fair trade.

V následující kapitole je brán zřetel na výše uvedené aspekty. Snahou je potvrdit platnost teoretických východisek na příkladu vybraných případových studiích, jejichž komplexnost zajišťuje dostatečné informace pro analýzu dopadů. Každá z těchto studií se zabývá konkrétní rozvojovou zemí, která je do systému fair trade zapojena s konkrétním produktem. Pro účel této analýzy jsou výstupy agregovány do následujících tří zkoumaných sekcí.

- sociální dopady
- ekonomické dopady
- dopady na životní prostředí

Tyto tři oblasti zkoumání byly vybrány z důvodu porovnání proklamovaných fair trade cílů a standardů s reálnými výstupy vyplývajících z vybraných případových studií.

V rozvojových zemích obecně platí jen minimální možnost diverzifikovat hospodářské aktivity vzhledem k jednotnému zaměření producentů na zemědělství. Teorie mezinárodního obchodu tomuto zaměření přikládá význam komparativních výhod dané specializace produktů a výroby pro jednotlivé státy, které díky tomu mají možnost zvýšit výši svých příjmů, které spadají podle WB ve většině případů obecně do nižších. Nejen že se tedy jedná o produkty zásadní pro dané státy a regiony, ale jsou taktéž podle FLO zásadní i pro koncept fair trade. Mezi tyto produkty jsou řazeny: banány, káva, čaj, cukr a bavlna (Annual report, 2016). I z tohoto důvodu byly vybrány pro tuto práci některé ze zmíněných produktů. Konkrétní vybrané případové studie spolu s přehledem produktů a ostatní charakteristikou popisuje níže přiložená **tabulka č. 2**.

Tabulka č. 2: Vybrané případové studie

Název studie	Produkt	Region	Stát	Výše příjmů
Assesing the poverty impact of sustainabilty standards: Fairtrade in Ghanian cocoa (Zhodnocení dopadu na chudobu: FT kakao v Ghaně)	Kakao	Afrika	Ghana	Nižší střední
Does fair trade make a diference? The case of small coffee producers in Nicaragua (Dělá FT rozdíly? Studie malých producentů kávy v Nikaragui)	Káva	Latinská Amerika	Nikaragua	Nízký
Fairtrade Cotton: Assessing impact in Mali (FT bavlna: Zhodnocení dopadu v Mali)	Bavlna	Afrika	Mali	Nízký
Fairtrade certification of sugar cane in Vanua Levu, Fiji: an economic assesment (FT certifikace cukrové třtiny v Vanua Levu, Fidži: ekonomické zhodnocení)	Cukrová třtina	Oceánie	Fidži	Vyšší střední

Zdroj: vlastní zpracování, Utting-Chamorro, 2005, Nelson a kol., 2013, Narayan, 2018, Brun a kol., 2011

4.2 Fair trade v Ghaně se zaměřením na kakao

Zvolená případová studie pro zkoumání vlivu konceptu fair trade na producenty kakaava byla realizována v západní Africe ve státě Ghana, jejíž pěstitelská oblast je znázorněna na níže přiloženém **obrázku č. 5**. Západní Afrika je největším regionem produkce kakaava, představující přibližně 70 % z celkové globální produkce. Právě zde panují ideální klimatické podmínky zaručující vysokou kvalitu kakaových bobů, jejichž produkce představuje pro tuto rozvojovou zemi klíčovou hospodářskou aktivitu. Tato aktivita je rovněž základním cílem pro zkoumání vlivu standardů fair trade na míru chudoby, příjmů a životních standardů pro lokální drobné pěstitele a jejich organizaci. Pozornost je zde zaměřena na nejvíce znevýhodněné pracovníky a výrobce, kteří sociální a environmentální standardy pociťují nejvíce. Na rozdíl od ostatních studií jsou zde porovnány situace, kdy na jedné straně stojí producenti s certifikovanými výrobky a na straně druhé výrobci, jejichž produkty certifikovány nejsou. Studie se soustředí na producentskou organizaci v Ghaně, která má po mnoho let certifikaci Fairtrade – Kuapa Kokoo. Cílem studie bylo posouzení pozitivních a negativních změn v časovém období 2009 – 2013, a to pomocí jak kvalitativních, tak kvantitativních metod. Celou metodiku založenou na teorii změny, doprovázely výzkumné nástroje, jako rozsáhlé dotazníkové šetření, rozhovory s cílovými skupinami, jednotlivými členy domácnosti a různými úrovněmi řízení v organizaci.

Obrázek č. 5: Oblasti produkce kakaava v Ghaně

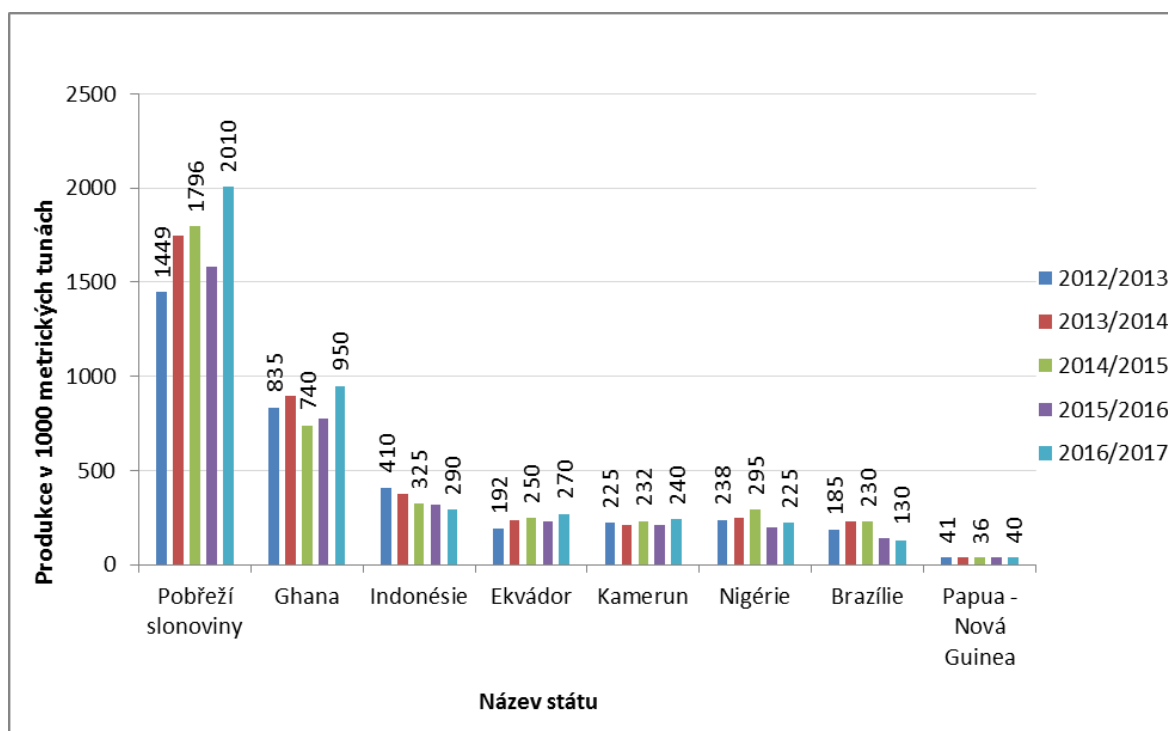

Zdroj: Fairtrade in Ghanaian cocoa, 2013

4.2.1 Situace na mezinárodním trhu s kakaem

Pokud jde o světovou produkci kaka, mezi nejvýznamnější producentské země řadí statistiky Pobřeží slonoviny, které v posledních pěti letech představovalo více než 35 % celosvětové produkce kaka. V roce 2013 vyprodukovala tato země cca 1,4 mil. tun kakaových bobů v celkové hodnotě přibližně 1,5 miliardy dolarů. Podle údajů z **grafu č. 2** se v posledních pěti letech drží prvenství největšího objemu produkce právě Pobřeží slonoviny, kdy z posledních údajů z přelomu roku 2016/2017 se hodnota dostala až přes 2 mil. tun. Spolu s Ghanou tak představují velmoc v oblasti pěstování kakaových bobů (Statista.com, Cocoa production by country, 2017).

Graf č. 2: Světová produkce kaka v letech 2012 – 2017 (v 1000 mt)

Zdroj: vlastní zpracování, Statista.com, 2017

Primárním regionem ve světovém měřítku je tedy Afrika s globální produkcí 68 %. Druhé místo zaujímá Asie společně s Oceánií se 17 %, kde se jedná zejména o státy, jako je Indonésie nebo Papua – Nová Guinea a na třetím místě se nachází s 15 % Jižní Amerika se státy Brazílie nebo Kolumbie. Na rozdíl od jiných plodin, 90 % kaka pochází z malých rodinných farem. V Africe a Asii typická farma pokrývá 2 – 4 ha, kdy každý hektar vyprodukuje 300 – 400 kg kakaových bobů v Africe a 500 kg v Asii. Americké farmy mají

tendence být rozsáhlejší s produkcí 500 – 600 kg bobů na hektar. Světovým problémem v oblasti kakaa je otázka subvencování jak produkce, tak exportu, která doposud nebyla řešena. Následkem je nestabilita mezinárodního obchodu a cen této komodity (World Cocoa Foundation, 2014).

Cenu kakaa determinují na světových trzích dvě obchodní platformy, kterými jsou - *London International Futures and Options Exchange (LIFFE)* a *New York Board of Trade (NYBOT)*. Měřítko určující světovou cenu kakaových bobů jsou tak kakaové futures kontrakty. Pro bohaté rozvinuté země, představující dominantní kupní sílu a také nejvýznamnější konzumenty této komodity, cena a dovoz kakaa nepředstavují zásadní otázku pro rozhodování o koupi, zatímco pro exportéry mohou být zásadní. Názorový nesoulad tohoto tématu a další okolnosti vedly v roce 1973 k založení Mezinárodní organizace pro kakaa – ICCO. Denní cena ICCO pro kakaové boby je dána průměrem zaokrouhlení tří aktivních měsíců obchodování s futures na burze v Londýně a New Yorku. Londýnské ceny jsou přepočítány na americké dolary za metrickou tunu, a to současným šestiměsíčním směnným kurzem v Londýně na konci roku (ICCO, 2010).

Druhá polovina 20. století představuje pro vývoj cen kakaových bobů stabilní tempo, kterému předcházelo krizové období v 70. letech a také finanční krize 2008 – 2011. Pro producenty je však zásadní krátkodobé období a cenový vývoj pro tuto komoditu je do jisté míry v tomto časovém horizontu volatilní, což dokazuje i **graf č. 3**, kde je tato kolísavost průměrných denních cen kakaa v aktuálně posledních třech měsících zachycena.

Graf č. 3: Průměrné denní ceny kakaa (2017/2018)

Zdroj: vlastní zpracování, Ice Futures U.S., 2018

V důsledku nestálosti a poklesu cen kakaa současně se stále se zvyšujícími provozními náklady na produkci této plodiny je ve výsledku ekonomická nejistota a chudoba milionu farmářů v rozvojových zemích. S vidinou vyšších výtěžků producenti vysazují kakaovníky na veškeré své ploše zemědělské půdy, což zasahuje do zájmů udržitelného, diverzifikovaného a ekologického zemědělství (Make Chocolate Fair, 2013).

4.2.2 Charakteristika produkce kakaa v Ghaně

Ghana se řadí po Pobřeží slonoviny na druhé místo ve světové produkci a exportu kakaa. Pro Ghanu je to nejvýznamnější zemědělská položka, jejíž podíl na celkovém vývozu dosahuje 25 – 30 %, což představuje 10% podíl na HDP dané země (Analysis of Incentives and Disincentives for Cocoa in Ghana, 2013). Kakao je tak podle statistik významnou položkou národního hospodářství, na jejímž sektoru závisí cca 25 – 30 % celkové populace, což představuje přibližně 6 milionů lidí (World Cocoa Foundation, 2014).

Velikost kakaových plantáží se ve většině případů průměrně pohybuje okolo 2 – 3 ha. Méně než 10 % všech pěstitelských farem pak představuje větší měřítko. Odhadovaný průměrný výtěžek z produkce kakaa činí přibližně 400 kg/ha u malých zemědělců, což

v porovnání např. s Pobřežím slonoviny, kde dosahuje u velkofarmářů produkce až 1,4t/ha je skoro čtyřikrát větší objem (World Bank, 2016). Největším problémem a hrozbou pro pěstitele se staly škůdci a choroby ohrožující půdní ekosystémy, ale také především samotné plodiny, u nichž dochází po napadení ke ztrátě až do výše 50 % produkce. Dalším problémem pro Ghanu může být i důlní činnost, která společně s dalšími antropogenními poruchami způsobuje roční ztrátu na lesním porostu až 22 000 ha. Kvalitně však kakao z Ghany figuruje celosvětově na předních příčkách, díky čemuž má tato africká země možnost prodeje na forwardových burzách (Cocoa Production in Ghana, 2017).

Důležitou roli pro Ghanu představuje výbor pro kakao (COCOBOD), který reguluje cenu této komodity. Do dnešní doby tak nedochází k liberalizaci cen, nýbrž k jejich fixaci na úrovni stanovující právě COCOBOD. V 90. letech 20. století započala reforma, která v tomto odvětví vedla k liberalizaci marketingu, a zásadním změnám v oblasti agrárních služeb a privatizace trhů. I přes tyto změny zůstal např. zmiňovaný marketing pod státním dohledem. Nadále tak platí pro kakaové odvětví v Ghaně řízený systém v rukou státu, který představuje hlavní roli, zatímco odběratelé a jiní účastníci tohoto procesu zůstávají v pasivním postavení. V zájmu zúčastněných stran je garance stabilních dodávek kakaových bobů, jejichž kvalita splňuje veškeré požadavky, čemuž napomáhá vytvořená aliance (Giel a kol, 2008).

4.2.3 Fair trade v Ghaně

System spravedlivého obchodu je v Ghaně mapován od počátku 90. let 20. století. Vybraná případová studie analyzující fair trade v Ghaně zkoumá dopady tohoto systému na družstevní organizaci pro lokální farmáře, založenou roku 1992 pod názvem Kuapa Kokoo. Úlohou této organizace je soukromá spolupráce se společnostmi nakupující licence. Zatímco tedy COCOBOD plní funkci cenového regulátora kakaových bobů, společnosti spolupracující s Kuapa Kokoo je aktivně nakupují. Se zapojením mezinárodních nevládních organizací vytvořili farmáři ze západní Afriky organizaci, která v roce 2010 čítala 60 000 členů v pěti z šesti producentských oblastí (Ronchi, 2002). V současné době vzrostl počet registrovaných členů unie již přes 100 000 a zapojeni jsou především drobní farmáři sdružováni v přibližně 1 300 komunitách v 57 okresech, které nemusejí nutně korespondovat s okresy politickými (Kuapakokoo.com, 2018). Celkový počet zemědělců může každou sezónou kolísat v závislosti na rozhodnutí farmářů

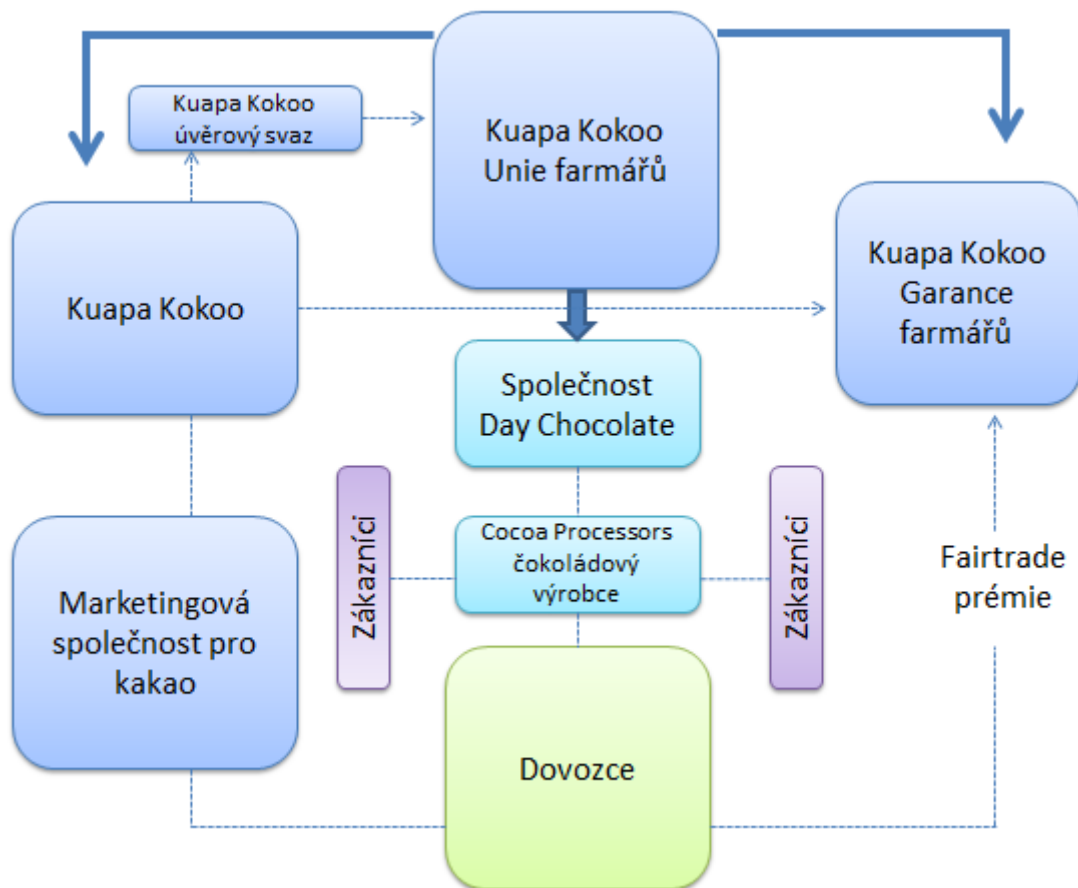
pokračovat v prodeji společnosti Kuapa Kokoo nebo jiným licencovaným nákupním společností.

Před samotným vstupem do členství fair trade organizace Kuapa Kokoo, je uchazeč povinen podat žádost o vstup, projít školicím programem a ve finále platit povinné členské příspěvky, které v roce 2012 činily 2 GHS, což je v přepočtu přibližně 9 Kč. Po tomto procesu se účastník stává členem demokratické organizace, ve které má právo volit a prosazovat zájmy své vesnice nebo jiných distriktů. Každoročně se pak koná valná hromada, kde jsou prodiskutovány a odhlasovány důležité otázky týkající se dané problematiky (Nelson a kol., 2013).

Organizační struktura Kuapa Kokoo je složena z pěti hlavních orgánů, které jednají společně s cílem realizovat zásady a základní hodnoty v rámci systému fair trade. Mezi tyto orgány spadá: Kuapa Kokoo Farmer's Union (svaz zemědělců), Kuapa Kokoo Company, Ltd., Kuapa Kokoo Credit Union (úvěrová unie), Kuapa Kokoo Farmer's Trust a Kuapa Kokoo Marketing Company. Jako názorná ukázka, jak je tato struktura mezi sebou propojena charakterizuje **obrázek č. 6**.

Kuapa Kokoo Company Ltd., je marketingová složka celé fair trade organizace, která má licenci k nákupům. Zemědělská unie je tvořena zejména malými kakaovými farmáři a Kuapa Kokoo Farmer's Trust je příjemcem fair trade prémie. Úvěrová unie vznikla v roce 2000 s cílem podpoření farmářů při překonávání finančních potíží a na jejím začátku poskytovala více než 8 000 zemědělcům úvěry. Z diagramu je také patrná účast v tomto řetězci britské společnosti Day Chocolate Company, kterou z 33 % vlastní právě Kuapa Kokoo. Díky tomuto podílu spoluvlastnictví má Kuapa Kokoo možnost ovlivňovat řízení společnosti a fondu farmářů se vyplácejí z této společnosti dividendy (Nelson a kol., 2013).

Obrázek č. 6: Organizační struktura Kuapa Kokoo

Zdroj: vlastní zpracování, Nelson a kol., 2013, str. 27

4.2.4 Dopady konceptu fair trade na producenty kakaa v Ghaně

Následující kapitola člení analyzované dopady konceptu fair trade do třech vybraných oblastí – ekonomické, sociální a environmentální. Poskytuje tak přehled o pozitivích i negativích, které s sebou systém spravedlivého obchodu přináší pro Ghanu a její producenty kakaa.

Sociální dopady

Jedním ze základních požadavků systému fair trade na producentské organizace je posílení postavení žen a celková rovnost pohlaví. Právě rovné zacházení se ženami bylo historicky potlačováno, zejména z důvodu tradičního postavení a role muže nejen v domácnostech. V tomto bodě Kuapa Kokoo zasahuje do politiky rovnosti pohlaví. Studie poskytuje pro představu profil ženy pracující na kakaových farmách, jako ženu s průměrným věkem

52 let, mající v průměru 6,4 dětí a dožívající se přibližně 58 let. Je také uváděno, že ženy mají menší přístup ke vzdělání a okolo 40 % z nich neumí číst. Studie poukazuje na posílení rolí žen ve fair trade organizace Kuapa Kokoo než v ostatních organizacích s necertifikovanými produkty. Tento fakt vychází ze stanovených kvót fair trade organizací pro zastoupení žen v různých organizačních strukturách. I přesto jsou však stále v Ghaně patrné rozdíly mezi mužskou a ženskou pracovní silou. Tato diference spočívá především ve způsobu odměňování pracovníků, kdy muži jsou obvykle placeni za odpracovaný den, zatímco ženy jsou ohodnoceny podle splněného úkolu (Nelson a kol., 2013). Ze sekundárních zdrojů lze vyčíslit procentuální podíl žen, zapojených do produkce kaka, který činil v roce 2014 přibližně 33 %. Plnění fair trade cílů organizací Kuapa Kokoo v oblasti posílení postavení žen dokládá i složení stávající národní výkonné rady, která má 6 ženských členů a v samotném čele této rady vykonává funkci prezidentka. V dotazníkových šetřeních některé z žen uvedly, že i přes možnost účastnit se rozhodovacích a informačních shromáždění se těchto procesů neúčastní, což je vnímáno jako negativum vzhledem k následným omezeným znalostem členů unie o jejím fungování (Kuapakokoo.com/2018).

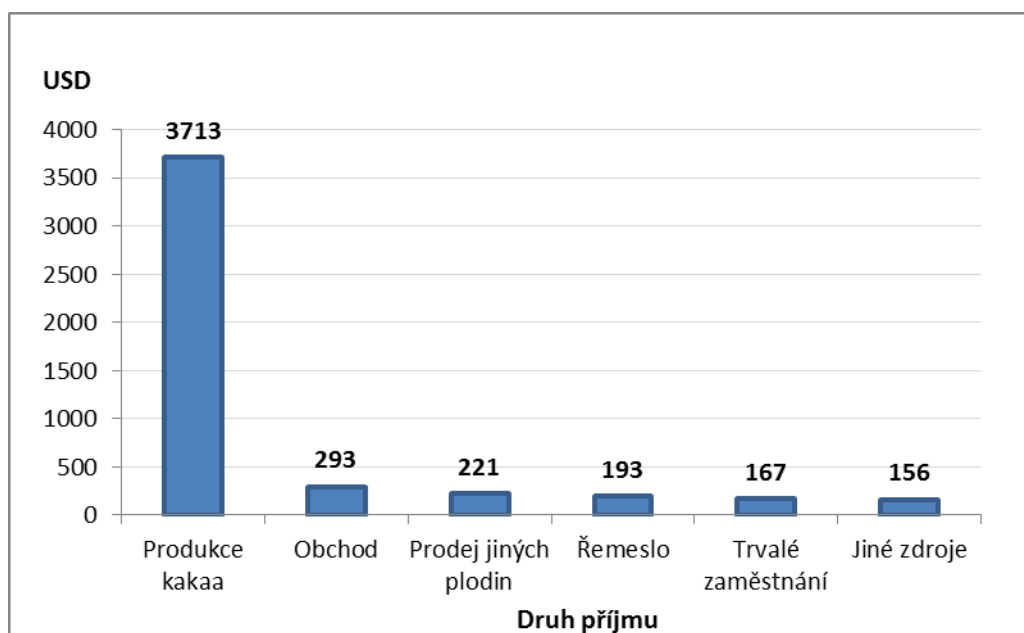
Dalším fair trade cílem je úplné zamezení dětské práce, které je v řadě případů tak typické pro kakaovou produkci nejen v Africe. Tato problematika je natolik alarmující, že o ní bylo natočeno již několik dokumentů, včetně *The Dark Side of Chocolate* z roku 2010. Na základě tohoto BBC dokumentu se někteří významní výrobci čokolády (Mars, Cadbury, Mondelez a Nestlé) rozhodli připojit k Rainforest Alliance v boji proti dětské práci a otroctví (*The Dark Side of Chocolate*, 2010). Mezi důvody, proč jsou děti zapojeny do procesu produkce kaka, může být i fakt stále rostoucích nákladů na samotnou výrobu, který spolu s tlakem na farmáře vytváří otázku k zapojení dětí do celého procesu. Kuapa Kokoo v tomto ohledu spolupracuje se Světovou organizací práce, která dětské aktivity monitoruje, což působí především jako preventivní opatření. Studie uvádí pro příklad klíčové intervence, které mají proaktivní charakter a zajišťují eliminaci dětské práce. Fair trade organizace Kuapa Kokoo senzibiluje povědomí o této problematice mezi zapojenými producenty skrze nástroje, jako jsou informační plakáty, online přednášky, rozhlasové panelové diskuze o konceptu, příčinách a důsledcích dětské práce a jejich nejhorších formách a obecné vzdělávání zemědělců terénními úředníky. I přesto, že ve vybrané studii neexistují dosvědčující údaje pro zhodnocení změn v této otázce, je zde

patrný rozdíl mezi certifikovanými a necertifikovanými producenty. Podle dotazníkového šetření uvedla většina respondentů na toto téma, že děti pomáhají na plantážích pouze o víkend, což nepředstavuje negativní dopad na jejich vzdělávání (Nelson a kol., 2013).

Ekonomické dopady

Zaměření pozornosti na ekonomické dopady konceptu fair trade pro producenty z rozvojových zemí je důležité zejména z pohledu příjmů producentů a souvisejících fair trade prémie. Zde je potřeba zmínit nepředložení pozitivních dopadů systému spravedlivého obchodu na příjem farmářů. Ačkoliv v posledních letech došlo v Ghaně k zaznamenání rostoucích příjmů z kakaové produkce, a to jak u certifikovaných účastníků, tak i u výrobců stojících mimo toto označení, skutečným důvodem pro tento rostoucí trend je celkový vzestup cen kaka na světových burzách i ovlivňování cen COCOBOD. Podle získaných informací do roku 2012 činil průměrný hrubý roční příjem certifikovaných domácností 2891 USD, zatímco necertifikované domácnosti získali o 269 USD více. Tento rozdíl v příjmech byl však v roce 2012 smazán růstem obou dvou skupin. Většina dotazovaných se v otázce financí shodla na irelevantních příjmech nepokrývajících jejich základní lidské potřeby, což paralelně vede k dalším aktivitám, zajišťující vyrovnání deficitu rozpočtu domácností, mezi které patří i výše zmíněná dětská práce. Tyto doprovodné aktivity zajišťující vedle produkce kaka další příjmy domácnostem zobrazuje **graf č. 4**. V průzkumu bylo zjištěno, že výše příjmů z kaka pokryje zhruba 75 % výdajů domácností na náklady, jako je např. zdravotní péče, školné pro děti či jídlo, a to u obou dvou skupin producentů v Ghaně.

Graf č. 4: Průměrný příjem domácností z různých druhů příjmů za rok 2012 (v USD/rok)

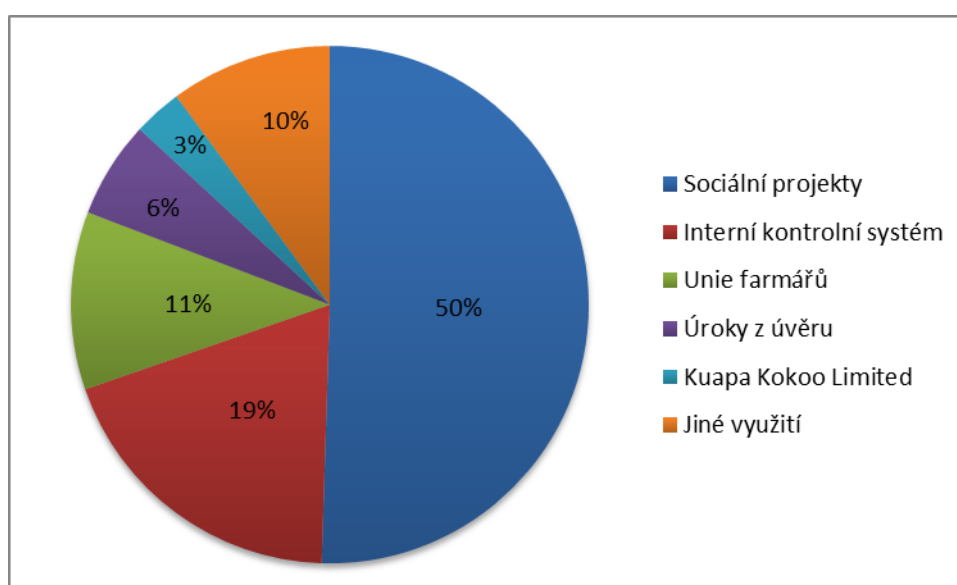

Zdroj: vlastní zpracování, Nelson a kol., 2013, str. 34

S příjmem producentů souvisí i fair trade prémie, která napomáhá v ekonomické situaci všem certifikovaným účastníkům. FLO na svých stránkách poskytuje možnost zjistit aktuální minimální cenu a výši fair trade prémie pro každou zemi a její produkty zapojené do systému spravedlivého obchodu. Pro produkt kakaava v Ghaně jsou tyto informace selektovány podle toho, o jaký konkrétní produkt z kakaava se jedná. (Detailní přehled viz. **příloha č. 8**) Pro kakaové boby je aktuální prémie stanovena na 200 USD/mt (FLO/Minimum Price and Premium Information, 2018). Podle teoretických východisek je fair trade prémie používána na účely, které sami zemědělci uznají v oblasti nejen produkce za vhodné. Autorům této studie se však nepodařilo získat transparentní důkazy o regionálním využívání finančních prostředků získaných díky této prémii. Rovněž nebylo prokázáno pochopení fungování systému této prémie z řad producentů. Větší význam podle studie nebyl tomuto finančnímu obnosu ze strany farmářů přisuzován hned z několika důvodů. Jelikož je fair trade prémie rozdělována mezi všechny ty, kteří jsou do systému zapojeni, v přepočtu na jednoho se jedná pouze o symbolickou částku. Stále rostoucí náklady na život v Ghaně znamenají v první řadě nutnost zaplacení všech nezbytností, načež již nezbyvají prostředky pro účely plnění této prémie. V neposlední řadě dostávají farmáři příspěvky i od místní vlády, takže často nepoznají nebo vůbec nerozlišují fair trade prémie od ostatních bonusů.

Bližší využití primíí fair trade organizací Kuapa Kokoo charakterizuje **graf č. 5**. Největší podíl (50 %) představuje investování dostupných finančních prostředků z primíí do projektů sociálního a ekonomického charakteru. Mezi tyto investice se řadí např. sanitární zařízení, školy a jiná potřebná vzdělávání přizpůsobená potřebám zemědělcům nebo pořizování hospodářských zvířat (Kuapakokoo.com, 2018). Autoři studie docházejí v závěru k rozhodnutí, kdy je potřeba v této problematice hlubšího začlenění producentů a strategičtějšímu plánu v oblasti využívání finančních primíí.

Graf č. 5: Využití primíí fair trade organizací v roce 2013

Zdroj: vlastní zpracování, Nelson a kol., 2013, str. 85

Environmentální dopady

V otázce dopadů konceptu fair trade na životní prostředí, nepřinesla vybraná studie žádné pozitivní ani negativní výsledky. Dotazovaní respondenti nezaznamenali jakékoliv změny na životním prostředí vlivem své práce. Samotný průzkum však zjišťuje statisticky významný rozdíl mezi certifikovanými a necertifikovanými zemědělci. Producenti s certifikátem Fairtrade vykazují v průměru zlepšení životního prostředí, zatímco v opačném případě se jedná o nepatrné zhoršení. V dlouhodobém horizontu by mělo dojít k posílení tohoto jevu, díky investicím ze strany státu na ochranu životního prostředí. Fair trade organizace Kuapa Kokoo upozorňuje v této oblasti na pozitivní vývoj, který je podmíněn investicemi, školením a odbornými tréninky v praxi.

4.2.5 Zhodnocení konceptu fair trade v Ghaně

Poznatky z této případové studie vedou k závěru, že pěstitelé zapojeni do fair trade organizace Kuapa Kokoo pocítují ekonomické i sociální benefity vyplývající z účasti na spravedlivém obchodu. Žádné ze statistických údajů však jasně nedokazují přímou vazbu na fair trade v ohledu rostoucí životní úrovně producentů v rozvojové Ghaně. I přesto, že se fair trade unie Kuapa Kokoo snaží zvyšovat povědomí a informovanost farmářů o celém systému a benefitech, které jim přináší, řada dotázaných účastníků potvrdila určité nedostatky znalostí ve fungování např. fair trade premií. Paradoxně právě díky těmto financím bylo realizováno několik důležitých projektů z oblasti zdravotnictví, školství a podpory farmářů. Příkladem může být nákup vodních čerpadel a uskutečnění 348 vrtů pro získání pitné vody, zbudování mobilních zdravotnických zařízení v 17 okresech Ghany s vyškoleným personálem, modernizace a výstavba 8 nových škol, pořádání seminářů a workshopů pro pomoc farmářům při rozvoji alternativního způsobu živobytí mimo hlavní sezónu a mnohé další (fairtrade.org.uk, 2018). V současné době je zaznamenán globální rostoucí trend poptávky po kakau, spolu se zvyšováním odbytu prodeje fair trade produktů, což představuje potenciální prostor pro výraznější ekonomické efekty. Pro zajištění vyšší finanční i životní úrovně, s návazností na udržitelnější produkci a efektům pro společnost by bylo zapotřebí vyšších investic především ze strany státu a světových organizací. Největším úskalím v odvětví produkce kakaa je stále i v dnešní době postavení žen a problematika dětské práce. I přesto, že je závažnost situace na předních příčkách v diskuzích a existují určité snahy a opatření posilovat roli žen a eliminovat dětskou práci, bylo by nejspíš zapotřebí úplné reformy systému v odvětví produkce kakaa, protože ačkoliv je samotný fair trade přínosný pro většinu zúčastněných stran, sám o sobě radikálních změn nejspíš nedocílí.

4.3 Fair trade v Nikaragui se zaměřením na kávu

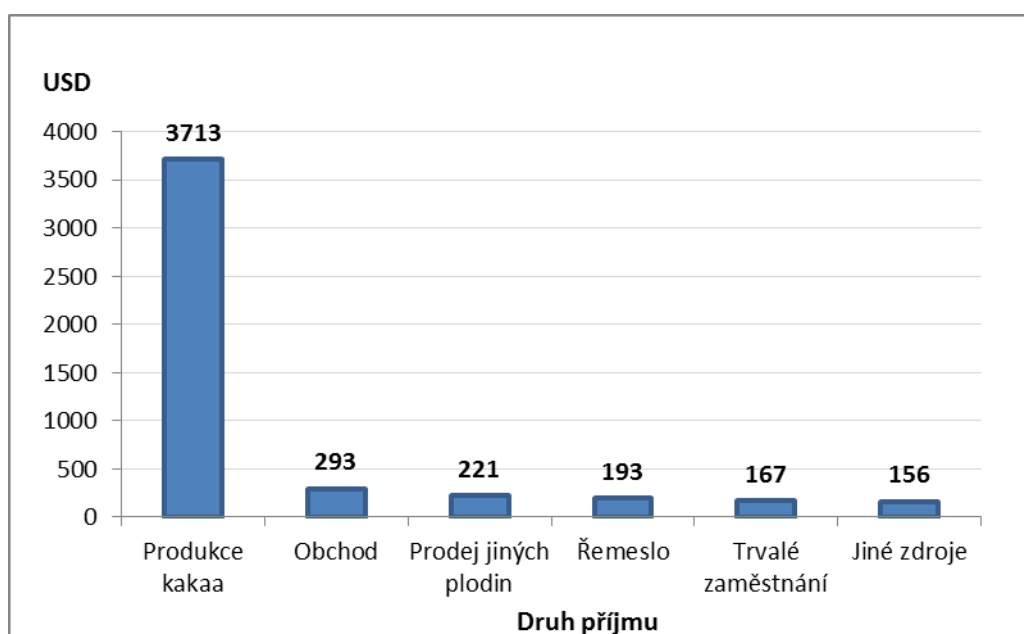
Vybraná případová studie pro zkoumání dopadů systému spravedlivého obchodu na producenty kávy v Nikaragui se zabývá otázkou, zda má tento koncept za následek zřetelné zlepšení životní úrovně malých výrobců kávy a komunit, ve kterých se pohybují. Hlavním cílem této studie je analyzování efektivity fair trade, jakožto nástroje pro vývoj inovativního přístupu k pravidlům globální práce znevýhodněných farmářů v Nikaragui. Záměrně byl zvolen tento výzkum z důvodu porovnání zjištěných dopadů a efektů fair

trade v praxi s teoretickými východisky, stejně tak, jako se tomu snaží i tato práce. Pro možnost konkrétního srovnání standardů Fairtrade organizací s hodnotami v latinskoamerických komunitách zapojených do konceptu byl proveden terénní sběr dat v létě roku 2003 (Utting-Chamorro, 2005).

4.3.1 Situace na mezinárodním trhu s kávou

Káva představuje historicky nejobchodovatelnější a nejziskovější komoditu na světě a jako první získala již v roce 1988 označení Fairtrade produktu (Jolliffe, 2010). Pro mnohé rozvojové země Latinské Ameriky představuje produkce kávy zásadní roli v ovlivňování jejich životní úrovně. Globálně se jedná zhruba o 25 milionů lidí, představující drobné pěstitele (Gresser, Tickell, 2002). Káva je pěstována ve více než 70 zemích, přičemž více než 60 % světové kávy pochází ze 4 mocenských oblastí Brazílie, Vietnamu, Kolumbie a Indonésie. Největším region je Latinská Amerika s výrobním podílem okolo 60 %, následovaná Asií a Oceánií (27 %) a Afrikou (13 %). Toto řazení potvrzuje i níže přiložený **graf č. 6**, který zobrazuje produkci kávy v nejvýznamnějších státech světa za rok 2017. Oproti loňskému roku byl největší nárůst zaznamenán ve Střední Americe, kde produkce vzrostla meziročně o 7,1 %, zatímco Jižní Amerika vykazuje meziroční statistický pokles téměř o 5 % (International Coffee Organization, 2017).

Graf č. 6: Produkce kávy podle nejvýznamnějších států za rok 2017

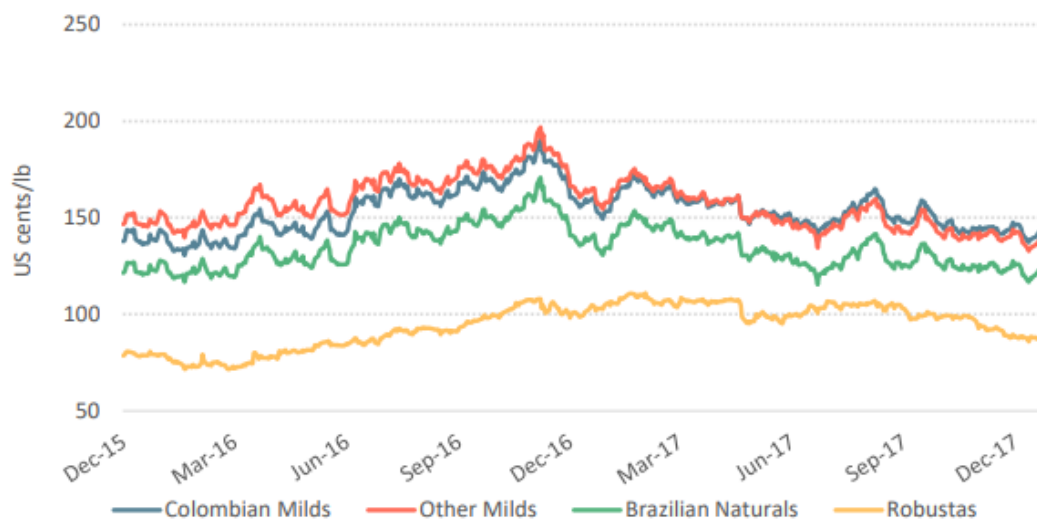

Zdroj: vlastní zpracování, ICO, 2017

Pro tyto produkující země představuje export kávy významnou část národního důchodu a je tak důležitým zdrojem příjmů, který vládní organizace využívají k rozvoji zdravotnictví, školství, infrastruktury a sociálních služeb. Nikaragua spoléhá na pětinu svých celkových výnosů právě z vývozu kávy do celého světa. Výnosy z produkce kávy představují právě v Nikaragui primární zdroj příjmu přibližně pro 2,5 milionu obyvatel, což je zhruba 8 % celkové populace. Meziroční růst produkce kávy téměř ve všech zemích souvisí s globální spotřebou této komodity, která se za posledních 40 let zdvojnásobila. Zatímco v roce 1970 se spotřeba pohybovala kolem 4,2 milionu tun, v roce 2015 tato konzumace vzrostla na 8,7 milionu, což je nárůst o více jak 100 % (fairtrade.org.uk/about coffee, 2018) Podle statistických údajů se na spotřebě v roce 2015 nejvíce podílelo Nizozemsko, kde průměrná spotřeba kávy na obyvatele činila 260,5 litrů ročně. Právě v této zemi se označení Fairtrade objevilo poprvé koncem 80. let, jako pokus o stabilizaci volatelného trhu s kávou v období nárůstu a klesajících cen. Druhé místo v téžem roce obsadilo Finsko s 184,9 litry na obyvatele ročně a třetí ve spotřeba kávy byla Kanada, a to jen o necelých 33 litrů méně. Fair trade káva se stává také stále populárnější ve Spojených státech, kde 16 % spotřebitelů uvádí v průměru 4 – 5 vypitých šálků kávy denně s hlavním důvodem potěšení z konzumace (Statista.com/world coffee consumption, 2015)

International Coffee Organization (ICO) je mezinárodní organizace pro kávu, která byla založena v Londýně roku 1963 pod záštitou OSN, s cílem spojovat exportní dovozní vlády a řešit výzvy, jímž čelí globální kávový sektor prostřednictvím mezinárodní spolupráce. Členské státy ICO představují 98 % světových producentů a 83 % světových spotřebitelů. Tato organizace mimo jiné sleduje vývoj cen na burzách a zaznamenává jej do svých měsíčních zpráv. Podle poslední zprávy ICO z prosince 2017 kompozitní cena činila poslední měsíc v minulém roce v průměru 114 amerických centů / lb, což představuje pokles o 2,8 % oproti listopadu. Ceny za všechny skupiny kávy klesaly v průběhu měsíce a k nejvýraznějšímu propadu došlo v cenách společnosti Robusta, celkem o 4,1 %. Podobně jako u cen kaka se jedná o kolísavý vývoj cen, což dokazuje i **graf č. 7**. Zde je charakterizován vývoj cen všech zastoupených skupin káv, ze kterého je patrný nejmenší pokles Colombia Milds, a to o 1,7 %. Průměrné arbitráže futures měřeny v prosinci na burze v New Yorku a Londýně se také snížily o 3,2 %, což je již pátý po sobě jdoucí měsíc poklesu (ICO, Coffee Market Report, 2017).

Graf č. 7: Průměrné denní ceny kávy podle jednotlivých skupin (2015 - 2017)

Zdroj: ICO, Coffee Market Report 2017

Zajímavé u cen kávy je porovnání situace na trhu, za kolik se káva od jednotlivých producentů vykupuje a za kolik se následně prodává v maloobchodech. Poslední známé údaje z roku 2014 uvádějí, že v rozvojové Nikaragui, zapojené do fair trade, dostávají pěstitelé vyplaceno 71,85 amerických centů za libru kávy, načež ve stejném roce se průměrné maloobchodní ceny pražené kávy ve státech EU pohybovaly okolo 8,7 USD/lb (ICO, Global Coffee Trade, 2014). Tento obchodní systém, jehož praktiky často vycházejí z využívání levné pracovní síly z oblasti Globálního Jihu, pro mnohé drobné pěstitele z rozvojových zemí představuje nevýhodné ekonomické prostředí. Tyto velké cenové rozdíly a mnohdy nekalé obchodní podmínky jsou podněty pro mezinárodní akce zaměřené na podporu producentů v oblasti zlepšení jejich životní úrovně. Hlavním cílem tohoto snažení je stabilita příjmů, společenská rovnost postavení a zajištění ochrany životního prostředí v producentských oblastech daných rozvojových zemích.

4.3.2 Charakteristika produkce kávy v Nikaragui

Pro ekonomiku v Nikaragui, jakožto třetí nejchudší zemi Latinské Ameriky, představuje káva nenahraditelnou komoditu, která se na jejím exportu podílí z více jak 20 % (Nicaragua Trade Statistic, 2016). Nepodílí se tedy pouze na značné části tvorby HDP pro danou zemi, ale také je důležitým faktorem místí zaměstnanosti pro velkou část Nikaragujských komunit. Počet farem určených pro pěstování kávy se odhaduje přibližně na 30 000 a podobně jako u kakaových plantáží se jedná z 80 % o pozemky nepřekračující

3 hektary (Sinclair, 2007). I přesto, že Nikaragua vykazuje dlouhodobě nadprůměrná čísla v celosvětové produkci kávy, tento trend byl do značné míry negativně ovlivněn reformami tržní liberalizace a fungováním volného trhu. Určitý deficit pro Nikaragui působil taktéž v posledních letech stále více rostoucí trend produkce dvou významných zemí v tomto odvětví, kterými jsou Brazílie a Vietnam. Z důvodu rostoucí světové nabídky kávy došlo v letech 1999 – 2004 k takzvané kávové krizi. Ta znamenala pro Nikaragui především pokles příjmů z exportu kávy, což následně přivedlo mnoho zemědělců do situace, kdy nebyli schopni splácet své závazky vůči bankám a obchodníkům. V případě Nikaragui, byl příjem z exportu v roce 1999 170 mil USD, zatímco o rok později se tento příjem pohyboval na hodnotě 85 mil USD, což je pokles o 50 %. Do velmi podobné situace se dali producenti téměř z celé Latinské Ameriky. Světová banka odhaduje nesplacené dluhy producentů v hodně 70 milionů dolarů, což odpovídá přibližně 2,7 % HDP (WB, Dealing with the Coffee Crisis in Central America, 2003). Ačkoliv vláda podnikla kroky k opatření dané situace, dopady krize měly pro lokální producenty následný sociální i ekonomický charakter v podobně uskutečněných prodejů kávových zrn za nižší cenu, než činily jejich skutečné náklady a zmíněným problémem splácet své dluhy. Spolu s pěstiteli se ocitly v problémech i banky, které v minulém období investovaly finanční prostředky do této oblasti. Důsledkem této krize v Nikaragui se taktéž stala migrace obyvatelstva venkova do měst.

Přechod z konvenčního obchodování s kávou na systém fair trade se pro mnohé producenty, z krize postižené Nikaragui, stal možností, jak získat alternativní způsob prodeje s možností vyšších cen. Fair trade navíc poskytuje určitou formu ochrany před negativními vlivy změn klimatu, které způsobují narušení klimatických podmínek a teplot v oblastech typických pro Nikaragui, což zvyšuje riziko nízké úrodnosti a následné zisky z prodeje kávy.

4.3.3 Fair trade v Nikaragui

Podle předchozí kapitoly vyplývá, že ekonomika Nikaragui utrpěla vlivem kávové krize v předchozích letech velké ztráty a mnozí pěstitelé přišli tak i o práci. V návaznosti na tuto situaci hnutí fair trade expandovalo v ještě větší míře, než se původně očekávalo. Možnost obrovského potenciálu, který skrývají Nikaragujští producenti a jejich plantáže na alternativních trzích objevily poměrně rychle různé organizace, sdružení a dárci, kteří se

Nikaragui rozhodli pomoci dostat se zpátky v produkci na světové příčky. Fair trade vyžaduje, aby se drobní zemědělci sdružovali v organizovaných a demokratických družstvech, což nikaragujští producenti splňují. Téměř veškerá tamní káva se lokalizuje na horských úrodných půdách s vhodnými klimatickými podmínkami a omezenými chemickými a mechanickými vstupy. Tyto faktory spolu se vznikem družstevního hnutí, které vzešlo z národního programu pozemkové reformy v 80. letech, umožnily malým zemědělcům vstup na trh s fair trade produkty. První společností zaměřenou na export kávy vlastněnou zemědělci se stala *The Promoter of Cooperative Development in the Segovias* (PRODECOOP), která byla založena Paulem Ricem roku 1980. Tato společnost se stala jednou z největších světových exportérů fair trade kávy s ročním výdělkem přes 5 milionů dolarů (Utting-Chamorro, 2005).

Později byly založeny i další organizace a sdružení, jako například *The Northern Coffee Cooperative Center* (CECOCAFEN) nebo *The Society of Small Producers, Exporters and Marketers* (SOPPEXCCA). Právě SOPPEXCCA zavedla radikální systém auditů a rovněž pravidelné valné shromáždění zajišťující transparentnost a odpovědnost pro všechny své členy. Aktuálně má organizace 650 členů s 210 ženami a produkuje přibližně 825 tun kávy ročně. Veškerá takto vyprodukovaná káva nese označení Fairtrade a 30 % je certifikováno jako organický produkt. Největším problémem, se kterým se organizace potýká je výskyt chorob a změny klimatu. Statistiky hovoří až o 40% produkci kávy, která je postižena nemocí La Roya, vyskytující se v určitých regionech Nikaragui. Změny klimatu pak přinášejí především nepředvídatelné období dešťů, po kterém je zaznamenán zvýšený výskyt škodlivých organismů. Ty mají natolik pro kávu devastující účinky, že v některých regionech Nikaragui již farmáři přešli např. na pěstování kakaa či jiné plodiny (Fairtrade Foundation/Soppexcca, Nicaragua, 2018).

Pro všechny farmáře zapojené do konceptu fair trade v Nikaragui přináší partnerství s těmito organizacemi především vyšší příjmy, kterých by v běžném konvenčním obchodu s kávou nedosáhli. Kromě vyšší ceny a příjmů přinášejí fair trade organizace lokálním producentům v severních oblastech Nikaragui určitou formu propagace jejich produktů, která zvyšuje povědomí o místní kávě a etických hodnotách. Součástí práce organizací je i zajištění vysoké kvality místní kávy, čehož je docíleno dodržováním přísných kontrol požadované kvality. Zvyšování povědomí spotřebitelů spolu s udržením vysoké kvality

produktů je důležité pro zefektivnění rozvoje konceptu fair trade, a to jak pro drobné producenty, tak i pro potenciální kupující především v rozvinutých zemích.

4.3.4 Dopady konceptu fair trade na producenty kávy v Nikaragui

Případová studie vybraná pro zhodnocení dopadů fair trade v Nikaragui je založena na pěti dimenzích. K čelům této práce, z nich byly vybrány nejdůležitější aspekty, pro tři zvolené oblasti zkoumání – sociální, ekonomickou a environmentální. Shrnutí těchto výsledků slouží zároveň jako identifikace výzev do budoucna, kterým čelí systém spravedlivého obchodu, jakožto nástroj pro strategický vývoj rozvojových zemí, řešící stávající problémy. Hodnotícím nástrojem v dané studii byly využity participační metody společně s kvalitativními.

Sociální dopady

V otázce, jak fair trade působí na sociální aspekty zkoumané oblasti, se studie zaměřuje nejprve na analýzu dopadů na lokální **produčenské organizace**, tedy na již zmíněné CECOCAFEN a SEPPEXCCA. Zde studie detekovala především důležité aktivity v oblasti rozvoje a zlepšení organizace. Družstva se začala angažovat v pořádání pracovních workshopů na pomoc drobným producentům pochopit celou fair trade problematiku, včetně metod kultivace a marketingových strategií. Pomoc byla poskytnuta rovněž v oblasti techniky a financí, kdy organizace začali poskytovat drobným farmářům úvěry a založili fond na podporu rozvoje kapitálu a sociálních potřeb. Pro udržení dobrých pracovních podmínek spolu s jakostní kávou byla prováděna bezpečnostní opatření v oblasti kontroly kvality. Rostoucí export vysokojakostní fair trade kávy pod záštitou CECOCAFEN a SEPPEXCCA spolu s efektivním managementem lokálního sociálního fondu jsou jedny z pozitiv, které koncept fair trade přináší. Kromě těchto přínosů však existují i související problémy, které je potřeba zmínit. Pro rozvoj limitujícím aspektem se stal problém vysoce zadlužené organizace SEPPEXCCA, spolu se závislostí na externí podpoře a pomoci ze strany státu a jiných vnějších organizací. Dalším problémem v oblasti sociálních dopadů je vzájemná komunikace mezi managementem fair trade organizací a jejich členy. V dotazníkovém šetření vybrané studie někteří z respondentů uvedli, že se k nim podstatné informace mnohdy nedostanou, čímž přicházejí o různé příležitosti spojené s možnostmi spravedlivého obchodu.

V návaznosti na producentské organizace studie dále zkoumá v rámci sociálních dopadů **rozvoj fair trade komunit**. V teoretických východiskách byl zmíněn požadavek ze strany FLO, aby poměrná finanční část byla investována právě do podpory rozvoje těchto komunit. Pouze několik málo producentů však reportovalo svědectví o skutečném rozvoji jejich komunity, což opět do jisté míry značí problémy s komunikací. Míra edukace malých pěstitelů v Nikaragui zapřičiňuje jejich nevědomí o účelu finančních prémie, jejichž poměrná část má být podle fair trade pravidel použita právě pro rozvoj a potřeby v rámci celé komunity. Studie dochází v tomto ohledu k závěru, že průkazný rozvoj byl tak zaznamenán spíše v malých pokrocích vybraných komunit. Klíčové organizační a rozvojové aktivity byly zaznamenány ve dvou venkovských městečcích na severu Nikaragui – Yasikar Sor a La Corona. Příkladem může být rekonstrukce střední školy, zřízení zdravotnického centra, zajištění pitné vody nebo renovace zemědělských podniků. Žádné ze zmíněných aktivit však nebyly transparentně podloženy důkazy o financování z prostředků získaných participací v systému fair trade. Největší kritika je samotnou autorkou uvalena na nedostatečnou pomoc postiženým subjektům zmíněné kávové krize v Nikaragui, jejichž špatné životní podmínky vyžadují daleko větší pozornost, než se jim dostávalo doposud.

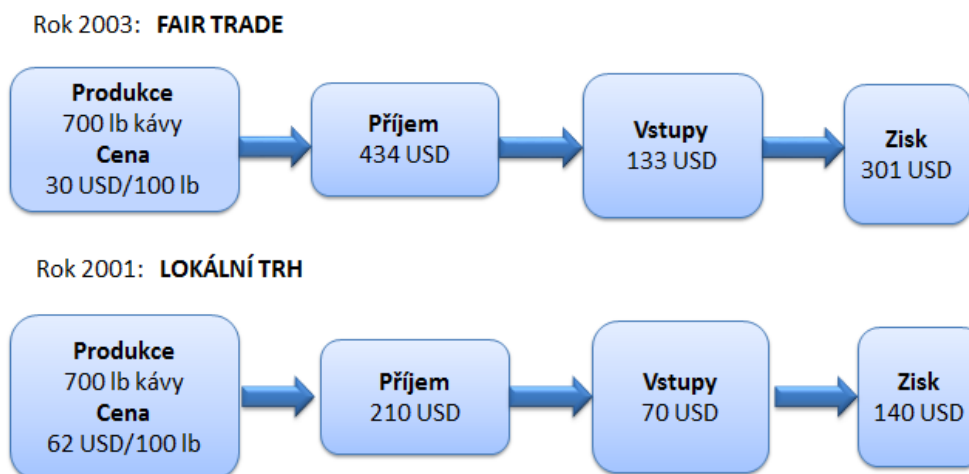
Zajímavý je taktéž pohled na **rovnost pohlaví**, který studie nabízí. Dopad spravedlivého obchodu na tuto oblast je zkoumán primárně z důvodu srovnání tohoto základního cíle konceptu podle FLO s realitou. I přesto, že je kladen důraz na oblast rozvoje ženských práv ve společnosti rozvojových zemí, v Nikaragui stále výrazně převládá participace mužů. Toto tvrzení dokládá i statistická zpráva v případové studii, která uvádí, že např. 2 z 52 členů organizace *Denis Gutiérrez* jsou ženy, spolu s dalšími organizacemi, včetně v této práci zmíněné SOPPEXCCA, která má 500 členů, z toho pouze 180 je žen. Na druhou stranu jsou zde patrné důkazy o jisté snaze prosadit více ženské pohlaví a dosáhnout tak alespoň částečné rovnosti pohlaví. Organizace SOPPEXCCA se v tomto směru snaží emancipovat ženy skrze založení jejich vlastního pěstitelského družstva *Woman fair trade coffee*, které začalo obchodovat s kávou stejnojmenného názvu. Tento faktor naznačuje zlepšující se situaci žen ve venkovských komunitách, což jim přináší větší sebevědomí a pocit bezpečí. Údaje z výzkumných rozhovorů však stále zdůrazňují dominanci mužů v řízení nejen domácností (Utting-Chamorro, 2005).

Ekonomické dopady

Podobně jako u kakaa v Ghaně se i studie v Nikaragui věnuje v rámci hodnocení ekonomických aspektů zejména **fair trade premiím** a vyšší **férových cen** vyplácených producentům zapojených do systému fair trade. Právě u vyplácení minimálních cen však studie objevila problém. Přestože byla cena pro producenty vyčíslena v hodnotě 126 USD/ 100 lb, skutečně vyplaceno bylo drobným pěstitelům v přepočtu 40 – 85 USD. Hlavním důvodem, proč kávoví producenti dostávají reálně daleko méně peněz, než je očekávaná cena, jsou dluhy splácené jednotlivým družstvům a organizacím. Družstvo *Denis Gutiérrez* si např. ponechává právo využití až polovinu ceny ze spravedlivého obchodu pro splacení těchto závazků z minulosti. K odůvodnění nižších cen družstva dále řadí exportní náklady či fixní náklady spojené s užíváním zpracovatelských strojů. Mimo těchto odčitatelných položek dále družstva od celkové fair trade pojistné částky vezmou poměrnou část na investice do fondů určených pro rozvoj infrastruktury a splacení dalších nákladů.

Vzhledem k zjištěným pochybnostem o vyšší producentůvých příjmů byla ve studii následně řešena otázka pokrytí životních nákladů s ohledem na vyšší získaných finančních prostředků. V této problematice se studie zaměřuje na komparaci situace farmářů v době, kdy se spoléhali pouze na lokální trhy a poté, co se zapojili do systému spravedlivého obchodu. V tomto ohledu se všichni dotazovaní účastníci shodli na zlepšení jejich životní situace po té, co přešli na systém fair trade, a to zejména díky vyšším a stabilním garantovaným cenám. Mezi pozitiva řadí producenti následující: používání elektřiny místo palivového dřeva, lepší nutriční a výživové hodnoty, možnost investic do vzdělání dětí, příležitost pořízení osobního automobilu nebo instalace telefonů do svých domácností, možnost získat lepší podmínky pro své farmaření, včetně organických hnojiv a mnohé další. Konkrétní změny v příjmech uvádí studie v porovnání na **obrázku č. 7**, kde je znázorněn konkrétní příklad přechodu z obchodování na lokálních trzích na obchodování skrze systém fair trade v průběhu dvou let.

Obrázek č. 7: Změny v příjmech producentů kávy v Nikaragui

Zdroj: vlastní zpracování, Utting-Chamorro, 2005, str. 591

Ve výše zmíněných informacích o minimální ceně a fair trade prémii je zapotřebí brát v úvahu možnost různých změn ohledně dané výše ocenění, vzhledem k roku uskutečnění výzkumné studie. Aktuální informace hovoří o fair trade tržbách, které jsou založeny na minimální Fairtrade ceně ve výši 1,35 USD/lb nebo tržní ceně, pokud je vyšší. Pokud jde o organickou kávu, náleží producentovi bonus 30 centů za libru kávy tohoto označení. Rozhodující pro určení výše cen jsou také specifika pro druh dané kávy. Minimální cena pro Robustu je např. o 34 amerických centů nižší než pro Arabiku (Fairtrade International, 2011). Detailnější přehled nabízí **příloha č. 9**.

V závěru studie projevuje znepokojení v otázce finanční udržitelnosti jednotlivých organizací v Nikaragui, zejména z důvodu stále se rozšiřujícího systému fair trade do jiných rozvojových zemí produkujících kávu. V tomto ohledu argumentují organizace vysokojakostní lokální kávou, která Nikaragui přináší komparativní výhodu spolu s politickými faktory mající určitou formu protekcionismu tak zabraňují těmto obavám (Utting-Chamorro, 2005).

Environmentální dopady

Studie věnuje oblasti fair trade dopadům na ochranu životního prostředí samostatnou kapitolu. Pozornost na toto téma je soustředěna především z důvodu uvědomování si důležitosti předpokladů pro dosažení udržitelného rozvoje a produkce. Klíčové postavení udržování životního prostředí je řazeno mezi proklamované fair trade cíle, avšak získat

kvantifikovatelné výsledky v této oblasti není jednoduché, z důvodu často nedostatečných údajů a informací. Autorka studie se však v této problematice odkazuje na existenci evidence s výpověďmi farmářů o jejich uvědomělosti v otázce ochrany životního prostředí a způsobu, jakým praktikují své aktivity determinující následné změny v jejich regionech. Podstatnou mírou se na producentských znalostech ohledně životního prostředí podílejí fair trade organizace svými edukativními programy. Díky tomu tak byli farmáři v Nikaragui poučeni o vysazování nových stromů, které jsou důležitým prvkem při vytváření stínových podmínek pro růst kávovníků. Důležitou roli sehrály i poskytnuté informace a nástroje pro realizaci šetrnějších zemědělských metod a udržení vysoké kvality vyprodukovaných kávových zrn. Tuto vysokou kvalitu podporují stále vyšší požadavky ze strany vyspělých států a spotřebitelů. Fair trade organizace se navíc snaží neustále udržovat komparativní výhodu nad stále rostoucí konkurencí ostatních velkých kávových producentů (Utting-Chamorro, 2005).

4.3.5 Zhodnocení konceptu fair trade v Nikaragui

Případová studie z Nikaragui dochází k závěru, že spravedlivý obchod má pozitivní dopady na místní kávové producenty a je rovněž důležitým aspektem pro strategii udržení konkurenceschopnosti zemědělců na mezinárodním trhu s kávou, který v posledních letech identifikoval dramatický pokles cen. Díky vyšším cenám, které mohou nabídnout fair trade organizace za vysoce jakostní kávu, se drobní producenti vymaní z chudoby, v níž se jinak nachází velká část populace dané rozvojové země. Vyšší příjmy a stabilní cenový systém zajišťují rovněž rodinám dostatečnou úroveň potravy, vzdělání i zdravotní péče. Autorka studie přichází s neobjasněnou obavou a otázkou, do jaké míry je systém fair trade vlastně udržitelný. Tato otázka zůstává do budoucna otevřena, neboť z části závisí na širších ekonomických a politických podmínkách Nikaragui, podobně jako na vývojovém trendu spotřebitelského trhu. Dvě zmíněné nikaragujské fair trade organizace identifikovaly pozitivní dopady, které byly demonstrovány z hlediska podpory příjmů prostřednictvím diverzifikace, jako je např. uváděná iniciativa ekoturismu. Zásadní výzvou v odvětví financí je splácení naakumulovaných dluhů z předchozích let, protože banky již potřebné úvěry neposkytují a úrokové sazby jsou stále vyšší. Jako negativum autorka studie uvádí nedostatečnou podporu venkovským bezzemkům, o kterých však studie nepřináší žádné

bližší informace ani rozhovory s těmito lidmi nevlastními půdu. Práce se rovněž detailněji nevěnuje problematice dětské práce, která je v popředí zájmu sledování dle FLO.

4.4 Fair trade v Mali se zaměřením na bavlnu

Třetí vybraná studie se zaměřuje na hodnocení dopadů systému fair trade na producenty bavlny a jejich organizace v Mali, Indii a Kamerunu v roce 2011. Pro účely této práce však byla pozornost soustředěna pouze na zmíněný stát Mali a jeho fair trade organizaci, která se dobrovolně průzkumu zúčastnila pod záštitou společnosti Max Havelaar France a Fairtrade Foundation, které samotný výzkum iniciovaly. Podobně jako v předchozích kapitolách byl tak vybrán stát, jehož produkce dané komodity determinuje jednu z nejvýznamnějších ekonomických aktivit země. Jeden z důvodů, proč byl vybrán právě tento stát subsaharské Afriky, je jeho rostoucí schopnost čelit silné konkurenci velkoplantážnickým producentům bavlny, jako je Indie nebo Čína. Analýza dopadů je předpokladem pro řadu doporučení zaměřených na rozvoj systému fair trade, který by měl postavení Mali ještě více posílit, a to především ve prospěch producentů bavlny, farmářů, jejich organizací a komunit, ve kterých žijí a pracují (Brun a kol., 2011).

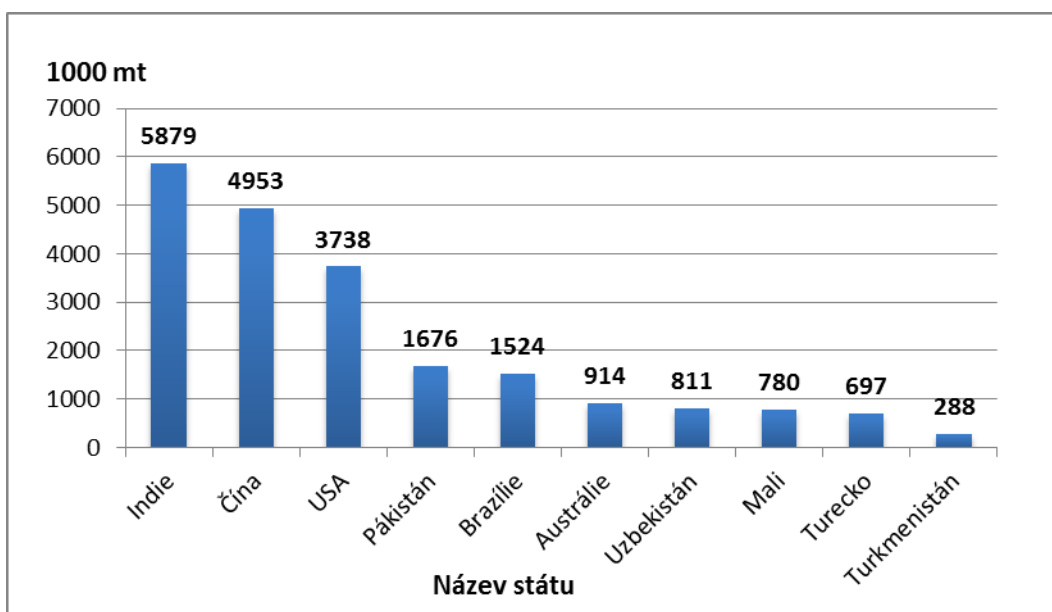
4.4.1 Situace na mezinárodním trhu s bavlnou

Bavlna představuje plodinu pěstovanou ve více než 200 zemích na přibližně 2,5 % světové orné půdy. Jedná se o vlákno rostoucí kolem osiva bavlníku, které je používáno především v textilním průmyslu, kde se stává výchozím bodem výrobního řetězce. Přes 150 zemí na celém světě se zabývá jejím exportem nebo importem a některé z těchto států, které se řadí ke světové špičce v produkci, patří rovněž k nejvýkonnějším spotřebitelům, zejména pak Indie a Čína. V důsledku této skutečnosti se na mezinárodním trhu obchoduje s méně než jednou třetinou globální produkce. Přelom roku 1926/27 představoval pro světový obchod s bavlnou historicky jeden z nejvýznamnějších okamžiků, kdy se produkce této komodity dostala až na 3,6 milionu tun a tato úroveň nebyla do padesátých let absolutně překonána. Dalším milníkem pro světový obchod se stal rok 2005 s téměř 4 milionovým nárůstem, jehož stabilní tempo bylo zaznamenáváno již od roku 2000. Produkce vzrostla na rekordních 9,7 milionů tun kvůli úpadku poptávky a výroby v Číně. K největšímu poklesu na mezinárodním trhu naopak došlo v roce 2008 kvůli globální ekonomické krizi, jež zapříčinila úpadek produkce pohybující se v té době na 6,6 milionech tun. Díky expanzi

textilního průmyslu se však produkující země i světový trh brzy dostal zpátky na vrchol (Icac.org, 2010).

Světovou produkci bavlny tvoří z více jak 75 % čtyři největší výrobci, kterými jsou již od roku 2001 Indie, Čína, USA a Pákistán. Toto postavení potvrzuje i níže přiložený **graf č. 8**, kde jsou zachyceni přední světové země vyrábějící bavlnu za období 2016/2017. V Indii, která si již několik let v tomto odvětví drží světové prvenství, činila produkce za minulý rok téměř 6 milionů metrických tun. Druhá, Čína vyprodukovala o milion tun méně a USA se dostala k hodnotě 3,7 milionů tun. Ve Spojených státech rovněž tradičně sklízí největší množství bavlny. Tato oblast nesla díky své úrodnosti dříve označení „bavlněný pás“, nicméně vyčerpání půdy společně se sociálními a ekonomickými změnami zapříčinilo snížení produkce. Nyní se dřívější úrodná půda pro bavlnu stala zemědělskými oblastmi pro pěstování kukuřice, sóji nebo pšenice (Statista.com/cotton production by country, 2017).

Graf 8: Světová produkce bavlny v nejvýznamnějších zemích (2016/2017) v mt

Zdroj: vlastní zpracování, Statista.com, 2017

Zajímavý je rovněž pohled na výnosnost, která v minulých letech rostla úměrně spolu s produkcí. V padesátých letech byla výnosnost 250kg/ha, v roce 2004 již 650 kg/ha a o 4 roky později padl historický rekord v podobě výnosu 800kg/ha. Důležitým aspektem ve vztahu k výnosnosti jsou podmínky produkce v jednotlivých zemích, které se značně liší.

Aktuální hodnoty za rok 2017 označují za nejvýnosnější zemi Austrálii, kde výnosy dosahují okolo 2,2 t/ha. Za Austrálií následuje Izrael s výnosností 1,9 t/ha a podobně si vede i Turecko, kde se hodnoty taktéž pohybují téměř okolo 2 t/ha (Indexmundi.com, Cotton Yield by Country, 2017). Zajímavé je tak pozorovat, že postavení producentů na světovém trhu nemusí korespondovat s výnosností daných zemí. Například Indie, největší světový producent bavlny, zaujímá až 32. místo ve výnosnosti. Oblast exportu pak rovněž mění světová prvenství a dominance států. Za minulé období jsou lídrem Spojené státy americké, jejichž vývoz činil přibližně 3,25 milionů metrických tun, což je téměř o 2,23 milionů tun více než kolik vyexportovala Indie, která ve statistikách zaujímá celosvětové druhé místo. Stát Mali vyvezl v minulém roce 239 tisíc tun bavlny. Odhadovaná nominální hodnota globálního exportu byla v průběhu hospodářské sezóny 2016/2017 přibližně 15 mld. USD, i přes to bavlna stále představuje jen malý podíl mezinárodního obchodu, což odpovídá asi 0,2 % celkového vývozu světových komodit. Na druhé straně mezi země, jejichž import se statisticky řadí k těm nejvýznamnějším spadá Bangladéž (1,36 milionů tun), Vietnam (1,19 milionů tun) a třetici nejvíce importujících uzavírá Čína s objemem 1,09 milionů tun bavlny (Statista.com/Leading Cotton Importing Countries, 2018).

Reálné ceny bavlny na mezinárodním trhu mají klesající trend, který lze od druhé poloviny 20. století přisuzovat taktéž klesající poptávce po bavlně v důsledku relace k syntetické tkanině. Cena za 1 kg bavlněného vlákna se v roce 2006 rovnala 37 % ceny z roku 1960 (Haggblade, Hazeli, 2010). V současné době jsou ceny bavlny oproti minulým rokem trendově nízké a volatilní. V letech 2000 – 2009 byl uznávaným měřítkem pro mezinárodní ceny index Cotlook A, v průměru 58,5 amerických centů za libru, kolísající mezi 34 až 90 centy za libru. Kolísání cen je patrné i z **grafu č. 9**, kde jsou zobrazeny průměrné ceny za jeden rok (leden 2017/2018) jež se k aktuálnímu datu pohybují okolo 78 centů za libru. Mezinárodní ceny bavlny, které se za minulé období v průměru pohybovaly okolo 72 centů za libru se mění také v závislosti na faktorech, jako je samotná nabídka a poptávka, produkční náklady, poptávka po textilu související s konkurencí chemických vláken, inflace, vývoj směnného kurzu nebo změny v technologiích. Některé ze zmíněných faktorů, které determinují ceny bavlny, jako například produkční náklady se značně mění v závislosti na dané zemi, avšak v průměru tyto výlohy představují 50 – 50 centů za libru vlákniny (ICAC, 2009).

Graf č. 9: Průměrné denní ceny bavlny na mezinárodních trzích (2017/2018)

Zdroj: Macro Trends, 2018

Mezji nejzásadnější faktory pro klesající trend cen je dlouhodobě řazena konkurence s polyesterem a rovněž zvýšená konkurence na maloobchodní úrovni. Rovněž se na reálném snížení cen bavlny v posledních šesti desetiletích podílí i technologický pokrok vedoucí k růstu produktivity. Maloobchodní ceny oděvů klesají od konce 90. let a odstranění kvót vedlo ke zrychlení trendu od roku 2005. Pokud klesnou ceny spotřebního zboží tímto způsobem, je vyvolána rovněž tlak na dodavatele v hodnotovém řetězci bavlněného průmyslu, což se zpětně promítne na vyplacených cenách pěstitelům v rozvojových zemích za sklizenou bavlnu (Brun a kol., 2011).

4.4.2 Charakteristika produkce bavlny v Mali

Ideální klimatické podmínky pro produkci bavlny jsou dlouhá vegetační období se stálými teplotami v rozmezí od 18°C do 30°C, propustná a úrodná půda spolu s dostatkem slunečního svitu. Rozhodujícím kritériem je rovněž dostatečné množství srážek, alespoň 500 mm, v klíčovém období plodiny. (FAO, 2013) Tyto zmíněné požadavky na produkci bavlny splňuje oblast podél území řeky Niger v jižní části Mali, která je známá svým názvem *Old Cotton Basin*. Právě z tohoto úrodného kraje, zahrnující regiony – Sikasso, Segou, Koulikoro a Kayes každoročně pochází přibližně 50 – 70 % malijské produkce

(Brun a kol., 2011). **Obrázek č. 8**, znázorňuje tyto hlavní pěstitelské oblasti bavlny v Mali.

Obrázek č. 8: Hlavní pěstitelské oblasti bavlny v Mali

Zdroj: Haggblade, 2010, str. 57

Vzestup průmyslu s bavlnou započal v šedesátých letech minulého století spolu s institucionálními změnami, spojenými se vznikem samostatného nezávislého státu Mali. Toto období představovalo zlom nejen v produkci bavlny v Mali, ale rovněž dávalo příležitost ke vzniku některých institucí založených na bázi joint venture, jako např. CFDT. Tato společnost vznikla v roce 1974 znárodněním instituce pro rozvoj textilního průmyslu CMDT a začala se angažovat v klíčových oblastech pěstování bavlny, čímž se zasloužila i o její rozvoj. Na začátku vzniku byl hlavním vlastníkem stát s podílem 60 % a samotná francouzská společnost vlastnila 40% podíl. Po čase společnost v důsledku znárodnění průmyslu zodpovídala za zajištění vstupů (hnojiva, pesticidy, semena atd.) na úvěr, což formovalo charakter CMDT do podoby monopsonu (Therault, Serra a kol., 2013). I přesto, že průmyslový sektor s bavlnou prošel významnou reformou, v současné době je stále pod držením jedné společnosti. Tato situace představuje pro farmáře z bývalých francouzských kolonií benefit v podobě poskytování know-how i úvěrů, které se pěstitelům z jiných částí Afriky nemusí dostávat. Někteří autoři však oponují tvrzením, že chybějící volná soutěž na trhu přispívá k situaci upřednostňující sledování zisku v krátkodobém horizontu na úkor dlouhodobé situace producentů a národního hospodářství (Badiane, Ghura a kol., 2002). Existující studie, zabývající se vztahem mezi organizační strukturou trhu a sektorem s produkcí bavlny poukazuje na přímou vazbu mezi vyšším

stupněm konkurence a vyššími výkupními cenami pěstitelů, přičemž systém nastaven takovýmto způsobem nezajistí adekvátní přístup k půjčkám ani eliminaci chudoby producentů (Theriaulat, Serra a kol., 2013). Na podobné bázi byla uskutečněna komparativní analýza zemí v Africe produkujících bavlnu, ze které vyplývají vyšší výnosy s menší produkcí pro země liberalizující svůj trh. V opačném případě, trhy regulované, zvyšují úroveň výroby na úkor produktivity (Delpeuch, Leblouis, 2014). Na trhu s bavlnou v Mali má situace podobný charakter, jako na trhu s kakaem v Ghaně. Průmysl s danými komoditami je podmíněn jednou monopolistickou a jednou monopsonistickou organizací, v jejichž kompetencích jsou mnohá důležitá rozhodnutí spojená s aktivitami farmářů a jejich podporou. CMDT však představuje také hlavního aktéra podílejícího se svými aktivitami na celkovém rozvoji Mali skrze udržování venkovské infrastruktury a financování rozvoje místního obyvatelstva (IBPA USA, 2013).

Specifikem pro průmysl bavlny v Mali je požadavek ze strany vlády na farmáře, kteří se chtějí účastnit na produkci, aby byli členy družstev. V každé vesnici operují maximálně dvě družstva, v rámci kterých existuje solidární odpovědnost. V případě, že některý ze členů družstva není schopen dostát svým závazkům, povinnost narovnat rozdíl vzniká členům ostatním. V situaci, kdy příjem a rozpočet družstva jako celku není dostačující pro pokrytí stávajícího dluhu, zasahuje CMDT stržením určité částky z každé své platby určené farmářům, dokud není závazek zcela vyrovnán (Theriaulet, Serra a kol., 2013). Tímto opatřením jsou nejvíce zasaženi solventní a nejvýkonnější producenti, protože ve výsledku musejí poskytnout své finanční prostředky, aby splatili dluhy jiných pěstitelů.

Jak již bylo zmíněno, pěstitelé bavlny v Mali z důvodu rozložení rizika plynoucího ze zamření pouze na jednu komoditu, orientují své aktivity i na produkci jiných plodin, zejména pak kukuřici. Toto opatření funguje jako reakce na výkyvy cen na trhu. Podle Theriaulta, je bavlna společnými substituty s obilninami, proto cenový růst obilnin ovlivňuje snižování zemědělské půdní výměry pro produkci bavlny (2013).

Vzhledem k výše zmíněným informacím by cenová politika a nastavení výkupních cen mělo být v souladu s cenovým vývojem obilnin. Pokud vzroste poměr cen bavlny a obilnin o 1 %, nezávisle na tom, jestli to bude z důvodu poklesu cen bavlny nebo naopak růstu cen obilnin, bude mít tato skutečnost za následek omezení produkce bavlny o 50 %. Současně se sektor s bavlnou potýká v Mali s problémem v podobě chybějícího distribučního kanálu,

který by efektivně distribuoval potřebné vstupy pro pěstování obilnin. Je tedy na místě brát v tomto hledu v potaz průmysl, který by fungoval jako jednotný systém rotující pěstování bavlny a obilnin. I přesto, že je v současnosti zaznamenán v Mali klesající výkon v produkci bavlny a větší část zdrojů jde do obilného sektoru, stále je bavlna pro farmáře považována za spolehlivější zdroj příjmů (Baquedano, Sanders a kol., 2010).

4.4.3 Fair trade v Mali

Fair trade bavlna začala být certifikována v Mali, v roce 2004, v souvislosti s farmáři zůstávajícími nedoceneným článkem distribučního řetězce. Největším problémem pro pěstitele bavlny jsou podobně, jako pro pěstitele kaka, nestálé tržní ceny, klesající výnosy, stále rostoucí náklady na produkci či nepředvídatelné výkyvy počasí. Vzhledem k rozšířené pěstitelské aktivitě bavlny i ve více vyspělých zemích, jsou největší restrikcí pro malijské farmáře subvence amerických producentů na poli zahraniční konkurence.

Fair trade organizace zastupující farmáře v Mali, byla založena na podporu ekologické a Fairtrade bavlny v roce 2002 pod názvem *Mouvement Biologique Malien* (MOBIOM). Tato společnost zastřešuje 73 maloproducentůvých družstev v regionu Sikasso na jihu Mali a jejím hlavním cílem je zajistit pro farmáře zapojené do systému spravedlivého obchodu principy fair trade skrze vnitřní kontroly a audity realizované orgány *Fairtrade International*. MOBIOM rovněž obhajuje zájmy výrobců, zajišťuje budování kapacit skrze rozsáhlé technické oddělení s více jak 40 pracovníky, pořádá každoroční valné shromáždění všech členských zástupců či dohlíží na realizaci projektů financovaných prostřednictvím fair trade prémií. Na počátku roku 2002, kdy organizace začínala, zajišťovala podporu pro 16 družstev se 174 členy. Tento počet se v současné době téměř zpětinasobil a nynější počet všech farmářů skýtá 6 547 členů s 30% účastí žen. (FLO/Massatoma Mounkoro, 2018). V předchozí kapitole zmíněná společnost CMDT, pak zajišťuje pro MOBIOM a její farmáře logistickou podporu zahrnující shromažďování a přepravu bavlny podle organických protokolů spolu s jejím následným exportem (Brun, Ndiaye a kol., 2011).

MOBIOM však není závislá pouze na spolupráci s CMDT. Provozní rozpočet fair trade organizace je z velké části (75 %) financován skrze *Helvetas Mali*. Zbytek rozpočtu (25 %) je kryt z členských příspěvků vybraných z prodeje bavlny. Aby bylo zabráněno této značné závislosti na společnosti Helvetas, byla vybudována strategie s cílem finanční nezávislosti

stanovena do roku 2010. Za tímto účelem byl zvýšen procentní podíl výnosů z příjmu z prodeje bavlny (28 FCFA/kg) záměrně podpořit provozní náklady MOBIOM, podobně jako daně, které přispívají ke stejnému cíli. Z důvodu nízkých obrátů prodeje bavlny však byly plány v tomto časovém horizontu pozastaveny. Finanční závislost na společnosti Helvetas však nebrání rychlé expanzi, patrnou z kontrolních zpráv od založení MOBIOM. Přestože ambicí společnosti MOBIOM bylo zvýšení zemědělské výměry pro produkci bavlny, v důsledku čehož zaručila vlastní autonomii, CMDT doporučila pěstitelským organizacím revidovat své prognózy směrem dolů, aby bylo zajištěno jejich vyplacení po poklesu prodeje bavlněných zásob. Současně taktéž MOBIOM podpořila politiku diverzifikace produktů s důrazem na zavedení výstavby závodů za zpracování sezamového oleje (Brun, Ndiaye a kol., 2011).

4.4.4 Dopady konceptu fair trade na producenty bavlny v Mali

Vybraná případová studie zabývající se systémem fair trade v Mali v oblasti pěstování bavlny, člení získané poznatky v oblasti dopadů do několika kategorií. Hlavní pozornost byla soustředěna na získání prioritních otázek k porovnání Fairtrade standardů se získanými skutečnostmi z této oblasti. Fairtrade Foundation společně s organizací Max Havelaar sestavili pro tento výzkum následující kategorie zkoumání:

- **příjmy producentů** (dopady fair trade na příjmy producentů bavlny v Mali skrze cenové efekty nebo např. zvyšování produktivity, přístup k úvěrům)
- **životní úroveň domácností** (využívání a dopady fair trade prémie, dodatečné příjmy, zajištění dostatečné obživy)
- **rovnost pohlaví** (dopady fair trade na genderové vztahy mezi producenty, postavení žen)
- **dětská práce** (zapojení dětí do výroby bavlny, ovlivnění jejich vzdělávání)
- **posílení pravomocí** (dopady fair trade na organizace producentů z hlediska poskytování služeb, schopnost zastupovat producenty při jednání s kupujícími, při tvorbě politik či při stanovení ceny)

- **posílení komunity** (dopady fair trade na komunitní správu, perspektivu výrobců a členy komunit)
- **udržitelnost dopadu** (vývoj trendů a stability prodeje fair trade bavlny, rozdílnost trhů, fair trade bavlna vs. organická bavlna, atd.)
- **životní prostředí** (dopady fair trade na produkci bavlny z hlediska užití pesticidů, ochrana půdy atd., přínosy a náklady environmentálních změn zemědělcům a jejich změna v chování).

Pro účely této práce byly veškeré získané poznatky ohledně dopadů synchronizovány do stejného modelu, jako v ostatních případech, tedy do 3 kategorií – sociální, ekonomické a environmentální.

Sociální dopady

Část této práce, zaměřující se na sociální dopady konceptu fair trade, poskytuje ucelený přehled v oblasti charakteristiky domácností, komunit a jejich diferenciaci se zvláštním důrazem na postavení žen a dětskou práci. Výsledky přinášejí možné spekulace o zlepšení stavu producentů bavlny v Mali, kteří byli před zapojení do systému spravedlivého obchodu ekonomicky znevýhodněni nebo marginalizováni systémem konvenčního trhu a obchodování. V otázce postavení producentů je třeba zmínit, že jejich působnost byla detekována již před příchodem Fairtrade a i v současnosti je výroba bavlny primárně řízena asociací CMDT, která poskytuje celou řadu benefitů od technické pomoci, organizace prodeje až po export bavlněných vláken. Nedostatečné řízení spolu s dotacemi v bohatších zemích vedly k potřebě zapojit další, fair trade, organizaci – MOBIOM. Díky této spolupráci, od roku 2003 expandovaly veškeré producenty v Mali.

Podle studie, je za typickou producenty domácnost v Mali považován útvar 10 – 30 lidí, žijících pohromadě na stejném pozemku, sdílející práci a potravu na zemědělských pozemcích. V Mali je častým příkladem neplacená dobrovolná práce mezi domácnostmi v komunitách převážně z hospodářských důvodů, ale také z hlediska udržení dobrých vztahů mezi jednotlivými členy komunit. Většina producentů v Mali je negramotná (přes 80 % farmářů nedokončí základní školu), ti kteří umějí číst, představují výzvy pro převedení odpovědnosti na fair trade organizace primární úrovně. Studie rovněž poukazuje

na klíčové postavení zemědělství a prodej plodin, jež představuje nejdůležitější zdroj příjmů pro 89 % producentů domácností. Muži hrají nepostradatelnou roli v malijských domácnostech v rozhodovací roli ohledně farem, jako je orba, senní, nákup semen a prodej produkce. Ženy naopak zastávají v tomto ohledu práci plnění a dále pak samotnou sklizeň. I přes to, že jsou maloproducenti zapojeni do systému fair trade, který zabezpečuje výši jejich příjmů, studie poukazuje také na vedlejší činnosti uspokojující potřeby domácností. Tyto činnosti zahrnují produkci plodin a chov hospodářských zvířat, drobný obchod a jiné aktivity přispívající do rozpočtu domácností. Zajímavostí jsou remitence od migrujících příbuzných, které, jako příjem, uvedli někteří z respondentů.

Patrný je dopad fair trade na klíčovou sociální diferenciaci v Mali v oblasti zahrnutí žen, jakožto členů do organizací, a uznání jejich práv pro získávání vlastních příjmů z produkce bavlny. To je v souvislosti s celkovou organizací domácností popsáno výše. I přesto, že ženy v Mali nemají rozhodovací pravomoci, mají právo pěstovat plodiny na svých malých pozemcích, jako např. podzemnici olejnou, kukuřici a v některých případech i bavlnu, kterou přispívají do peněžních příjmů domácností. Místní farmáři z Mali rovněž ve výzkumu uvedli, že např. v oblasti chovu zvířat je role mužů určena pro chování přežvýkavců, zatímco drůbež je svěřena ženám. O tom, že role žen je stále více propagována a posílena svědčí i jejich účast na pěstování organické bavlny, která v roce 2002 představovala přibližně 17 %, zatímco o tři roky později se participace žen zvýšila o 23 % členů v asociaci MOBIOM. Tato skutečnost je ve studii přisuzována organické bavlně, která nemá žádné nepříznivé účinky na zdraví a rovněž snižuje riziko úpadku (vstupy jsou prakticky zdarma), což pro ženy zvyšuje atraktivnost na účasti. Samy ženy pak v rozhovorech uznávají, že díky své účasti na produkci bavlny mohou více diskutovat se svými manžely, a to především díky fair trade pravidlům a kampaním zaměřených na zvyšování povědomí o gender rovnosti. I přes tyto pozitivní změny zaznamenal výzkum potenciální negativní dopad na pracující ženy, vyplývající ze stále se rozšiřujícího ekologického zemědělství, vyžadujícího větší péči v oblasti ručního plnění. Jak již bylo zmíněno, tato činnost spadá pod kompetence malijských žen. Z tohoto důvodu existují případy, kdy ženy ve výsledku pracovaly fyzicky více než muži. V jenom z rozhovorů některé ženy v Mali uvedli, že nejsou přesvědčeny o bránění zájmů žen ze strany fair trade organizací. Tomuto tvrzení oponovaly samotné organizace dobře si vědomi omezení žen,

zejména v oblasti sociálních konvencí. Vytvářejí tak strategie ve prospěch zlepšení účasti žen a jejich lepšímu přístupu k zemědělskému vybavení.

Problematika dětské práce je nedílnou součástí ve většině rozvojových zemí a jinak tomu není ani v Mali, v produkci bavlny. Výzkum potvrdil účast dětí nejen při výrobě bavlny, ale také v jiných pracovních odvětvích. Místní vysvětlují tuto situaci tím, že děti se účastní výrobních procesů z důvodu získávání životních dovedností uplatnitelných v budoucnu a rovněž obhajují dětskou práci argumenty jejich školní docházkou, do které samotná práce nezasahuje. Ve studii bylo zjištěno, že u konvenční bavlny je účast dětí na sklizni běžnou záležitostí, neboť se jedná o náročné období, kdy je potřeba každá pomocná síla. Naopak u fair trade bavlny existují zprávy, že péče a odbornost sklizně je natolik precizní záležitostí, že si producenti nemohou dovolit potenciální nedostatky dětské práce, která by snižovala požadovaný standard kvality důležitý pro fair trade trhy. Během výzkumu však v této problematice chyběla jakákoliv průkaznost, která by vedla k utvrzení jakýchkoli důkazů. V mnohých případech si navíc dotázaní protiřečí. Např. skupina žen v Mali otevřeně přiznala, že místní děti začínají pracovat na plantážích již od 10 let, vedoucí představitelé družstva pro organickou bavlnu CPCB tvrdí, že žádné děti nebyly nikdy v místních družstvech zaměstnány. Kvůli zdrojovým a metodologickým omezením tak nebylo možné v této oblasti přivést průkazné výsledky.

Ekonomické dopady

Podpora ekonomických aspektů spadá mezi hlavní cíle systému fair trade. Poskytnutí malým producentům lepší obchodní podmínky oproti konvenčním obchodním systémům by měla zaručit minimální cena bavlny. V této kapitole jsou analyzovány dopady fair trade na příjmy producentů spolu s prémiei a jejich využitím pro producentův komunitu v Mali. Právě zmíněnou výši příjmů determinuje hned několik hledisek, jako např.: množství prodané bavlny, označené jako Fairtrade, výrobní náklady, ale existují také nepřímé důsledky příjmu spojené se změnami kvality a výnosů, využíváním fair trade prémiei ke zkvalitnění výroby.

Od roku 2004 do roku 2007 zajistil fair trade pro své producenty bavlny v Mali výrazné zvýšení cen – 30 % pro konvenční fair trade bavlnu a 70 % pro organickou. Od konce roku 2007 však podle studie dochází k obratu kvůli pokračujícím společnostem, hledající trhy

pro fair trade bavlnu, čímž obdrželi producenti pouze oficiální státní cenu pro oba dva typy bavlny. Většina zemědělců tak profitovala pouze z vyšších cen spojených s rizikovou produkcí kvalitní bavlněné odrůdy, která může vést z důvodu nízkých srážek a omezenému přístupu k zavlažování ke značným ztrátám. Autoři studie dále uvádějí, že prakticky není možné zjistit v souvislosti s příjmy i zisky, které fair trad farmáři utržili z produkce jejich bavlny, vzhledem k nedostatečným a nespolehlivým informacím o výrobních nákladech. Kontroly provedené společností FLO, však v roce 2008 poukazují na minimální návratnost, v případě zohlednění úplných nákladů. Podle provedeného výzkumu však tyto náklady zvýšila sama fair trade organizace, zejména vstupy (dražší agrochemikálie) a prací, které měly vést ke zlepšení kvality (především snížením kontaminace) a vyšším výnosům v důsledku cenových pobídek ze strany fair trade. Vyšší příjmy jsou z dotazníkového šetření primárně používány k pokrytí základních výdajů domácností. Někteří výrobci však uvádějí, že poté, co pokryjí tyto náklady, přebytek investují do činností generující další příjmy (chov hospodářských zvířat či rostlinná výroba) Tato skutečnost naznačuje, že fair trade pomáhá posílit podpůrné procesy udržitelného rozvoje výrobcům s nadprůměrnou produkcí bavlny. V případě farmářů s malými osevními plochami, nebo s nízkými výnosy jsou příjmy omezeny především na snížení chudoby.

Veškerá bavlna vyprodukovaná v Mali pod společností MOBIOM se prodává zákazníkům pod značkou Fairtrade prostřednictvím CMDT. Minimální cena pro organickou Fairtrade bavlnu je aktuálně 0,50 EUR/kg, zatímco sazba pro konvenční bavlnu je 0,26 EUR/kg. Kromě minimální ceny dále společnost MOBIOM obdrží Fairtrade prémii ve výši 0,05 EUR/kg, která zajišťuje investice do podnikatelského nebo komunitního rozvoje. Méně než polovina z těchto premií slouží k pokrytí provozních nákladů MOBIOM. Zbytek finančních prostředků slouží pro realizaci komunitních projektů vybraných samotnými členy družstva, které však musejí být schváleny MOBIOM. Mezi projekty, které byly nedávno dokončené, patří: výstavba více jak 15 skladů pro bezpečné skladování agrárních vstupů, vybudování edukativního střediska pro vzdělávání negramotných členů MOBIOM, výstavba porodní ambulance se zajištěním asistentské péče, realizace desítek vrtů pro zajištění pitné vody a mnohé další (FLO/Massatoma Mounkoro, 2018).

Environmentální dopady

V oblasti životního prostředí, iniciovala společnost MOBIOM důležité kroky vedoucí k významným změnám při transformaci z konvenčního zemědělství na ekologické. Rovněž byl vyvinut tlak na zlepšení ochrany životního prostředí a odolnost vůči klimatickým změnám, které zásadním způsobem ovlivňují objem a kvalitu produkce bavlny, skrze celé řady školní a kampaní, jež měly za úkol zvyšovat povědomí farmářů o dané problematice. Pokrok v této oblasti je do značné míry přisuzován nejen systému fair trade, ale také podpoře rozvojové organizaci *Helvetas*, jejíž iniciativa od počátku vedla k dosažení certifikátu o ekologickém a fair trade zemědělství. Z této spolupráce tedy vyplývá, že rozvoj v oblasti životního prostředí nelze přisuzovat pouze hnutí fair trade, jako takovému. Zdá se však, že fair trade a ekologická produkce se vzájemně mohou podporovat a kolaborace více asociací tak přináší určitou možnost rozvoje v ještě větším rozsahu. Podle studie dokonce existují důkazy o tom, že společnost Fairtrade spolupracuje s ekologickými standardy při dosahování lepších výsledků v udržitelném zemědělství, a to především v době, kdy dochází k prodeji. Úspěch v této oblasti hlásí především přechod na používání méně toxických pesticidů, jak v organické, tak fair trade konvenční produkci, což se projevilo i na pozitivních dopadech v oblasti lidského zdraví místních farmářů. Podpora udržitelných metod produkce může přispívat alespoň v krátkodobém horizontu k odolnosti bavlníků nejméně ve dvou producentských oblastech Mali. Právě v těchto oblastech - Kutch a Bougouni - postihují farmáře nepředvídatelné intenzivní deště, které způsobují klimatické podmínky ideální pro množení škůdců. Tradiční fair trade výrobci však oproti výrobcům ekologickým uvádějí dlouhodobé vyšší vstupní náklady, v důsledku růstu cen.

I přes pozitivní dopady systému fair trade na životní prostředí není jasné, do jaké míry může modifikace zemědělství pomoci producentům bavlny v Mali čelit klimatickým změnám, které zásadním způsobem ovlivňují celý koloběh výroby, spolu se změnami životního prostředí, kterým je třeba se neustále přizpůsobovat. Do budoucna je pro malijskou produkci bavlny velkou výzvou bezpečnost domácností, která je ohrožena rizikem kontaminace GMO nebo problémy s vyšším pracovním zatížením, z důvodu náročných ekologických metod.

4.4.5 Zhodnocení konceptu fair trade v Mali

Z případové studie vyplývá, že pro samotné producenty není důležité jen zapojení do konceptu fair trade, ale i samotná volba jejich produkce, tedy rozhodnutí, zda pěstovat konvenční, či organickou bavlnu. Ta nejvíce jakostní je prodávána pod označením fair trade, za což farmáři inkasují vyšší zisky, ovšem kompenzací za rovněž mnohem vyšší náklady, než v případě organické bavlny. Rozřazení druhů této komodity přispívá k jejímu ocenění na trhu. I to je jeden z důvodů, proč byly investovány finanční prostředky skrz fair trade prémie do výstavby skladů určených pro zabránění smíchání obou dvou druhů. Pro fair trade bavlnu je stanovena konkrétní hranice výkupní ceny. Ceny na trhu jsou však v současnosti vyšší a z tohoto důvodu rostou zisky, pro certifikované i necertifikované farmáře. V případě, že by tržní cena byla nižší než cena fair trade, profit by připadl pouze na stranu certifikovaných producentů, z důvodu zajištěného příjmu stanoveného minimální fair trade cenou. Po zhodnocení všech fair trade dopadů – sociálních, ekonomických a environmentálních – je patrné jejich prolínání a vzájemná návaznost. Díky zapojení do systému spravedlivého obchodu dostávají producenti vyšší příjmy, které spolu s prémiemi tvoří základ nejen pro možnost vymanit se z chudoby, ale také přispívají ke snížení počtu negramotných, kterých je v maliských fair trade organizacích více jak 80 %, skrze programy realizovanými fair trade organizacemi. Nabyté znalosti aplikují farmářů v oblasti udržitelné produkce, související s ochranou životního prostředí. V porovnání s ostatními komoditami, není průmysl s bavlnou rozvinut do tak značné míry, aby bylo možné zhodnotit skutečný dopad již v tuto chvíli. Podle statistických prognóz všech poptávka, zejména po organické bavlně, bude mít do budoucna značný rostoucí trend, který by mohl zaručit ještě vyšší participaci fair trade bavlny na mezinárodních trzích a pomoci tak rozvojovým zemím produkující tuto komoditu.

4.5 Fair trade na Fidži se zaměřením na cukrovou třtinu

Poslední vybraná případová studie se zaměřuje na koncept fair trade a jeho dopady na pěstitele cukrové třtiny v oblasti Vanua Levu, tedy druhém největším ostrově Fidži v Oceánii. Výzkum je opět zaměřen na klasifikaci přínosů a nákladů, které mají vliv na místní producenty ve srovnání situace před a po vstupu do konceptu spravedlivého obchodu a jeho certifikace. Jako zdroj dat v tomto případě slouží především poskytnuté rozhovory s farmáři nebo jinými zainteresovanými osobami, které jsou porovnány

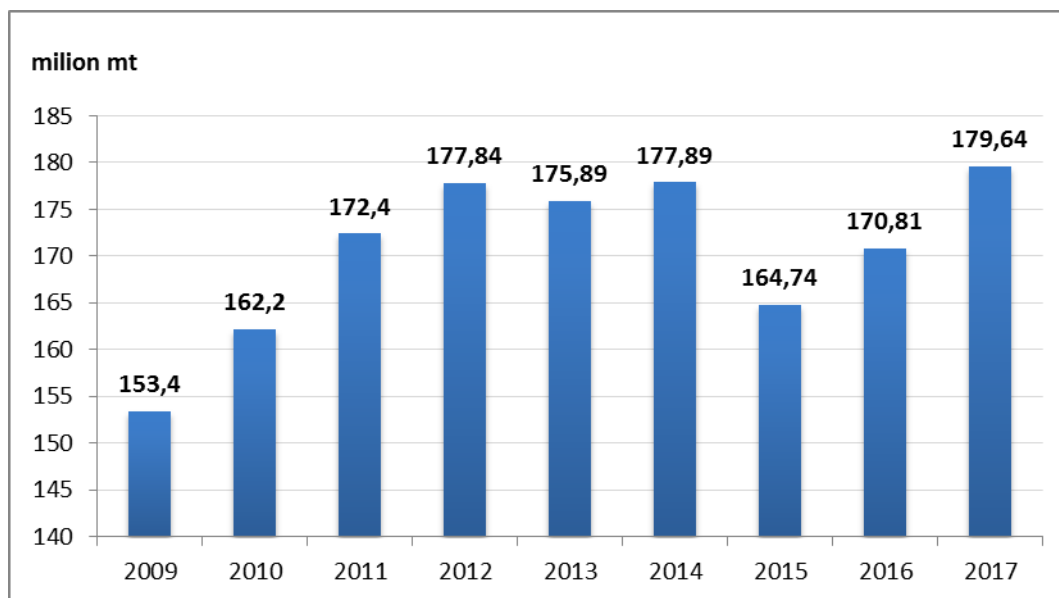
s dokumenty FLO, včetně informací a statistik poskytnutými Asociací producentů cukrové třtiny v Labase – LCPA.

4.5.1 Situace na mezinárodním trhu s cukrovou třtinou

Trh s rafinovaným i syrovým cukrem je obecně charakterizován značnou rozsáhlou domácí podporou, narušující obchodní politiky. Jako příklad takové podpory může být garantovaná minimální cena pro producenty, státně regulované maloobchodní ceny, exportní subvence či různé další kvóty. Mezinárodní trh s touto komoditou je rovněž do značné míry ovlivněn preferenčními obchodními dohodami, díky kterým získávají producentské země přístup na vyspělé trhy EU či USA. Příkladem takovýchto zemí může být Africká, Karibská a Pacifická skupina rozvojových států (ACP) mající multilaterální smluvní vztah s EU, který jim umožňuje preferenční vstup na její trh (DFID, 2012).

Celosvětová produkce za rok 2017 dosáhla 179,64 milionu metrických tun, což je nejvíce za posledních 10 let, jak dokládá **graf č. 10**.

Graf č. 10: Světová produkce cukru v letech 2009 - 2017

Zdroj: vlastní zpracování, Statista, 2018

Mezi největší světové producenty se dlouhodobě řadí Brazílie, která za rok 2017 vyprodukovala 40,2 milionů metrických tun cukru, Indie s produkcí 27,7 milionů metrických tun a neproduktivnější trojici uzavírá EU-27 s 20,1 milionem tun cukru (Index Mundi, 2018). Globálně se na světové produkci cukru podílí rozvojové regiony

světa oproti vyspělým zemím v poměru 3:1 a růst této produkce byl rovněž zaznamenán v rozvojových státech, kde v období mezi roky 1961 – 2008 došlo k navýšení výroby přes 220 %. Ve stejném časovém horizontu ve vyspělých zemích tento růst činil 130 %. Z pohledu třtinového cukru je mezinárodní trh ovládán především Latinskou Amerikou a Asií. Ty se podílejí na světové produkci z 85 %. Ani Evropa však neztrácí rostoucí tempo, zejména pak bývalé koloniální mocnosti, jako např. Velká Británie. Zatímco v roce 1961 bylo rafinováno v Evropě okolo 30 tisíc tun třtinového cukru, o padesát let později statistické údaje FAO uvádějí hodnoty okolo 3 milionů tun, což představuje průměrné meziroční tempo přibližně 11 %. Obecně lze říci, že světová výroba cukru v minulých letech, až na některé výjimky trvale rostla. Samotnou produkci ovlivňuje celá řada faktorů, jako např.: růst spotřeby z důvodu růstu světové populace a růstu kupní síly nebo vývoj cen na mezinárodních trzích. Dále se na produkci cukru zásadně podílí uplatňované politiky jednotlivých zemí, které v případě vyspělých zemí je znatelný vliv politicko-ekonomické podpory, oproti rozvojovým zemím, kde trh není nijak výrazně regulován (Smutka, Pokorná a kol., 2011).

Spotřeba cukru se liší v závislosti na jednotlivých státech. Existují státy, kde spolu s vysokou produkcí roste i spotřeba. Typickým příkladem je Brazílie, kde spotřeba dosahuje téměř 60 kg cukru na jednoho obyvatele. Vysoké hodnoty jsou rovněž zaznamenány v Austrálii (50 kg na osobu) nebo Thajsku (40 kg na osobu). Opačným příkladem pro tyto země je např. Mozambik, kde se spotřeba pohybuje na úrovni 6 kg na obyvatele. V zemích EU a USA, jsou hodnoty na podobné úrovni, a to okolo 30 kg na obyvatele (Smutka, Pokorná a spol., 2011) Obecně však ve spotřebě cukru dominují rozvojové země, které se podílejí na celosvětové spotřebě z více jak 77 % a očekává se, že budou primárním zdrojem budoucího růstu poptávky, zejména pak v Asii. (ISO, 2016) Jak již bylo zmíněno, mezinárodní trh s touto komoditou je významně ovlivněn cenovou úrovní, která vykazuje značné rozdíly realizované na vnitřních trzích jednotlivých zemí. Příkladem cenové rozdílnosti je situace z období 2008/2009, kdy se v Japonsku hodnota jednoho kila cukru pohybovala okolo 2,2 USD či ve Velké Británii dosáhla cena 1,32 USD. Na druhé straně v rozvojových zemích nebo státech majících příznivé podmínky pro konkurenceschopnou produkci cukru, byly zaznamenány relativně nižší ceny: v Austrálii 1,1 USD/kg, v Brazílii 0,66 USD/kg či v Indii 0,51 USD/kg (Smutka, Pokorná a kol., 2011).

Graf č. 11: Průměrné denní ceny cukru v letech 2013 - 2018

Zdroj: Macro Trends, 2018

Aktuální průměrné ceny cukru se pohybují okolo 0,1326 USD/lb. Jak ukazuje **graf č. 11**, průměrné ceny na trhu se za posledních 5 let nedostaly přes hranici 0,24 USD/lb, i přesto má cena cukru velmi nestabilní charakter v čase, a rovněž tendence velmi výrazně oscilovat. Například během období roku 2016 -2017 ceny cukru kolísaly v rozmezí hodnot 0,14 – 0,23 USD/lb.

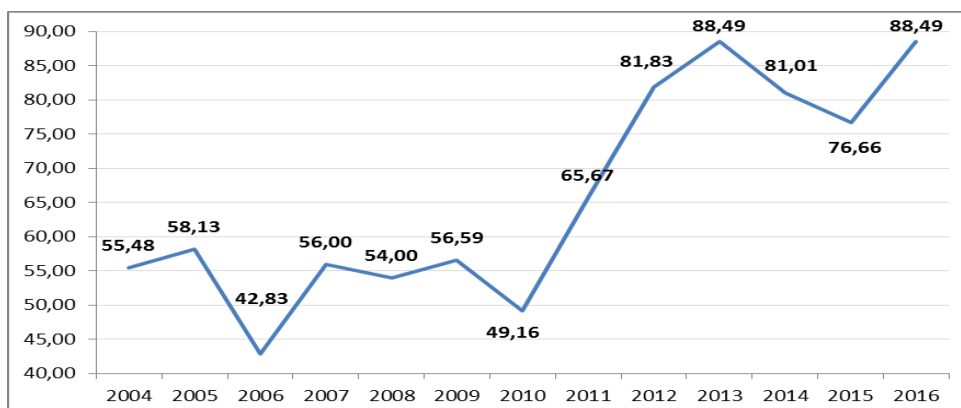
4.5.2 Charakteristika produkce cukrové třtiny na Fidži

Cukrový průmysl tvoří pro Fidži již 125 let základ udržitelné ekonomiky. Produkce cukru byla začátkem strategie na podporu hospodářského růstu v dobách kolonialismu a o pár let později se již stala nenahraditelným odvětvím průmyslu. Výroba cukru na Fidži přispívá k tvorbě HDP přibližně 7 % a sektor tohoto průmyslu generuje zaměstnanost pro více než 51 000 místních osob. Problémem v posledním desetiletí jsou neobnovitelné pronájmy půdy s cukrovou třtinou spolu s končící lhůtou některých dohod o obchodu, přinášející pro tuto zemi značné výhody. Neustávající problémy v oblasti průmyslu, zejména neefektivní výroba a přepravné či ukončená spolupráce ze strany EU v oblasti zvýhodněných cen přispívají k mírnému poklesu celkové produkce cukrového průmyslu na Fidži. Vláda na tuto situaci reagovala vytvořením plánu na restrukturalizaci (Narayan, Prasad, 2004).

Jedním z řešení, které mělo přispět ke zlepšení situace, byla modernizace 3 hlavních cukrovarských závodů, což se ukázalo jako nedostatečné. Neefektivní výroba a snížení tržeb zapříčinily platební neschopnost společnosti *Fiji Sugar Corporation (FSC)*, která byla založena zákonem parlamentu roku 1972, jako instituce zabývající se problematikou cukrového průmyslu (FSC, 2014). Vzhledem k významné roli, jakou představuje tento průmysl v ekonomice Fidži, přistoupila na pomoc vláda USA, která převzala vedoucí pozici a úlohu revitalizace průmyslu spolu s pomocí, dostat z tíživé situace FSC, skrze finanční injekci přes 130 milionů USD. FSC se rozhodla čelit výzvám komplexnějšího přístupu k průmyslu v roce 2011 a soustředila se na tři hlavní body této oblasti: suroviny, jejich zpracování a následné příjmy. Výsledky jsou pravidelně prezentovány analýzou každého z těchto elementů a projednávají možné přínosy pro všechny stakeholdery, zejména pak pro společnost FSC a farmáře cukrové třtiny (Sugar Conference, 2012).

Producentická sezóna pro rok 2016 byla zakončena výrobou pouze třemi hlavními cukrovary ze čtyř. Celkem bylo zpracováno 1,38 milionu metrických tun cukrové třtiny a vyrobeno bylo okolo 139 503 tun surového cukru, což je o 9,9 % méně, než bylo původně predikováno. Odvětví nebylo dostatečně imunní vůči silnému tropickému cyklónu Winston, který postil největší oblasti výroby cukrové třtiny v západní divizi. Farmáři na Fidži za rok 2016 obdrželi 88,49 FJD za tunu třtiny (FSC, 2014). Jak dokazuje **graf č. 12**, vyplacené ceny jsou v posledních letech velmi volatelní, což producentům nezajistí možnost do budoucna odhadnout výši svých příjmů a rovněž tak i realizace plánů má spíše krátkodobý charakter.

Graf č. 12: Vyplacené ceny producentům cukrové třtiny v letech 2004-2016 v FJD/t

Zdroj: vlastní zpracování, Fiji Bureau of Statistic, 2017

4.5.3 Fair trade na Fidži

Veškerá produkce cukru vyvážená z Fidži je prodávána britské cukrové společnosti *Tate a Lyle Sugars Limited* (TLS), která se v únoru roku 2008 zavázala k převedení veškerého svého maloobchodního cukru, na cukr s označením Fairtrade. Zahájení procesu o možnost získat certifikaci Fairtrade proběhlo na Fidži ještě téhož roku, prostřednictvím výboru pěstitelů cukrové třtiny (*Sugar Cane Growers Council*). Průzkum zhodnocující podmínky pro přidělení této certifikace, uskutečnila FLO rovněž v roce 2008, aby se přesvědčila o vhodnosti výboru pěstitelů stát se kandidátem na demokratickou organizaci se schopností zastupovat drobné producenty cukru, podle fair trade principů. I přes kladné zhodnocení veškerých kritérií pro zaměstnance v odvětví cukru, udělení certifikace nebylo možné, z důvodu zrušení výboru v roce 2009. Následné zasedání zástupců cukrového průmyslu spolu s příslušnými reprezentanty FLO, uskutečněné o rok později, rozhodlo o vybudování 4 organizací drobných pěstitelů, kterým byla pro každou produkci přidělena certifikace zvlášť. Prvním projektem, který měl prověřit tuto fair trade realizaci, se stala organizace producentů cukrové třtiny v části Labasa (Island Business, 2012). Začátkem roku 2011 prostřednictvím nově vzniklého sdružení *Labasa Producers Association*, zastupujícího pěstitelů cukrové třtiny na Vanua Levu, tak bylo možné konečně začít prodávat produkty z ostrova Fidži pod certifikačním označením Fairtrade (FLO/Sugar Farmers, 2018).

.Zavedení systému fair trade je obecně vnímáno, jako pozitivní přístup k jinak znevýhodněným producentům rozvojových zemí, zejména pak v oblastech, kde se certifikované produkty dostávají ke koncovým spotřebitelům. Tento pohled na fair trade problematiku však nemusí být vnímán stejně i v očích samotných pěstitelů v oblasti Oceánie, kde je obecně nižší rozsah výroby, promítající se na vyšších fixních nákladech na zavedení certifikace. Specifickým charakterem pro produkci fair trade cukru, je rovněž neexistence fair trade minimální ceny, která je jinak typická pro jiné produkty. Tvorba ceny je založena na základě vzájemného vyjednávání mezi zúčastněnými stranami obchodního styku, tedy mezi obchodníky a samotnými producenty (Fairtrade and Sugar, 2013).

4.5.4 Dopady konceptu fair trade na producenty cukru na Fidži

Podobně, jako v předchozích třech studiích, i zde byla pozornost zaměřena na hodnocení konkrétních dopadů systému fair trade na drobné producenty a jejich organizace,

s následnou kategorizací v souladu s hlavními principy dle FLO do třech oblastí – sociální, ekonomické a environmentální.

Sociální dopady

Rozvoj sociálních aspektů je ve vybrané studii zhodnocen v relaci k východiskům sociálního rozvoje stanovujícího FLO. V principu se jedná o nezbytnost vytvořit demokratickou nezávislou organizaci drobných pěstitelů, reprezentující je v oblasti produkce cukrové třtiny v oblasti Vanua Levu na ostrově Fidži. V návaznosti na tento požadavek byla založena asociace LCPA, zaštiťující všechny farmáře cukrové třtiny na ostrově. Právě toto společenství plní funkci správce prémiového fondu s důrazem na zájmy všech svých členů, transparentnost a demokratické principy. Případová studie přináší informace o velmi rozvinuté organizační struktuře LCPA, která poskytuje podporu a hájí práva více jak 40 000 farmářů v deseti administrativních zřízeních, která jsou dále členěny na nižší organizační útvary. Pokud mají pěstitelé podporu v takovéto demokratické organizaci, hájící spravedlivé principy obchodu, je zde potenciál pro další možný rozvoj v oblasti sociálních aspektů, i když v budoucnu nemusí být vždy nutně využit. Studie však poukazuje na výsledky, jež se dostavily již v prvních letech fungování LCPA na bázi demokratické struktury. Z pohledu pěstitelů je největším přínosem, díky této organizaci, rozvoj v podobě pořádaných školení a meetingů, které jsou povinné pro všechny členy spadající pod LCPA. Autoři studie vidí však jistá negativa v množství času strávených na těchto povinných seminářích, která by mohla ve finále vést z krátkodobého hlediska k nižší produkci. Tyto obavy jsou však vyváženy dlouhodobou perspektivou, která by naopak měla přispět k vyšší efektivitě i produktivitě místních farmářů (Brower, 2012).

Ekonomické dopady

V rámci konceptu fair trade a jeho vlivu na ekonomický rozvoj producentů existuje v případě produkce cukrové třtiny na Fidži zásadní rozdíl oproti jiným zkoumaným komoditám v této práci. Jak již bylo zmíněno výše, pro farmáře z oblasti Vanua Levu nejsou definovány fair trade minimální ceny. Tato skutečnost značně snižuje efekt ekonomických dopadů, protože bez minimálních garantovaných cen producenti nejsou schopni plánovat své příjmy v dlouhodobém hledisku tak, jak by jim to umožňovala stanovená minimální cena, stejně jako v předchozích případech ostatním producentům

jiných komodit. Absenci minimální ceny se snaží kompenzovat pěstitelům alespoň fair trade prémie, která se aktuálně drží na úrovni 60 USD za metrickou tunu exportovaného konvenčního cukru. V případě organické cukrové třtiny se fair trade navýší ještě o dalších 20 dolarů, tedy na 80 USD za metrickou tunu (FLO, 2018). Detailnější přehled o výši premií pro jednotlivé druhy cukru je k nahlédnutí v příloze č. Studie uvádí, že v roce 2010 souhrnné příjmy z této prémie dosáhly částky 4,2 milionů FJD a vyplaceny byly farmářům o rok později v březnu roku 2011. Tyto finanční prostředky jsou vypláceny prostřednictvím již zmíněné společnosti *Tate and Lyle Sugars*, která má jako jediná výhradní právo vykupovat cukr na Fidži. Dále jsou tyto prostředky soustředěny do speciálního fondu, zřízeného pro účelné potřeby všech pěstitelů a jejich komunity, z čehož vyplývá, že nadstandardní peněžní částky obdržené skrze fair trade prémie nejsou z pravidla nikdy vypláceny přímo jednotlivým farmářům. Takto nastavený systém vychází z požadavků FLO, která pověřila LCPA spravováním těchto finančních obnosů a jejich následnou investici do vybraných oblastí. Studie uvádí 3 základní kategorie, do kterých jsou finanční prémie rozděleny:

- provozní náklady společnosti LCPA
- dotace a koupě potřebných vstupů pro pěstitele
- projekty rozvíjející komunity.

Největší část z fair trade prémie - 71,3 % - je vynaložena na řízení společnosti LCPA spolu s monitoringem a koordinací systému fair trade. V této oblasti přicházejí autoři studie na teoretickou myšlenku vyplacení veškerých prostředků získaných z prémiových plateb přímo jednotlivým producentům, jako příslib nižších nákladů. Odůvodněním je uhrazení pouze počátečních aktivit spojených s inspekcí a odbornou konzultací při inovaci systému. Úskalí spočívá v možnosti producentů nakládat se získanými finančními prostředky ve svůj vlastní prospěch, což by ohrozilo potenciální rozvoj celé komunity, řízený nyní LCPA (Brower, 2012).

Z uskutečněných rozhovorů s místními producenty vyplynulo jejich upřednostnění vyplacených premií přímo do jejich vlastních rukou. S odstupem času si však začali uvědomovat zásadní přínos, který jim finanční prostředky získané díky fair trade premiím,

při společném využití přináší pro celou místní komunitu. V tomto bodě dochází studie k závěru, že z pohledu ekonomických aspektů, přináší koncept fair trade producentům i celé komunitě na Fidži významné benefity v souvislosti s vyplácenými prémie. Aby však systém spravedlivého obchodu mohl fungovat v dlouhodobé perspektivě, je nutné zaopatřit soustavné vedení fondů pro maximalizaci získaných prostředků plynoucích z fair trade prémie.

Environmentální dopady

Stále se zvyšující tlak na požadavky v oblasti životního prostředí přispěly k založení *Rozvojového plánu na podporu životního prostředí* na Fidži (Environmental Management Plan). Hlavním cílem tohoto projektu je úplné vyloučení používaných látek, které radikálním způsobem ovlivňují nejen životní prostředí, ale i zemědělskou produkci a její komodity. Mezi tyto zakázané látky řadí FLO především toxické herbicidy a chloridy. Striktní pravidla a opatření ze strany fair trade organizací dále na ostrově Fidži vedly k implementaci programu na bezpečnější uchovávání a skladování veškerých chemikálií. Na základě informací z vybrané případové studie lze konstatovat zlepšení situace. Před zapojením producentů do systému téměř 20 % farmářů používalo zakázané pesticidy a jiné škodlivé látky za účelem vyhubení plevele, zatímco po zahájení certifikace byl tento výskyt zcela eliminován. Školení všech pěstitelů spadajících pod fair trade organizaci jsou hrazeny, spolu s dalšími náklady na vzdělávání v environmentální oblasti, z prémieového fondu. Avšak, jak již bylo zmíněno, tyto meetingy jsou pro producenty povinné a zabírají jim poměrně značnou část času, který by jinak mohli věnovat běžné práci na plantážích. Pokud by však nebyli dostatečně zasvěceni do této problematiky, docházelo by i nadále k nejrůznějším škodám na životním prostředí, což by do budoucna ohrožovalo jejich potenciální produkci (Brower, 2012).

4.5.5 Zhodnocení konceptu fair trade na Fidži

Případová studie zabývající se dopady konceptu fair trade na producenty ostrova Fidži hodnotí zapojení do tohoto systému pro zúčastněné strany pozitivně. Autoři studie však upozorňují, že pouze takto řešená situace nemůže nikdy přinést dané zemi v oblasti cukrového průmyslu nadprůměrnou ziskovost. To je dáno zejména celou řadou problémů, v oblastech institucionálního uspořádání, zemědělské výměry či pracovní síly, které

představují určitou formu výzvy do budoucna. Současně studie dochází k závěru, že fair trade není jedinou certifikační formou, mající tendence poskytovat řadu výhod. V potaz se bere např. certifikace ekologického zemědělství, které na rozdíl od konceptu fair trade detailněji řeší znehodnocování půdy nebo udržitelnou zemědělskou praxi. Do budoucna tak tato případná kolaborace představuje při nejmenším důvod k zamyšlení. I přes určité nedostatky je fair trade vyhodnocen, jako nástroj pro eliminaci (nikoliv úplné vymýcení) chudoby, se kterou se potýká valná většina producentů na ostrově Fidži.

5. Zhodnocení výsledků

Oficiální definice řadí koncept fair trade do strategie, zaměřené na zmírnění chudoby a snahy dosáhnout udržitelného rozvoje. Jedním z hlavních cílů tohoto systému je vytvořit příležitosti pro znevýhodněné producenty konvenčním obchodem. Fair trade tedy představuje formu určitého tržního mechanismu, se snahou redistribuovat příjmy ve prospěch výrobců z rozvojových zemí. Toto tvrzení bývá často terčem kritiky, a to především z obavy, že poměrně značná část finančních prostředků získaná prostřednictvím fair trade premií bývá v praxi pohlcena kvůli vysoké byrokracii spojené se spravováním systému.

Bez ohledu na uvedená tvrzení, představuje systém spravedlivého obchodu nedílný prvek tržního systému. Tato alternativní obchodní forma nabízí některým zapojeným účastníkům více možností, jak realizovat svou produkci, než konvenční trhy. I přes veškeré výzkumy a výsledky, které se případovým studiím podařilo získat, však doposud není jasné, zda systém fair trade představuje dlouhodobou strategii pro udržitelný rozvoj.

Výsledky všech čtyř případových studií dokazují určité pozitivní přínosy, jak pro jednotlivé producenty, tak i pro celé komunity, zapojené do tohoto systému. I přesto je potřeba brát na mysl, že poptávka po Fairtrade produktech představuje jen velmi omezenou část z globální poptávky po primárních produktech. Celkově jen určité malé procento z globálního obchodu, které zaujímá fair trade, má za následek jeho omezené dopady, které se vztahují pouze na vybrané producenty z rozvojových zemí. Ti ve většině případů navíc distribuují na trh, prostřednictvím fair trade platformy, jen omezenou část své produkce. I přesto, že statistiky dokazují v posledních letech razantní růst objemů fair trade prodejů, stále tento koncept pod svou certifikací reprezentuje úzký podíl prodejů komodit v mezinárodním měřítku. Pozitivní přínosy a dopady fair trade jsou do značné míry limitovány nejen velikostí tohoto systému, ale také jeho úzkým rozsahem. Případové studie poukazují na problém vysokých nákladů spojených s certifikací, na jejich úkor se toto hnutí prakticky nemá šanci rozšířit a více cílit své praktiky na ty nejchudší producenty. Rovněž výsledky ukázaly, že tyto vysoké náklady mohou již od počátku zřízení uvést organizace do dlužnické pozice, což mimo jiné vede k omezení efektivity fair trade premií, které se v těchto případech použijí ke snížení závazků a splácení dluhů, místo toho, aby sloužily např. k rozvoji komunit tak, jak by mělo být primárně určeno.

Z globálního pohledu jednoznačně fair trade přispívá k pozitivním dopadům, jak v ekonomické, tak sociální a environmentální rovině. Příznivci a zastánci tohoto konceptu by však měli rovněž respektovat příležitosti konvenčního mezinárodního obchodu. I ten nabízí celou řadu možností, jak zlepšit situaci znevýhodněným producentům, zejména pak v otázce chudoby. Příkladem tohoto tvrzení, může být pohled na ekonomickou liberalizaci a volný obchod, který z hlediska historického vývoje sloužil, jako nástroj potlačení chudoby.

Praktická část této diplomové práce, prostřednictvím analýzy vybraných případových studií, dospívá k závěru, že fair trade představuje pro mnohé producenty z rozvojových zemí možnost jisté formy udržitelného rozvoje, především v oblasti extrémních změn na trzích, příjmů či při organizovaném budování kapacit. V některých případech se však systém spravedlivého obchodu dostává do rozporu s problémy, působící postupné navyšování nákladů na jeho fungování, čímž dává prostor možné kritice. Jistá negativa jsou spatřována i v souvislosti s dalšími náklady provázejícími samotnou certifikaci, jako je management pěstitelských organizací, nezbytná byrokracie či monitoring působící v oblasti dodržování primárních požadavků určených FLO. Tyto a mnohé další náklady pohltí každý rok značnou část vyplácených fair trade prémie. S problémem vysokých nákladů souvisí i výše vstupního kapitálu potřebného pro možnost zařazení do systému, což je opět předmětem kritiky. Celá podstata tohoto férového konceptu spočívá v jeho zacílení zejména na ty nejchudší producenty z rozvojových zemí, což je vzhledem k vysokým nákladům kontraproduktivní. V okamžiku, kdy se tyto výrobci rozhodnou pro vytvoření fair trade organizace, začíná jejich cesta ve valné většině zadlužením, protože nedisponují dostatečným vstupním kapitálem. Jejich dlužnická pozice je tak od začátku staví do situace zatížené závazkovým břemen, která snižuje reálnou hodnotu fair trade prémie. Jejich disponibilní hodnota je ve skutečnosti na úrovni daleko nižší, než by reálně mohla a měla být.

Vybrané případové studie však dokládají, že pozitivní dopady ve všech třech oblastech, tedy sociální, ekonomické i environmentální, převládají nad některými nedostatky, které danou problematikou rovněž doprovází. Finanční prostředky z prémieových fondů jsou skutečně využívány na investice do projektů, jež rozvíjejí potenciál celé komunity

zainteresovaných pěstitelů, kteří tak mohou pracovat v daleko lepších, demokratických podmínkách. Výsledky, kterými disponují jednotlivé studie, však nejsou vždy úplně stoprocentní a to kvůli některým požadavkům ze strany FLO, které buď nejsou zcela naplněny, nebo neexistují dostatečně průkazné informace o tom, že jsou skutečně dodržovány. Příkladem je oblast rovného postavení žen, spolu s problematikou dětské práce, kdy v obou dvou případech nebyly tyto základní požadavky v praxi zcela naplněny, a do budoucna představují výzvu pro možné zlepšení.

Práce dochází závěru, že výsledky přinášející zapojení v certifikačním systému fair trade do velké míry závisí na aktivní účasti samotných producentů organizací, které mohou díky svým schopnostem a aktivitou značnou mírou ovlivnit vývoj celé situace. Organizace s takovými schopnostmi je charakteristická svou transparentností, organizační strukturou a jasně vymezenými pravomocemi. Dále se prokázala nutnost zřízení tzv. prémiového fondu, pro efektivní využívání premií. V rámci tohoto fondu jsou shromážděny veškeré prostředky získané skrze fair trade prémie, které jsou následně přerozděleny do investic k realizaci jednotlivých, především sociálních projektů. Organizace producentů však musí v některých případech čelit různým problémům, které limitují efektivitu jejich počínání. Mezi takovéto faktory lze zařadit zejména překážky působící v samotném vnitřku organizace. Jmenovitě se jedná o příliš velkou kapacitu organizace, jejíž velikost je spojená s komunikačními problémy, příliš velké náklady na vedení agendy, nebo otázka finanční situace družstva, které je velmi často zadlužené. Problém dále představuje i úroveň gramotnosti jednotlivých producentů, jejichž účast v rozhodovacích procesech je buď nízká, nebo není zcela pochopena. V důsledku toho jim často uniká představa, jak například samotná fair trade prémie v praxi funguje. Kromě překážek působících uvnitř organizace, existují i vnější vlivy negativně ovlivňující fungování systému. Kontraproduktivně působí například politická situace dané země, vztahy rozvojových zemí vůči Evropské unii, sociální stereotypy ve společnosti nebo nelibost poskytovat úvěry tam, kde jsou zapotřebí.

6. Závěr

Předložená diplomová práce kriticky hodnotí dopady konceptu fair trade na všechny účastníky podílející se na produkci jednotlivých komodit vybraných rozvojových zemí, v souladu se zásadami, které determinují Fairtrade organizace. Na základě těchto poznatků byla provedena analýza, hodnotící potenciál i možné nedostatky v sociální, ekonomické a environmentální rovině, ovlivňující kvalitu životních podmínek farmářů a jejich komunit.

Text práce je zaměřen jak na teorii, tak praxi v oblasti fungování systému fair trade, pro jehož pochopení je celá problematika zasazena do kontextu teorie rozvojových zemí, se kterou úzce souvisí. OSN řadí země do skupin rozvinutých ekonomik, transformujících se zemí a rozvojových zemí. U zemí s nižšími příjmy, přetrvává dlouhodobá ekonomická závislost na rozvinutých zemích, zejména v zevních ekonomických vztazích. I přes vysoce globalizované prostředí, urychlující hospodářský rozvoj, je světová ekonomika stále prohlubována univerzálním problémem asymetrie, mající negativní dopady především právě pro rozvojové ekonomiky a obyvatele těchto zemí. Systém fair trade představuje pro tyto země alternativní obchodní platformu, která realizuje své aktivity na úrovni volného trhu a přináší tak potenciální příležitost dostat své produkty na mezinárodní trhy a zvýšit tím své příjmy. Koncept spravedlivého obchodu byl založen a stále se vyvíjí v rozpolcení mezi zastánci volného obchodu na jedné straně a příznivci protekcionismu na straně druhé. Tlak z obou dvou stran vytváří pomyslnou střední cestu, jejímž cílem je vytvořit podmínky pro spravedlivější redistribuci, v dodavatelsko-odběratelské sféře obchodního řetězce. Význam konceptu fair trade pak spočívá v uspokojování specifických potřeb spotřebitelů, kteří jsou ochotni zaplatit za produkt cenu, jež je navýšená o tzv. prémii, a tím podpořit producenty z rozvojových zemí, kteří by za normálních okolností dostali daleko nižší cenu. Dodavatelsko-odběratelský řetězec, vyznačující se nerovnoměrným rozdělením svých sil, představuje pro koncept fair trade jeden z možných přístupů, jak řešit problematiku této asymetrie. Oproti vertikální nebo horizontální integraci subjektů tohoto řetězce, působí fair trade na koncové spotřebitele, kterým kompenzuje nerovnosti vyplácenými prémiemi.

V uceleném pohledu na koncept fair trade a jeho působení na sociální, ekonomické a environmentální aspekty lze říci, že se úspěšně daří naplnit jeho hlavní zásady i v praxi, které přispívají k rozvoji a lepším podmínkám vůči znevýhodněným producentům rozvojových zemí. Je však nutné si uvědomit, že se jedná o izolované efekty, které nikdy

nemohou sami o sobě zcela transformovat dané odvětví. Rozsah fair trade možností je rovněž omezený a nemůže být tedy obecně označen za dlouhodobý strategický nástroj pro globální rozvoj. Důležité je rovněž zmínění skutečnosti, že v obecném měřítku se snaží koncept fair trade vzbudit zejména u spotřebitelů dojem, že se jedná o jedinou možnou variantu eticky oprávněného obchodování a že produkty, které označení Fairtrade nenesou, jsou zákonitě nespravedlivé. Tvrzení o tom, že praktikování volného obchodu není správné, je i nepřímou součástí oficiální definice fair trade, což je ovšem klamavé sdělení, protože i konvenční obchod se, zvláště v posledním desetiletí, snaží o svou společenskou odpovědnost, ať už vůči životnímu prostředí, nebo svým zaměstnancům.

7. Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

ADAMCOVÁ, Lenka; NĚMEČKOVÁ, Tereza. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Oeconomica, 2009. 346 s. ISBN 978-80-245-1515-1.

ADAMCOVÁ, Lenka a SÝKOROVÁ, SOŇA. *Rozvojová ekonomika: vybrané problémy. II*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2002. 123 s. ISBN 80-245-0462-6.

CIHELKOVÁ, Eva. *Světová ekonomika - základní nárys a nový vývoj*. Praha: ETC Publishing, 1997. ISBN 80-86006-48-4.

DVOŘÁKOVÁ, Ilona. *Obsahová analýza / formální obsahová analýza / kvantitativní obsahová analýza*. 2010. ISSN 1801-8807.

FRIDELL, Gavin. *Fair trade coffee: the prospects and pitfalls of market-driven social justice*. Toronto: University of Toronto Press, c2007, xix, 347 s. ISBN 08-020-9238-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Portál. Praha, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOLUB, Alois, Jaroslav FOLTÝN a Nikolaj ORDUNG. *Rozvojová ekonomika*. 2. dotisk 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1997. ISBN 80-7079-423-2.

JOLLIFFE, Lee. *Coffee Culture Destinations and Tourism*. Channel View Publications, 2010. ISBN 978-1-84541-143-5.

KUNEŠOVÁ, Hana. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2006. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-455-4.

NICHOLLS, Alex a Charlotte. OPAL. *Fair trade: market-driven ethical consumption*. London: SAGE, c2005. ISBN 978-1-4129-0105-5.

SALVATORE, Dominic. *Protectionism and World welfare: J. N. Bhagwati, Fair trade, reciprocity, and harmonization: the novel challenge to the theory and policy of free trade*. New York, NY: Cambridge University Press, c1993, xiv, 447 p. ISBN 9780521414555.

RANSOM, David. *Fair trade*. Brno: Doplněk, 2011. Společensko-ekologická edice. ISBN 978-80-7239-258-2.

RENARD, Marie-Christine. *Quality Certification, Regulation and Power in Fair Trade*. Journal of Rural Studies 21: 419-31, 2005

ROBINS, Nick, Sarah ROBERTS a Jo ABBOT. Who benefits?: a social assessment of environmentally-driven trade. International Institute for Environment and Development, 1999. ISBN 1904035655.

Internetové zdroje

Africa Economic Analysis . *Export Sector Liberalization and Forward Markets: Managing Uncertainty During Policy Transitions*. [online]. 2008 [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://www.africaeconomicanalysis.org/articles/gen/financialmarketshtm.html>

An Inspiration for Change: Annual Report - Fairtrade Labelling Organizations [online]. 2007 [cit. 2017-12-20]. Dostupné z: http://www.fairtrade.org.pl/wp-content/uploads/2016/08/publ_7_flo_ar2007.pdf

Analysis of Incentives and Disincentives for Cocoa in Ghana: Monitoring African Food and Agricultural Policies [online]. 2014 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/a-at551e.pdf>

BADIANE, Ousmane, Dhaneshwar GHURA, Louis GOREUX a Paul MASSON. *International Monetary Fund: Cotton Sector Strategies in West and Central Africa* [online]. 2002 [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2002/wp02173.pdf>

BAQUEDANO, Felix G., Johan H. SANDERS a Jaffery VITALE. *Increasing incomes of Malian cotton farmers: Is elimination of US subsidies the only solution?* [online]. 2010 [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0308521X10000430>

BERNDT, Colleen E. H. *Does Fair Trade Coffee Help The Poor?: Evidence from Costa Rica and Guatemala*[online]. červen 2007, 39 [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: <https://www.mercatus.org/system/files/Fair%20Trade%20Coffee.pdf>

BOWER, Jonathan a . *FairTrade Certification of Sugar Cane in Vanua Levu, Fiji: An Economic Assesment*[online]. 2012 [cit. 2018-01-01]. ISBN 978-982-00-0652-2. Dostupné z: <https://lrdeconomics.files.wordpress.com/2013/04/sugar-cane-report-final.pdf>

BRUN, Laure a Malick NDIAYE. *FairTrade Cotton:: Assessing Impact in Mali, Senegal, Cameroon and India* [online]. 2011 [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/266224256_FAIRTRADE_COTTON_ASSESSING_IMPACT_IN_MALI_SENEGAL_CAMEROON_AND_INDIA

COMMODITIES AT A GLANCE: Special issue on Cotton in Africa Special issue on Cotton in Africa [online]. 2011 [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: http://unctad.org/en/docs/suc20112cotton_en.pdf

DELPEUCH, Clarie a antoine LEBLOIS. *The Elusive Quest for Supply Response to Cash-Crop Market Reforms in Sub-Saharan Africa: The Case of Cotton* [online]. 2014 [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X14001661#>

DFID. *The Impact of EU Sugar Policy Reform on Developing Countries: Department for International Development* [online]. 2012 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08a8be5274a31e000066a/LMC-ODI_SugarReportPublicVersion_Final_.pdf

Fairtrade International. *Annual Report 2014-2015: Global Change, Local Leadership*. [online]. [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://annualreport.fairtrade.net/en/>

Association of Southeast Asian Nations . *ASEAN Member States*. [online]. [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <http://asean.org/asean/asean-member-states/>

European Fair Trade Association . *Fair Trade Year Book 1997*. [online]. [cit. 2016-06-28]. Dostupné z: <http://www.web.net/~bthomson/fairtrade/fair661.html#TOC>

Evropský parlament: Zpráva o spravedlivém obchodu a rozvoji [online]. 2006 [cit. 2017-11-16]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2006-0207+0+DOC+XML+V0//CS>

Fairtrade and Sugar: Fairtrade Foundation [online]. 2013 [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: https://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/resources/2013_Fairtrade_and_Sugar_Briefing.pdf

Fairtrade Canada. *Our Impact 2014-2015*. [online]. [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://fairtrade.ca/~media/fairtrade%20canada/files/reports/ftc%202014-2015%20air.pdf>

Fair Trade Česká republika. *Historie fair trade*. [online]. 6.2.2012 [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <http://www.fairtrade-asociace.cz/#!co-je-fair-trade/fair-trade/historie-fair-trade>

Fairtrade Česko a Slovensko. *Historie fairtrade ČS*. [online]. [cit. 2016-06-28]. Dostupné z: <http://www.fairtrade-cesko.cz/#!o-nas/nasehistorie>

Fairtrade Foundation: Kuapa Kokoo, Ghana [online]. [cit. 2018-01-29]. Dostupné z: <https://www.fairtrade.org.uk/en/farmers-and-workers/cocoa/kuapa-kokoo>

FairTrade Foundation: SOPPEXCCA, NICARAGUA [online]. 2018 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <https://www.fairtrade.org.uk/Farmers-and-Workers/Coffee/SOPPEXCCA>

Fair Trade Federation. *Fair Trade Federation Principles: Trade Built on Trust*. [online]. [cit. 2016-06-28]. Dostupné z: <http://www.fairtradefederation.org/fair-trade-federation-principles/>

Fairtrade Foundation: About Coffee [online]. [cit. 2018-01-29]. Dostupné z: <https://www.fairtrade.org.uk/Farmers-and-Workers/Coffee/About-Coffee>

Fairtrade International. *What is fairtrade?*. [online]. [cit. 2016-06-28]. Dostupné z: <http://www.fairtrade.net/about-fairtrade/what-is-fairtrade.html>

Fairtrade International. *Aims of Fairtrade Standards* . [online]. [cit. 2016-06-28]. Dostupné z: <http://www.fairtrade.net/standards/aims-of-fairtrade-standards.html>

Fairtrade International. *Certifying Fairtrade*. [online]. [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://www.fairtrade.net/about-fairtrade/certifying-fairtrade.html>

Fairtrade International. *The Fairtrade Marks*. [online]. [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://www.fairtrade.net/about-fairtrade/the-fairtrade-marks.html>

Fairtrade International. *The history and meaning of the Fairtrade Trademarks*. [online]. [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://www.fairtrade.net/about-fairtrade/the-fairtrade-marks/history-of-the-fairtrade-mark.html>

Fairtrade International. *Using the FAIRTRADE Marks*. [online]. [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://www.fairtrade.net/about-fairtrade/the-fairtrade-marks/using-the-fairtrade-mark.html>

Fairtrade International. *Setting the standards*. [online]. [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://www.fairtrade.net/standards/setting-the-standards.html>

Fairtrade International. *Global Fairtrade Sales*. [online]. [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://annualreport.fairtrade.net/en/global-fairtrade-sales/>

Fairtrade International: Annual Report 15-16 [online]. 2016 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z: <https://annualreport15-16.fairtrade.net/en/>

Fairtrade International: Minimum Price and Premium Information [online]. 2012 [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <https://www.fairtrade.net/standards/price-and-premium-info.html>

Fairtrade International: Minimum Price and Premium Information [online]. [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: <https://www.fairtrade.net/standards/price-and-premium-info.html>

FAIRTRADE WATFORD. *Fairtrade Mark logo*. [online]. [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://www.watfordfairtrade.com/>

Fiji Bureau of Statistics: Sugar Industry Production and Prices [online]. 2017 [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://www.statsfiji.gov.fj/statistics/economic-statistics/summary-of-consumer-price-index12>

FLO: Sugar Farmers [online]. [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <https://www.fairtrade.org.uk/Farmers-and-Workers/Sugar>

FLO: Massatoma Mounkoro - Mobiom, Mali [online]. [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <https://www.fairtrade.org.uk/Farmers-and-Workers/Cotton/Massatoma-Mounkoro>

FSC - The Fiji Sugar Corporation Ltd [online]. 2014 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <http://www.fsc.com.fj/>

FRANCESCONI, Gian Nicola a Ruerd RUBEN. FairTrade's theory of change. *Journal of Development Effectiveness : FairTrade's theory of change: an evaluation based on the cooperative life cycle framework and mixed methods*. [online]. 8.8.2014 [cit. 2016-06-29].

Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19439342.2014.918164>

Global Edge: Nicaragua: Trade Statistic [online]. 2016 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <https://globaledge.msu.edu/countries/nicaragua/tradestats>

GRESSER, Chris a Sophia TICKELL. *Mugged: Poverty in your Coffee Cup* [online]. Oxford, 2002 [cit. 2018-01-29]. ISBN 08-559-8527-5. Dostupné z: <https://www.oxfam.org.nz/sites/default/files/reports/mugged.pdf>

HAGGBLADE, Steven a Peter B. R. HAZELI. *Successes in African Agriculture: Lessons for the Future* [online]. 2010 [cit. 2018-02-03]. Dostupné z: <http://cdm15738.contentdm.oclc.org/utis/getfile/collection/p15738coll2/id/127001/filename/127212.pdf>

What is Fairtrade?. *Fair trade od Fairtrade: Fairtrade Canada*. [online]. 2011 [cit. 2016-06-27]. Dostupné z: <http://fairtrade.ca/en-ca/what-is-fairtrade>

IBP USA. *Mali: Foreign Policy and Government Guide* [online]. Washington: International Business Publications, 2013 [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?uid=115043115998799591496&hl=cs>

ICAC - International Cotton Advisory Committee: Economics and Statistics [online]. 2018 [cit. 2018-02-03]. Dostupné z: <https://www.icac.org/cotton-economics-and-cotton-statistics/Overview>

ICE FUTURES U.S.: cocoa futures [online]. 2018 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <https://www.theice.com/products/7/Cocoa-Futures/data>

ICO - International Coffee Organization: Coffee Market Report [online]. prosinec 2017 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <http://www.ico.org/documents/cy2017-18/cmr-1217-e.pdf>

ICO - International Coffee Organization: Coffee Global Trade [online]. 2014 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: http://www.ico.org/new_historical.asp

Index Mundi: Cotton Yield by Country in KG/HA [online]. 2017 [cit. 2018-02-03]. Dostupné z: <https://www.indexmundi.com/agriculture/?commodity=cotton&graph=yield>

Index Mundi: Sugar production worldwide from 2009/2010 to 2017/18 (in million metric tons) [online]. 2018 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <https://www.indexmundi.com/Agriculture/?commodity=centrifugal-sugar&graph=production>

Island Business: Expand Fairtrade in Fiji sugar industry [online]. 2012 [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <https://www.islandsbusiness.com/2017/item/530-expand-fairtrade-in-fiji-sugar-industry>

CCO - International Cocoa Organization: Daily Prices of Cocoa Beans [online]. 2010 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <https://www.icco.org/statistics/cocoa-prices/daily-prices.html>

GEIL, Ton a spol. Chain governance, sector policies and economic sustainability in cocoa: *Markets, Chains and Sustainable Development Strategy and Policy* [online]. 2008 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/237399412_Markets_Chains_and_Sustainable_Development_Strategy_Policy_paper_12_Chain_governance_sector_policies_and_economic_sustainability_in_cocoa

International Coffee Organization: Total production by all exporting countries [online]. leden 2017 [cit. 2018-01-29]. Dostupné z: http://www.ico.org/trade_statistics.asp

International Monetary Fund. *World Economic Outlook (WEO): Frequently Asked Questions*. [online]. 12.4.2016 [cit. 2016-06-23]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/faq.htm#q4b>

International Monetary Fund. *Debt Relief Under the Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative*. [online]. 8.4.2016 [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/hipc.htm>

ISO - International Sugar Organization: New Information from the Institute of Food Science and Technology provides technical analysis on dietary sugars [online]. 2016 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <https://www.isosugar.org/sugarsector/sugar>

Kuapa Kokoo: About Kuapa Kokoo [online]. [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://www.kuapakokoo.com/about/us>

LYON, Sarah. *Evaluating fair trade consumption: Politics, defetishization and producer participation* [online]. 2006 [cit. 2018-01-02]. Dostupné z: https://www.academia.edu/2380963/Evaluating_fair_trade_consumption_Politics_defetishi_zation_and_producer_participation

Macro Trends: Cotton Prices [online]. 2018 [cit. 2018-02-03]. Dostupné z: <http://www.macrotrends.net/2533/cotton-prices-historical-chart-data>

Macro Trends: Sugar Prices - 37 Year Historical Chart [online]. 2018 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <http://www.macrotrends.net/2537/sugar-prices-historical-chart-data>

Make chocolate Fair: Ceny kakaa a příjmy farmářů [online]. 2013 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: <https://cz.makechocolatefair.org/kakao/ceny-kakaa-prijmy-farmaru>

Massatoma Mounkoro: Mobiom, Mali [online]. [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <https://www.fairtrade.org.uk/Farmers-and-Workers/Cotton/Massatoma-Mounkoro>

Michal Putna. Rozvojovka. *Rozvojové cíle tisíciletí a jejich plnění*. [online]. 15.3.2010 [cit. 2016-06-24]. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_262.pdf

NARAYAN, Paresh Kumar a Biman Chand PRASAD. *Sugar Industry Reform in Fiji, Production Decline and its Economic Consequences*[online]. Monash University, [cit. 2018-02-09]. ISSN 1441-5429. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/228776630_Sugar_Industry_Reform_in_Fiji_Production_Decline_and_its_Economic_Consequences

NELSON, Valerie, Kwasi OPOKU, Adrienne MARTIN, John BUGRI a Helena POSTHUMUS. *Assessing the Poverty Impact of Sustainability Standards: Fairtrade in Ghanaian Cocoa* [online]. 2013 [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <https://fairtradekookboek.files.wordpress.com/2013/12/apiss-fairtradeinghanaiancocoa.pdf>

OSN. *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs)*. [online]. 2015 [cit. 2016-06-24]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs-2015-2030/>

Penize.cz. *Káva arabika*. [online]. 24.6.2016 [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://www.penze.cz/komodity-a-futures/56181-kava-arabika>

POTTS, N. Josef. *Mises Institute: Fairness without your coffee?* [online]. 25.6.2004 [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <https://mises.org/library/fairness-your-coffee>

SINCLAIR, Joe. *Nicaragua* [online]. 2007 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: http://www.freshstartcoffeeroasters.com/coffees/estates/central/nicaragua_details.pdf

Report on Land Tenure & Cocoa Production in Ghana [online]. únor 2017 [cit. 2018-01-26]. Dostupné z: http://www.worldcocoafoundation.org/wp-content/uploads/files_mf/1492612620CRIGLandTenureSurveyFinal41217.pdf

ROBINSON, Phyllis. *Small Farmers – Big Change. Speculate This: Commodity Markets vs. Fair Trade: A green and more just food system starts with small farmers..* [online]. 6.4.2011 [cit. 2016-06-28]. Dostupné z: <http://www.web.net/~bthomson/fairtrade/fair661.html#TOC>

RONCHI, Loraine. "Fairtrade" and Market Failures In Agricultural Commodity Markets. *World Bank Policy Research Working Paper 4011*. [online]. September, 2006 [cit. 2016-06-28]. Dostupné z: <http://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/1813-9450-4011>

RONCHI, Loraine. *MONITORING IMPACT OF FAIRTRADE INITIATIVES: A Case Study of Kuapa Kokoo and the Day Chocolate Company* [online]. listopad 2002 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: http://portals.wi.wur.nl/files/docs/ppme/TwinMEKuapaandDayA_5version.pdf

SMUTKA, Luboš, Irena POKORNÁ a Josef PULKRÁBEK. *Světová produkce cukru: The world production of sugar* [online]. Česká zemědělská univerzita v Praze, 4.4.2011 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: http://www.cukr-listy.cz/on_line/2011/PDF/118-121.pdf

Statista.com: *Estimated retail sales of Fairtrade International products worldwide from 2004 and 2014 (in billion euros): The Statistic Portal* . [online]. [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: <http://www.statista.com/statistics/247491/estimated-retail-sales-of-fairtrade-products-worldwide/>

Statista.com: *Cocoa production by country 2012/2013 - 2016/2017* [online]. 2017 [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/263855/cocoa-bean-production-worldwide-by-region/>

Statista: *World coffee consumption by country in 2015* [online]. 2015 [cit. 2018-01-29]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/277135/leading-countries-by-coffee-consumption/>

Statista: *Cotton production by country worldwide in 2016/2017 (in 1,000 metric tons)* [online]. 2017 [cit. 2018-02-03]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/263055/cotton-production-worldwide-by-top-countries/>

Statista: *Leading cotton importing countries in 2016/2017 (in 1,000 metric tones)* [online]. 2018 [cit. 2018-02-03]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/191896/leading-cotton-importing-countries/>

Statista: Leading cotton exporting countries in 2016/2017 (in 1,000 metric tons) [online]. 2018 [cit. 2018-02-03]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/191895/leading-cotton-exporting-countries/>

Statista: Sugar production worldwide from 2009/2010 to 2017/18 (in million metric tons) [online]. 2018 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/249679/total-production-of-sugar-worldwide/>

SUGAR CONFERENCE: ASIA PACIFIC [online]. 2012 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: [http://www.fao.org/fileadmin/templates/est/meetings/sugar_fiji_2012/Fourth FAO International Sugar Conference Flyer.pdf](http://www.fao.org/fileadmin/templates/est/meetings/sugar_fiji_2012/Fourth_FAO_International_Sugar_Conference_Flyer.pdf)

Syrovátka, Harmáček. Katedra rozvojových studií. *Klasifikace rozvojových zemí: Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého*. [online]. 2014 [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: <http://www.development.upol.cz/wp-content/uploads/2013/02/Syrov%C3%A1tka-Harm%C3%A1%C4%8Dek-2014-Klasifikace-rozvojov%C3%BDch-zem%C3%AD.pdf>

The Dark Side of chocolate: Full Documentry [online]. 2010 [cit. 2018-01-28]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=BeJy3dA4Ahk>

THERIAULT, Veronique, Renata SERRA a James A. STERNS. *Prices, institutions, and determinants of supply in the Malian cotton sector* [online]. International Association of Agricultural Economists, 2013 [cit. 2018-02-05]. DOI: 10.1111/agec.12001. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/agec.12001/full>

The Economics: Voting with your trolley [online]. 7.12.2006 [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/8380592>

THE MAX HAVELAAR FOUNDATION. *Fairtrade Max Havelaar*. [online]. 2010 [cit. 2016-06-29]. Dostupné z: [https://www.maxhavelaar.ch/fileadmin/user_upload/publikationen/Portrait E 2010.pdf](https://www.maxhavelaar.ch/fileadmin/user_upload/publikationen/Portrait_E_2010.pdf)

The World Bank. *New Country Classification*. [online]. 7.2.2015 [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/news/new-country-classifications-2015>

The World Bank. *Country and Lending Groups*. [online]. 2016 [cit. 2016-06-22]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups>

The World Bank. *World Development Indicators 2016*. [online]. 2016 [cit. 2016-06-23]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2016-reduced.pdf>

United Nations. *The Millennium Development Goals Report 2015*. [online]. 6.7.2015 [cit. 2016-06-24]. Dostupné z: http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20PR%20Global.pdf

UN-OHRLLS . *About LDCs: UN OFFICE OF THE HIGH REPRESENTATIVE FOR THE LEAST DEVELOPED COUNTRIES*. [online]. [cit. 2016-06-24]. Dostupné z: <http://unohrlls.org/about-ldcs/>

UN-OHRLLS . *Criteria for Identification and Graduation of LDCs: UN OFFICE OF THE HIGH REPRESENTATIVE FOR THE LEAST DEVELOPED COUNTRIES*. [online]. 2015 [cit. 2016-06-25]. Dostupné z: <http://unohrlls.org/about-ldcs/criteria-for-ldcs/>

UTTING-CHAMORRO, Karla. *Does fair trade make a difference?: The case of small coffee producers in Nicaragua* [online]. 2005 [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <https://arca.isa.ulisboa.pt/daiat/TECNOLOGIA%20DOS%20PRODUTOS%20TROPICAIS/aulas%20e%20elementos%25apoio/Transforma%e7%e3o%20de%20produtos%20tropicais/fair%20trade%20nicaragua.pdf>

VARANGIS, Panos, Paul SIEGEL, Daniele GIOVANNUCCI a Bryan LEWIN. *World Bank: Dealing with the Coffee Crisis in Central America; Impacts and Strategies* [online]. 2003 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/828021468770134855/pdf/multi0page.pdf>

VOJTÍŠEK, Petr. *Výzkumné metody: Metody a techniky výzkumu a jejich aplikace v absolventských pracích vyšších odborných škol* [online]. Praha [cit. 2018-03-24]. ISBN 978-80-905109-3-7. Dostupné z: http://skoly.praha.eu/files/=84121/Skripta+++V%C3%BDzkumn%C3%A9_metody.pdf

World Fair Trade Organization. *10 Principles of Fair Trade*. [online]. [cit. 2016-06-28]. Dostupné z: <http://www.wfto.com/fair-trade/10-principles-fair-trade>

WEBER, Jeremy. *Fair Trade Coffee Enthusiasts Should Confront Reality* [online]. 2007 [cit. 2018-01-01]. Dostupné z: <https://object.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/cato-journal/2007/1/cj27n1-9.pdf>

World Cocoa Foundation: *Cocoa Market Update* [online]. 1.4.2014 [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <http://www.worldcocoafoundation.org/wp-content/uploads/Cocoa-Market-Update-as-of-4-1-2014.pdf>

World Investment Report 2015. UNCTAD: *REFORMING INTERNATIONAL INVESTMENT GOVERNANCE*. [online]. 2015 [cit. 2016-06-23]. Dostupné z: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf

8. Přílohy

Příloha č. 1: Seznam zemí s nízkým příjmem do 1 045 USD

Low-income economies (\$1,045 or less)			31
Afghanistan	Gambia, The	Niger	
Benin	Guinea	Rwanda	
Burkina Faso	Guinea-Bissau	Sierra Leone	
Burundi	Haiti	Somalia	
Cambodia	Korea, Dem. People's Rep.	South Sudan	
Central African Republic	Liberia	Tanzania	
Chad	Madagascar	Togo	
Comoros	Malawi	Uganda	
Congo, Dem. Rep	Mali	Zimbabwe	
Eritrea	Mozambique		
Ethiopia	Nepal		

Zdroj: World Bank, 2015

Příloha č. 2: Seznam zemí s nižším středním příjmem 1 046 – 4 125 USD

Lower-middle-income economies (\$1,046 to \$4,125)			51
Armenia	Indonesia	Samoa	
Bangladesh	Kenya	São Tomé and Príncipe	
Bhutan	Kiribati	Senegal	
Bolivia	Kosovo	Solomon Islands	
Cabo Verde	Kyrgyz Republic	Sri Lanka	
Cameroon	Lao PDR	Sudan	
Congo, Rep.	Lesotho	Swaziland	
Côte d'Ivoire	Mauritania	Syrian Arab Republic	
Djibouti	Micronesia, Fed. Sts.	Tajikistan	
Egypt, Arab Rep.	Moldova	Timor-Leste	
El Salvador	Morocco	Ukraine	
Georgia	Myanmar	Uzbekistan	
Ghana	Nicaragua	Vanuatu	
Guatemala	Nigeria	Vietnam	
Guyana	Pakistan	West Bank and Gaza	
Honduras	Papua New Guinea	Yemen, Rep.	
India	Philippines	Zambia	

Zdroj: World Bank, 2015

Příloha č. 3: Seznam zemí s vyšším středním příjmem 4 126 – 12 735 USD

Upper-middle-income economies (\$4,126 to \$12,735)			53
Albania	Fiji	Namibia	
Algeria	Gabon	Palau	
American Samoa	Grenada	Panama	
Angola	Iran, Islamic Rep.	Paraguay	
Azerbaijan	Iraq	Peru	
Belarus	Jamaica	Romania	
Belize	Jordan	Serbia	
Bosnia and Herzegovina	Kazakhstan	South Africa	
Botswana	Lebanon	St. Lucia	
Brazil	Libya	St. Vincent and the Grenadines	
Bulgaria	Macedonia, FYR	Suriname	
China	Malaysia	Thailand	
Colombia	Maldives	Tonga	
Costa Rica	Marshall Islands	Tunisia	
Cuba	Mauritius	Turkey	
Dominica	Mexico	Turkmenistan	
Dominican Republic	Mongolia	Tuvalu	
Ecuador	Montenegro		

Zdroj: World Bank, 2015

Příloha č. 4: Seznam zemí s vysokým příjmem nad 12 736 USD

High-income economies (\$12,736 or more)			80
Andorra	Germany	Poland	
Antigua and Barbuda	Greece	Portugal	
Argentina	Greenland	Puerto Rico	
Aruba	Guam	Qatar	
Australia	Hong Kong SAR, China	Russian Federation	
Austria	Hungary	San Marino	
Bahamas, The	Iceland	Saudi Arabia	
Bahrain	Ireland	Seychelles	
Barbados	Isle of Man	Singapore	
Belgium	Israel	Sint Maarten (Dutch part)	
Bermuda	Italy	Slovak Republic	
Brunei Darussalam	Japan	Slovenia	
Canada	Korea, Rep.	Spain	
Cayman Islands	Kuwait	St. Kitts and Nevis	
Channel Islands	Latvia	St. Martin (French part)	
Chile	Liechtenstein	Sweden	
Croatia	Lithuania	Switzerland	
Curaçao	Luxembourg	Taiwan, China	
Cyprus	Macao SAR, China	Trinidad and Tobago	
Czech Republic	Malta	Turks and Caicos Islands	
Denmark	Monaco	United Arab Emirates	
Estonia	Netherlands	United Kingdom	
Equatorial Guinea	New Caledonia	United States	
Faroe Islands	New Zealand	Uruguay	
Finland	Northern Mariana Islands	Venezuela, RB	
France	Norway	Virgin Islands (U.S.)	
French Polynesia	Oman		

Zdroj: World Bank, 2015

Příloha č. 5: Přehled členů nejméně rozvinutých zemí za květen 2016

List of Least Developed Countries (as of May 2016)*, **

Afghanistan (1971)	Madagascar (1991)
Angola ¹ (1994)	Malawi (1971)
Bangladesh (1975)	Mali (1971)
Benin (1971)	Mauritania (1986)
Bhutan (1971)	Mozambique (1988)
Burkina Faso (1971)	Myanmar (1987)
Burundi (1971)	Nepal (1971)
Cambodia (1991)	Niger (1971)
Central African Republic (1975)	Rwanda (1971)
Chad (1971)	Sao Tome And Principe (1982)
Comoros (1977)	Senegal (2000)
Dem. Rep Of The Congo (1991)	Sierra Leone (1982)
Djibouti (1982)	Solomon Islands (1991)
Equatorial Guinea ² (1982)	Somalia (1971)
Eritrea (1994)	South Sudan (2012)
Ethiopia (1971)	Sudan (1971)
Gambia (1975)	Timor-Leste (2003)
Guinea (1971)	Togo (1982)
Guinea-Bissau (1981)	Tuvalu (1986)
Haiti (1971)	Uganda (1971)
Kiribati (1986)	United Rep. Of Tanzania (1971)
Lao People's Dem. Republic (1971)	Vanuatu ³ (1985)
Lesotho (1971)	Yemen (1971)
Liberia (1990)	Zambia (1991)

Zdroj: United Nations, 2016

Příloha č. 6: Seznam zemí, které byly kvalifikovány, jako způsobilé nebo potenciálně způsobilé a mohou chtít dosahovat iniciativy HIPC

List of Countries That Have Qualified for, are Eligible or Potentially Eligible and May Wish to Receive HIPC Initiative Assistance (as of March 2016)

Post-Completion-Point Countries (36)		
Afghanistan	Ethiopia	Mauritania
Benin	The Gambia	Mozambique
Bolivia	Ghana	Nicaragua
Burkina Faso	Guinea	Niger
Burundi	Guinea-Bissau	Rwanda
Cameroon	Guyana	São Tomé & Príncipe
Central African Republic	Haiti	Senegal
Chad	Honduras	Sierra Leone
Comoros	Liberia	Tanzania
Republic of Congo	Madagascar	Togo
Democratic Republic of Congo	Malawi	Uganda
Côte d'Ivoire	Mali	Zambia
Pre-Decision-Point Countries (3)		
Eritrea	Somalia	Sudan

Zdroj: IMF, 2016

Příloha č. 7: Vývoj maloobchodního prodeje u vybraných komodit (2014)

Growth	Product	Total*	Unit	Conventional	Organic
18%	Banana	439,474	MT	57%	43%
24%	Cocoa (cocoa beans)	65,086	MT	86%	14%
12%	Coffee (green bean)	93,154	MT	57%	43%
28%	Cotton (lint)	9,982	MT	79%	21%
42%	Dried & processed fruits	2,053	MT	48%	52%
8%	Flowers & plants	675,614	1,000 stems	100%	
-13%	Fresh fruit	11,660	MT	85%	15%
3%	Fruit juices	43,883	1,000 litres	97%	
259%	Gold	27,181	Gramme	100%	
33%	Herbs, herbal teas & spices	2,384	MT	20%	80%
38%	Honey	2,617	MT	70%	30%
-9%	Rice	603	MT	5%	95%
-8%	Quinoa	5,071	MT	55%	45%
27%	Sports balls	138	1,000 items	100%	
1%	Sugar (cane sugar)	196,361	MT	88%	12%
-2%	Tea	11,030	MT	82%	18%
67%	Vegetables	1,178	MT	97%	
6%	Wine	22,205	1,000 Litres	81%	19%

Zdroj: Fairtrade International/Global FT Sales, 2016

Příloha č. 8: Informace o minimální ceně a prémii pro kakao v Ghaně

Status: 15. Jan 2018							
Product (specific product standard)	Product variety	Price applies to	Currency / Quantity x Unit	Price level / *special price conditions	Fairtrade minimum price	Fairtrade premium	Valid from
Cocoa (Cocoa)	Organic, powder	worldwide (SPO / CP in Pacific)	USD / 1 MT	FOB*	refer to formula in product standards	470	01. Oct 2012
Cocoa (Cocoa)	Organic, butter	worldwide (SPO / CP in Pacific)	USD / 1 MT	FOB*	refer to formula in product standards	530	01. Oct 2012
Cocoa (Cocoa)	Organic, liquor	worldwide (SPO / CP in Pacific)	USD / 1 MT	FOB*	refer to formula in product standards	250	01. Oct 2012
Cocoa (Cocoa)	Organic, beans	worldwide (SPO / CP in Pacific)	USD / 1 MT	FOB	2300.00	200	01. Oct 2012
Cocoa (Cocoa)	Organic, butter and powder, bought together in the processing proportions: butter stands to powder as 1 stands to 1.2	worldwide (SPO / CP in Pacific)	USD / 1 MT	FOB*	refer to formula in product standards	250	01. Oct 2012
Cocoa (Cocoa)	Conventional, powder	worldwide (SPO / CP in Pacific)	USD / 1 MT	FOB*	refer to formula in product standards	470	01. Oct 2012
Cocoa (Cocoa)	Conventional, butter	worldwide (SPO / CP in Pacific)	USD / 1 MT	FOB*	refer to formula in product standards	530	01. Oct 2012
Cocoa (Cocoa)	Conventional, liquor	worldwide (SPO / CP in Pacific)	USD / 1 MT	FOB*	refer to formula in product standards	250	01. Oct 2012
Cocoa (Cocoa)	Conventional, beans	worldwide (SPO / CP in Pacific)	USD / 1 MT	FOB	2000.00	200	01. Oct 2012
Cocoa (Cocoa)	Conventional, butter and powder, bought together in the processing proportions: butter stands to powder as 1 stands to 1.2	worldwide (SPO / CP in Pacific)	USD / 1 MT	FOB*	refer to formula in product standards	250	01. Oct 2012

Zdroj: Fairtrade International/Minimum Price and Premium Information, 2018

Příloha č. 9: Informace o minimální ceně a prémii pro kávu typu Arabika a Robusta v Nikaragui

Product (specific product standard)	Product variety	Price applies to	Currency / Quantity x Unit	Price level / *special price conditions	Fairtrade minimum price	Fairtrade premium	Valid from
Coffee Arabica (Coffee)	Organic, natural	worldwide (SPO)	USD / 1 pound	FOB*	Organic differential: +0.30	see conventional coffee	01. Apr 2011
Coffee Arabica (Coffee)	Organic, washed	worldwide (SPO)	USD / 1 pound	FOB*	Organic differential: +0.30	see conventional coffee	01. Apr 2011
Coffee Arabica (Coffee)	Conventional, natural	worldwide (SPO)	USD / 1 pound	FOB*	1.35	0.20 (of which at least 0.05 for productivity and/or quality)	01. Apr 2011
Coffee Arabica (Coffee)	Conventional, washed	worldwide (SPO)	USD / 1 pound	FOB*	1.40	0.20 (of which at least 0.05 for productivity and/or quality)	01. Apr 2011

Product (specific product standard)	Product variety	Price applies to	Currency / Quantity x Unit	Price level / *special price conditions	Fairtrade minimum price	Fairtrade premium	Valid from
Coffee Robusta (Coffee)	Organic, natural	worldwide (SPO)	USD / 1 pound	FOB*	Organic differential: +0.30	see conventional coffee	01. Apr 2011
Coffee Robusta (Coffee)	Organic, washed	worldwide (SPO)	USD / 1 pound	FOB*	Organic differential: +0.30	see conventional coffee	01. Apr 2011
Coffee Robusta (Coffee)	Conventional, natural	worldwide (SPO)	USD / 1 pound	FOB*	1.01	0.20 (of which at least 0.05 for productivity and/or quality)	01. Apr 2011
Coffee Robusta (Coffee)	Conventional, washed	worldwide (SPO)	USD / 1 pound	FOB*	1.05	0.20 (of which at least 0.05 for productivity and/or quality)	01. Apr 2011

Zdroj: Fairtrade International/ Minimum Price and Premium Information, 2018

Příloha č. 10: Informace o fair trade prémii pro cukr na Fidži

Status: 30. Jan 2018							
Product (specific product standard)	Product variety	Price applies to	Currency / Quantity x Unit	Price level / *special price conditions	Fairtrade minimum price	Fairtrade premium	Valid from
Sugar, cane sugar (Cane sugar)	Organic, whole cane sugar	worldwide (SPO)	USD / 1 MT	FOB*	Commercial price	80	01. Oct 2009
Sugar, cane sugar (Cane sugar)	Organic, raw sugar (for direct consumption)	worldwide (SPO)	USD / 1 MT	FOB*	Commercial price	80	01. Oct 2009
Sugar, cane sugar (Cane sugar)	Conventional, white and refined sugar	worldwide (SPO)	USD / 1 MT	FOB*	Commercial price	60	01. Oct 2009
Sugar, cane sugar (Cane sugar)	Conventional, whole cane sugar	worldwide (SPO)	USD / 1 MT	FOB*	Commercial price	60	01. Oct 2009
Sugar, cane sugar (Cane sugar)	Conventional, raw sugar (for direct consumption)	worldwide (SPO)	USD / 1 MT	FOB*	Commercial price	60	01. Oct 2009
Sugar, cane sugar (Cane sugar)	Conventional, raw sugar for refining (not for direct consumption)	worldwide (SPO)	USD / 1 MT	FOB*	Commercial price	60	01. Oct 2009

Zdroj: Fairtrade International/ Minimum Price and Premium Information, 2018